

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**GELENEKSEL TÜRK EVİNİN İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİNİN ODUNPAZARI VE
KÜTAHYA EVLERİ ÖZELİNDE İRDELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra ATICI

1900005807

Anabilim Dalı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Program: İç Mimarlık

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Aliye Rahşan KARABETÇA

OCAK 2023

T.C. İSTANBUL KÜLTÜR ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

**GELENEKSEL TÜRK EVİNİN İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİNİN ODUNPAZARI VE
KÜTAHYA EVLERİ ÖZELİNDE İRDELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra ATICI

1900005807

Anabilim Dalı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Program: İç Mimarlık

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Aliye Rahşan KARABETÇA

Jüri Üyeleri: Doç. Dr. Armağan Seçil MELİKOĞLU EKE

Doç. Dr. Saadet AYTIS (M.S.G.Ü.)

OCAK 2023

ÖNSÖZ

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca gelişimime katkısı bulunan tüm hocalarıma verdikleri değerli bilgiler, tecrübeler ve bana kattıkları her şey için teşekkür etmeyi bir borç bilirim.

Yüksek lisans tez çalışmam boyunca beni sabırla dinleyen ve bilgileriyle yolumu aydınlatan tez danışmanım sayın Dr. Öğr. Üyesi Aliye Rahşan Karabetça 'ya saygı, sevgi ve teşekkürlerimi sunuyorum.

Hayata başladığım ilk günden beri bana inanan ve benim ben olmamı sağlayan babam Celalettin Atıcı'ya, annem Hatice Atıcı'ya, kardeşlerime, aileme, arkadaşlarıma sabırlarından ve desteklerinden ötürü sonsuz teşekkür ederim.

Ve son olarak; tez sürecimde bana her zaman yardımcı olan kuzenim Arş. Gör. Elif Atıcı'ya, manevi amcam Alaattin Çoban'a çok teşekkür ederim.

İyi ki varsınız.

Ocak 2023

Büşra ATICI

İç Mimar

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	ii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
TABLO LİSTESİ.....	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
1 GİRİŞ.....	1
1.1 Amaç	1
1.2 Kapsam	2
1.3 Yöntem	2
2 GELENEKSEL TÜRK EVİ.....	3
2.1 Geleneksel Türk Evinin Tarihçesi.....	3
2.2 Geleneksel Türk Evinin Oluşumu.....	8
2.2.1 Sosyal Hayat ve Gelenekler.....	9
2.2.2 Din.....	10
2.2.3 Sosyo-Ekonomik Durum	11
2.2.4 İklim ve Coğrafi Konum.....	11
2.2.5 Malzeme.....	13
2.3 Geleneksel Türk Evinde Kültür	14
2.3.1 Kültür ve Konut İlişkisi.....	15
2.4 Geleneksel Türk Evinin İç Mekan Özellikleri	16
2.4.1 Plan Elemanları	17
2.4.2 Plan Tipleri	48
2.4.3 Cephe Elemanları.....	56
3 GELENEKSEL TÜRK EVİNİN ODUNPAZARI VE KÜTAHYA EVLERİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ.....	65
3.1 Eskişehir.....	66
3.1.1 Coğrafi Yapısı.....	66
3.1.2 Tarihsel Gelişimi	68
3.1.3 Odunpazarı Evleri ve Yeşil Efendi Konağı	69
3.2 Kütahya	71
3.2.1 Coğrafi Yapısı.....	71
3.2.2 Tarihsel Gelişimi	73
3.2.3 Kütahya Evleri ve L. Kossuth Müzesi.....	74

4	YEŞİL EFENDİ KONAĞI VE L. KOSSUTH MÜZESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	76
5	SONUÇLAR VE ÖNERİLER.....	93
6	KAYNAKÇA.....	96

ŞEKİL LİSTESİ

- Şekil 2.1** Abraham Maslow'un Temel İhtiyaçlar Piramidi (Hiyerarşisi) (Bulduklu, 2015).
- Şekil 2.2** Hayvan Postundan ve Kemiklerinden Yapılmış Bir Barınak (Özer Y. D., 2015).
- Şekil 2.3** Sazlar ve Ağaç Dallarından Yapılmış Bir Barınak (Özer Y. D., 2015).
- Şekil 2.4** Çatalhöyük Toplu Yerleşim Planı (Şaşkın, 2009).
- Şekil 2.5** Çatalhöyük'te Bir Ev (URL 1).
- Şekil 2.6** Ağaç Kabuklarıyla Kaplanan Basit Çadır Örneği (Diyarbakirli, 1972).
- Şekil 2.7** Orta Asya'da İçinde Yaşam Olan Bir Çadır Örneği (Küçükerman, 1985).
- Şekil 2.8** Türkiye Bölgesel İklim Haritası (URL 2'den yararlanılarak oluşturulmuştur).
- Şekil 2.9** Anadolu Türk Evinde Kullanılan Malzemelerin Bölgesel Dağılımı.
- Şekil 2.10** Anadolu Türk Evinde Kullanılan Malzemelerin Yapı Üstünde Gösterimi (URL 3).
- Şekil 2.11** Konut Oluşum Sentezi
- Şekil 2.12** Geleneksel Türk Evinde Değişmeyen Üst Kat (Küçükerman & Güner, 1995).
- Şekil 2.13** Türk Evinde Katları ve Seviyelerini Gösteren Kroki
- Şekil 2.14** Geleneksel Türk Çadırı ve Oda Karşılaştırması (Ürer, 2013).
- Şekil 2.15** Odaya Giriş Biçimleri ve Yaşmak Duvarı (Bektaş, 2021).
- Şekil 2.16** Geleneksel Türk Evinde Odanın Korkuluklarla Birlikte Seki Altı- Seki Üstü Görünümü Küçükerman, 1985).
- Şekil 2.17** Geleneksel Türk Evinde Oda Kesiti (Bozkurt, 2009).
- Şekil 2.18** Geleneksel Türk Evinde Sofaya Açılan Yükseltilmiş Oda Kapıları (Küçükerman, 1973) (Küçükerman, 1985).
- Şekil 2.19** Geleneksel Türk Evinde Oda Girişi ve Dolap (Küçükerman, 1985).
- Şekil 2.20** Geleneksel Türk Evi Oda Girişlerinde Mahremiyet İçin Çözümler (Küçükerman, 1973'den alınarak oluşturulmuştur).
- Şekil 2.21** Geleneksel Türk Evinin Kapı Kanatlarının Yapılış Açısından Temel Nitelikleri (Küçükerman, 1985).
- Şekil 2.22** Bilecik-Tokluoğlu Konağı Alt ve Üst Pencereler (URL 4).
- Şekil 2.23** İç ve Dış Hayata Açılan Pencereler (Küçükerman, 1985).
- Şekil 2.24** Geleneksel Türk Evinde Pencere Kanatlarının Açılma Çeşitleri (Küçükerman, 1985).
- Şekil 2.25** Geleneksel Türk Evinde Pencerede Kullanılan Parmaklıklar (Küçükerman, 1985) (Özcan & Güngör, 2019).

Şekil 2.26 Geleneksel Türk Evinde Pencerede Kullanılan Kafes Sistemi (Kuban, 1995).

Şekil 2.27 Geleneksel Türk Evinde Kim Geldi Penceresi (Kuban, 1995)(URL 5).

Şekil 2.28 Geleneksel Türk Evinde Tepe Penceresi (URL 6 – URL 7).

Şekil 2.29 Geleneksel Türk Evinde Yalın Dolap Düzeni (Küçükerman, 1985) (Küçükerman & Güner, 1995).

Şekil 2.30 Geleneksel Türk Evinde Korkuluklu Dolap Düzeni (Tülek, 2020) (Küçükerman & Güner, 1995).

Şekil 2.31 Geleneksel Türk Evinde Çok Yüksek Tavanlı ve Özenilmiş Dolap Düzeni (URL 8) (Küçükerman & Güner, 1995).

Şekil 2.32 Geleneksel Türk Evinde Odaların Fonksiyonelliği (Özcan & Güngör, 2019).

Şekil 2.33 Muğla- Necati Ertuğrul Konağı, Geleneksel Türk Evinde Yüklük Dolabı (URL 9).

Şekil 2.34 Safranbolu-Kaymakamlar Konağı, Geleneksel Türk Evinde Yummalık Dolabı (Bozkurt, 2009)(URL 10).

Şekil 2.35 Safranbolu-Kaymakamlar Konağı, Geleneksel Türk Evinde Dönme Dolap (URL 11 -12- 13).

Şekil 2.36 Geleneksel Türk Evinde Sade Ocak (Küçükerman, 1985) (Küçükerman & Güner, 1995).

Şekil 2.37 Geleneksel Türk Evinde Kapakla Örtülen Ocak (Küçükerman, 1985) (Küçükerman & Güner, 1995).

Şekil 2.38 Geleneksel Türk Evinde Çıkıntılı Külah Biçiminde Özenli Ocak (Küçükerman, 1985) (Küçükerman & Güner, 1995).

Şekil 2.39 Geleneksel Türk Evinde Tek Sıra Oymalı ve Çiçekli Ocak (Bozkurt, 2009).

Şekil 2.40 Geleneksel Türk Evinde Penç Kullanımı (URL 15).

Şekil 2.41 Geleneksel Türk Evinde Oda Planına Uygun Tekne Tavan Düzenlenmesi (Erbüyür, 2003).

Şekil 2.42 Ters Tavan

Şekil 2.43 Düz Tavan

Şekil 2.44 Tekne Tavan

Şekil 2.45 Ters Tavan Kesit ve Detayı

Şekil 2.46 Düz Tavan Kesit ve Detayı

Şekil 2.47 Tekne Tavan Kesit ve Detayı

Şekil 2.48 Kırangıç Örtü Tavan (URL 15) (Naldan, 2020).

Şekil 2.49 Kesit ve Plan (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2006)

Şekil 2.50 Safranbolu Mehveş Hanım Konağı (URL 17)

Şekil 2.51 Çitakarı Tavan Süslemeleri (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2006)

- Şekil 2.52** Safranbolu Emirhocaade Ahmet Bey Evi (İşler & Aras, 2013).
- Şekil 2.53** Kündekari Tavan Süslemesi (İşler & Aras, 2013).
- Şekil 2.54** Kündekari Kapı Süslemesi (URL 20- 21).
- Şekil 2.55** Safranbolu Mümtazlar Evi (İşler & Aras, 2013)
- Şekil 2.56** Aplike Tavan Süslemesi (İşler & Aras, 2013)
- Şekil 2.57** Aplike Tavan Süslemesi
- Şekil 2.58** Safranbolu Havuzlu Asmazlar Konağı (İşler & Aras, 2013).
- Şekil 2.59** Oyma Tavan Süslemesi (İşler & Aras, 2013).
- Şekil 2.60** Kalem İş Tavan Süslemesi (Kuban, 1995) (Demir & Demir, 2013).
- Şekil 2.61** Türk Evinde Oda Kuruluş Döşemesi ve Halı Üzerinde Günlük Yaşam (Küçükerman, 1985) (Küçükerman & Güner, 1995).
- Şekil 2.62** Geleneksel Türk Evinde Sedir – Pencere ve Sedir İlişkisi
- Şekil 2.63** Geleneksel Türk Evinde Sofa (Ak, 2016) – Korkuluklarla Desteklenmiş Yükseltilmiş Oturma Alanı, Karaman Hürrem Dayı Evi (URL 24).
- Şekil 2.64** Geleneksel Türk Evinde Sofa Merdiven ve Abdestlik (Küçükerman, 1985) (Kuban, 1995).
- Şekil 2.65** Safranbolu- Köşkün Kapatılması Yoluyla Oluşan Oda (Bozkurt, 2009).
- Şekil 2.66** Geleneksel Türk Evinde Geçit (Eldem, 1954).
- Şekil 2.67** Geleneksel Türk Evi Merdiven Örnekleri (Cansever, 2019) (URL 25).
- Şekil 2.68** Geleneksel Türk Evinde Zemin Kat Taşlığı (Erdem A. , 2020) (Kuban, 1995).
- Şekil 2.69** Türk Evinde Oda-Sofa İlişkisi Plan Düzeni (Küçükerman, 1985'den yararlanılarak oluşturulmuştur).
- Şekil 2.70** Gaziantep, İki Odalı Sofasız Plan Tipi (Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).
- Şekil 2.71** Gaziantep Müfit Arif Efendi Evi, Sofasız Plan Tipi Harici Merdiven Kullanımı (Eldem, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).
- Şekil 2.72** Sıralı Üç Odadan Oluşan Dış Sofalı Plan Tipi (Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).
- Şekil 2.73** Köşe Odalı Dış Sofalı veya L Plan Tipi (Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).
- Şekil 2.74** Üç Tarafı Odalı veya U Plan Tipi (Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).
- Şekil 2.75** İç Sofalı İki Yüzlü Ev Planı (Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).
- Şekil 2.76** İç Sofalı Bir Yüzlü Ev Planı (Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

Şekil 2.77 İç Sofalı İki Yüzü Eyvanlı Ev Planı (Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

Şekil 2.78 Orta Sofalı Pahlı Ev Planı (Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

Şekil 2.79 Orta Sofalı Oval Ev Planı (Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

Şekil 2.80 Safranbolu'da İki Cephesi Farklı Olan Bir Türk Evi (Küçükerman, 1985).

Şekil 2.81 Bursa Cumalıkızık, Kadın ve Erkek İçin Özel Kapı Tokmakları (Halaç & Doruk, 2019).

Şekil 2.82 Sofada Çıkma Yardımı İle Oluşturulan İç Mekan (Küçükerman, 1985)

Şekil 2.83 Burdur'da Giriş Kısımında Çıkma Olan Bir Türk Evi (Uşma, 2021).

Şekil 2.84 Isparta'da Simetrik Çıkma Cephesi Türk Evi (Uşma, 2021).

Şekil 2.85 Safranbolu'da Simetrik Çıkma Cephesi Türk Evi (Küçükerman, 1985).

Şekil 2.86 Çatılar ve Saçaklar (Küçükerman & Güner, 1995).

Şekil 2.87 Ankara ve Antalya'da Saçaklarla Oluşan Bir Sokak Görüntüsü (Bektaş, 2021).

Şekil 2.88 Eskişehir- Odunpazarı Evleri, Renkli Cephe Mimarisi (Kayhan, 2018).

Şekil 2.89 18yy. İzmir Evleri Renkli Cephe Mimarisi, Ticaret Kart Postalı (Çimen, 2021).

Şekil 2.90 Dini-Tasavvufi Duvar Süslemeleri (Kuban, 1995).

Şekil 2.91 Sakarya- Çakıroğlu Konağı, Bitkisel Bezemeli Ahşap Çatı Saçakları (Çetin, 2015).

Şekil 2.92 İzmir-Birgi Çakırağa Konağı, Sokak Cephesindeki Barok Bezemeler (1761) (Erdem D. A., 2020)

Şekil 2.93 Sakarya- Hendek Mollalar Evi, Art Nouveau Üslubu ile Yapılan Ahşap Bezemeler (19.yy. Son Çeyreği) (Çetin, 2015).

Şekil 3.1 Kütahya ve Eskişehir'in Belirtildiği Türkiye Haritası

Şekil 3.2 Eskişehir İli Konumu ve İlçeleri (URL 27).

Şekil 3.3 Matrakçı Nasuh Efendi Tarafından Hazırlanan Eskişehir Minyatürü (1537) (URL 28).

Şekil 3.4 Odunpazarı İlçesi Yerleşim Alanı

Şekil 3.5 Kütahya İli Konumu ve İlçeleri (Harita ve Bilgiler URL 26'dan Alınarak Oluşturulmuştur).

Şekil 3.6 Matrakçı Nasuh Efendi Tarafından Hazırlanan Kütahya Minyatürü (URL 31).

TABLO LİSTESİ

Tablo 3-1 Yeşil Efendi Konağı Künyesi (Bilgiler ve Karekod Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Tablo 3-2 L. Kossuth Müzesi Künyesi (Bilgiler Ve Karekod Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Tablo 4-1 Yeşil Efendi Konağı ile L. Kossuth Müzesi'nin Kronolojik Karşılaştırması (Tablo Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Tablo 4-2a Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Planlar (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur, Temel Kaynakça EskişehirKorumaKurulu, 2022, URL 32).

Tablo 4-2b Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Planlar (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur, Temel Kaynakça EskişehirKorumaKurulu, 2022, URL 32).

Tablo 4-3a Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Kapıları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Tablo 4-3b Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Kapıları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Tablo 4-3c Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Kapıları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Tablo 4-3d Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Kapıları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Tablo 4-3e Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Kapıları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Tablo 4-4a Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Tavanları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Tablo 4-4b Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Tavanları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Tablo 4-4c Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Tavanları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Tablo 4-4d Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Tavanları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Tablo 4-4e Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Tavanları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Enstitüsü : Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Anabilim Dalı : İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı

Programı : İç Mimarlık

Tez Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Aliye Rahşan KARABETÇA

Tez Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans – Ocak 2023

ÖZET

GELENEKSEL TÜRK EVİNİN İÇ MEKAN ÖZELLİKLERİNİN ODUNPAZARI VE KÜTAHYA EVLERİ ÖZELİNDE İRDELENMESİ

Büşra Atıcı

Kentsel yaşamın getirisi olan toplumsal yaşam içerisinde insanlar birlik içinde yaşamaktadırlar. Bu birlikteliğin sağlıklı bir şekilde sürmesi, insanların yaptıkları ortak paylaşımlar sonucu oluşmaktadır. İnsanların bir arada yaşamasıyla ortak paylaşım sonucu oluşan ürün, kültür olarak nitelendirilmektedir. Kültür, bir aradılığı sağlayan temel bir olgudur. İnsanoğlu yaşadığı andan itibaren kendisini ve çevresini anlamlandırmaya başlamıştır. Bu anlamlandırma süreci içerisinde ilk olarak yaşadığı çevreyi anlamış ve daha sonra şekillendirmeye başlamıştır. Bu şekillendirme sürecinde ilk olarak aile ve ailenin kurulduğu konut kavramı öne çıkmaktadır. Yapılan tez çalışmasında, Türklerin aile yaşantısı ve İslam inancının getirdiği konut tipinin araştırılması yer almaktadır. Bu sebeple Türk evi konut tasarımında yaşamın sürdüğü iç mekan kurgusu öne çıkmaktadır. Dolayısıyla Türk evinin iç mekan kurgusunu etkileyen kültürel faktörler ve bunların fiziki çevreyi nasıl şekillendirdiğinin görülmesi, konut kültürünün sürdürülebilirliği açısından değerlidir. Bu sebeple çalışma kapsamında, kültürün geleneksel konut tasarımını nasıl şekillendirdiğinin araştırılması amaçlanmıştır. Belirlenen bu amaç doğrultusunda Eskişehir ve Kütahya'nın ilk Türk yerleşim yerine ait geleneksel konut tiplerinin incelenmesi tez çalışmasının kapsamını oluşturmaktadır. Yapılan tez çalışması, nitel araştırma yöntemleri doğrultusunda yapılmıştır. Literatür taraması ve saha araştırmalarından yararlanılmıştır. Yapılan araştırmalar sonucunda, iç mekana ait plan kurgusu, kapı ve tavan detayları çizilerek tablolarla ifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültür, Türk Evi, İç Mekan Kurgusu, Odunpazarı Evleri, Kütahya Evleri

University : Istanbul Kültür University

Institute : Institute Of Graduate Studies

Department : Interior Architecture and Environmental Design

Programme : Interior Architecture

Literature Supervisor : Dr. Öğr. Üyesi Aliye Rahşan KARABETÇA

Degree Awarded and Date : MSc – January 2023

SUMMARY

EXAMINATION OF THE INTERIOR FEATURES OF TRADITIONAL TURKISH HOUSES SPECIALLY OF ODUNPAZARI AND KÜTAHYA HOUSES

Büşra Atıcı

In the social life, which is the result of urban life, people live in unity. The continuation of this union in a healthy way occurs as a result of the common sharing of people. The product, which is formed as a result of common sharing by people living together, is defined as culture. Culture is a fundamental phenomenon that ensures coexistence. Mankind has started to make sense of himself and his environment from the moment he lived. In this process of making sense, he first understood the environment he lived in and then began to shape it. In this shaping process, the family and the concept of housing, in which the family is established, come to the fore. In the thesis study, the family life of the Turks and the research of the type of housing brought by the Islamic belief are included. For this reason, the interior design, where life continues, comes to the fore in the design of the Turkish house. Therefore, it is valuable for the sustainability of the housing culture to see the cultural factors that affect the interior design of the Turkish house and how they shape the physical environment. For this reason, within the scope of the study, it is aimed to investigate how culture shapes traditional housing design. In line with this determined purpose, the examination of traditional house types belonging to the first Turkish settlements of Eskişehir and Kütahya constitutes the scope of the thesis study. The thesis study was carried out in line with qualitative research methods. Literature review and field studies were used. As a result of the researches, the plan setup of the interior, the door and ceiling details were drawn and expressed in tables.

Keywords: Culture, Turkish House, Interior Design, Odunpazarı Houses, Kütahya Houses

1 GİRİŞ

Yapılan tez çalışmasında, geleneksel Türk evlerinin iç mekan kurgusu ele alınmaktadır. İnceleme kapsamında Türk toplumunda ortak yaşam kültürün iç mekan kurgusunu nasıl etkilediğinin incelenmesi yer almaktadır.

1.1 Amaç

Toplumsal yaşamın bir aradalığını sağlayan kültür, toplumun kolektif belleğinin oluşmasında önemli bir etkidir. Çünkü tarihi süreç içerisinde kültür evrilerek günümüze kadar gelmektedir. Geçmişten günümüze kadar varlığını sürdüren tarihi yapılar, bulundukları toplumlar için önemli bir kültürel miras niteliğindedir. Tarihi yapılar, mimarlık tarihi için önemli kaynaklardır. Bu yapıların günümüze kadar değişmeden varlığını sürdürmesi, mimarlık tarihine ışık tutmaktadır. Bu sebeple Türk evini oluşturan yaşam kurgusunun anlaşılması ve bu kurguya yönelik iki konunun örneklerle belgelendirilmesi amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada öncelikle, İç Anadolu ve Ege bölgesinde yer alan Eskişehir Odunpazarı ve Kütahya illerinde bulunan evlerin geçmişten bugüne yansıyan izlerinin; fonksiyonel, plan kurgusu, yapısal özellikler, malzeme ve donatılar yönüyle ele alınıp, yaşam tarzlarının anlaşılması amaçlanmıştır. Bu amaçla birlikte şu sorulara cevap aranmıştır;

1. Geleneksel Türk evi kurgusu nasıldır?
2. Kültürün iç mekana etkisi nasıldır?
3. Geleneksel Türk evi yapımında kullanılan malzemeler bölgelere göre değişiklik gösterir mi?
4. Kişisel ihtiyaçlar iç mekandaki mobilyalarda ne gibi etkiler yaratmıştır?
5. Tarihi yapıların günümüzdeki fonksiyonu nedir?
6. Tarihi yapıların orijinalliği korunmuş mudur?
7. Yeşil Efendi Konağı (Atatürk ile Bir Gün Müzesi) ve L. Kossuth Konağı (L. Kossuth Müzesi) yapım aşamasındayken birbirinden etkilenmişler midir?

Bu çalışmanın diğer amacı ise UNESCO dünya miras listesinde yer alan (UNESCO, 2021) Eskişehir Odunpazarı evleri ile Kütahya evlerinin sahip olduğu yaşam kurgusunun anlaşılmasıdır.

1.2 Kapsam

Bu tez kapsamında Eskişehir ve Kütahya bölgesinde sit alanında bulunan tarihi yapılar ve bu yapılardaki mekanların kültürle olan ilişkisi araştırılmıştır. Odunpazarı'nda bulunan Yeşil Efendi Konağı ile Kütahya'da bulunan Macar Evi'nin (L.Kossuth Müzesi), Türk evi tasarım kriterleri bağlamında karşılaştırılması yer almaktadır. Bu iki konağın seçilmesinin sebebi, günümüze kadar özgünlüğü yüksek oranda korumuş olmalarıdır.

1.3 Yöntem

Yapılan bu çalışma bir nitel araştırmadır. Nitel araştırma kapsamında literatür taramalarından ve saha araştırmalarından yararlanılmıştır.

Araştırma yöntemi olarak, literatür belge taramasından yararlanılmıştır. Eskişehir ve Kütahya belediyelerinde sit alanı yetkilileri ile görüşülüp tarihi konakların; restorasyon ve plan bilgileri, inşa ve müzeye çevrilmiş süreçleri, tarihi ve kültürleri hakkında veriler toplanmıştır.

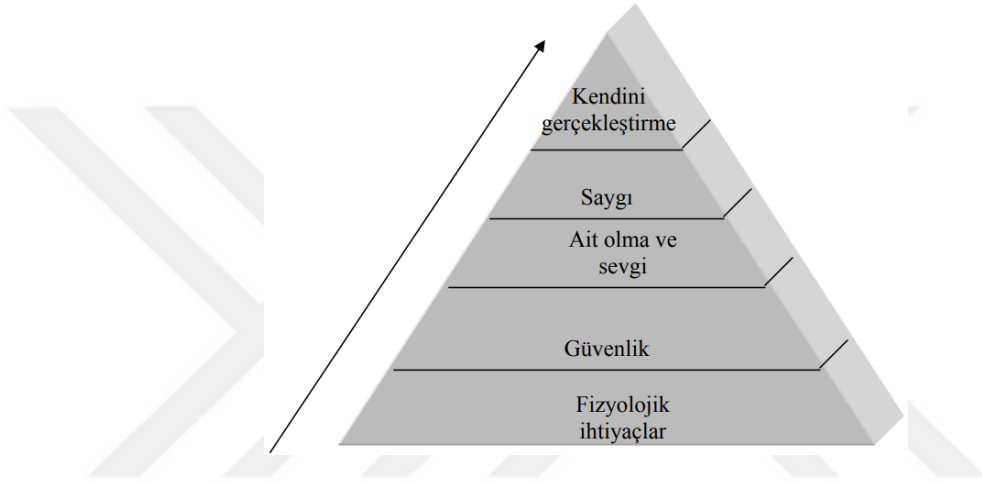
Eskişehir ve Kütahya'nın sit alanlarında bulunan ve kültürel benliğini koruyan konaklar incelenmiştir. Yerinde yapılan incelemelerle birlikte yapılar fotoğraflanmış ve plan krokileri oluşturulmuştur. Saha çalışması sonrasında incelenen bu yapıların rölöve ve restorasyon çalışmaları araştırılarak ilgili kamu kuruluşu arşivlerinden temini sağlanmıştır (EskişehirKorumaKurulu, 2022) (KütahyaKorumuKurulu, 2022). Bu bağlamda farklı bölgelerde bulunan geleneksel Türk evlerinin incelenmesi önemli bir örnek teşkil etmiş ve yol göstermiştir.

Kültür, ortak paylaşım sonucunda oluşan bir olgudur. Bu sebepten dolayı toplumsal kültürün, ortak yaşamın temel kurgusu olan konutu şekillendirmesi beklenmektedir. Dolayısıyla kültür, toplumsal yaşamı etkilediği için, yaşam birimi olan konutu da etkiler görüşü bu çalışmanın hipotezini oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Eskişehir ve Kütahya'da bulunan iki yapı karşılaştırılmıştır. Bu yapıların mekânsal organizasyonu yönünden incelenmeler yapılmıştır. Bu incelemeler fotoğraf, plan ve mekânlara gidilerek kayıt altına alınmıştır. İncelen bu evlerin, detaylarının daha iyi görülebilmesi için, video kayıtlarıyla desteklenmiştir. Tez içerisinde bu kayıtlar, karekod oluşturularak somut bir veri haline getirilmiştir.

2 GELENEKSEL TÜRK EVİ

2.1 Geleneksel Türk Evinin Tarihçesi

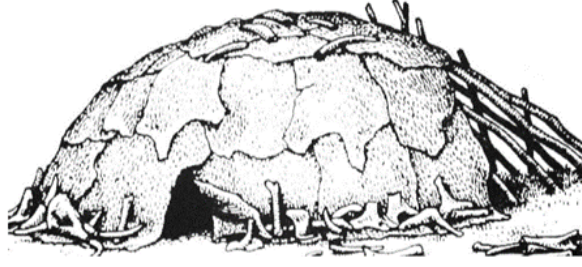
Abraham Maslow'un (Maslow, 1943) temel ihtiyaç piramidine göre, nefes alma, beslenme ve uyuma gibi fizyolojik etmenler piramidin ilk basamağını oluşturmaktadır. Bu basamağı, insanın kendisini ve sevdiklerini dışarıdan gelecek tehlikelere karşı koruma arzusu takip etmiştir. Hissedilen bu güvenlik ihtiyacı, barınma olgusunu oluşturmuştur (Şekil 2.1).

Şekil 2.1 Abraham Maslow'un Temel İhtiyaçlar Piramidi (Hiyerarşisi) (Bulduklu, 2015).

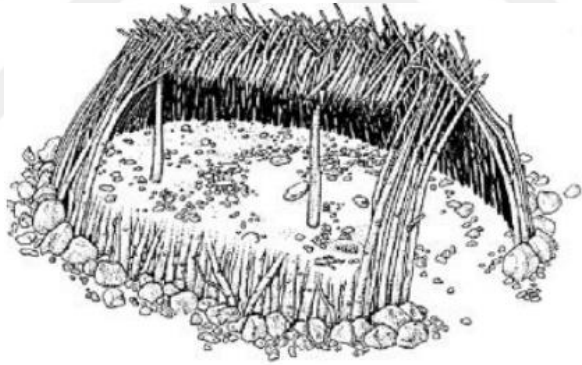
Tarihin ilk dönemlerinde yaşayan insanlar, ölümcül ve zor bir yaşam sürmüştür. Bu sebeple insanlar, saldırgan hayvanlardan ve doğadan (kardan, soğuktan, rüzgardan) korunmayı amaçlamıştır. Doğadan korunmak için, kendi strüktürünü oluşturacak tecrübe ve teknolojiye sahip olmayan insanoğlu, öncelikle doğal yapıları kullanmıştır. İlk barınma da mağaralar, kaya altı sığınağı ve ağaç kavukları içinde başlamıştır (Şaşkın, 2009).

Savunmasız dünyaya gelen insanoğlu, kendini korumak ve hayvanlardan korunmak için ucu sivri ve kesici aletler üretmiştir. Bu aletler ile aynı zamanda hayvanları avlamış etinden, postundan ve kemiklerinden yararlanmışlardır (Şekil 2.2).

Şekil 2.2 Hayvan Postundan ve Kemiklerinden Yapılmış Bir Barınak (Özer Y. D., 2015).

İnsanların savunmayı ve yaşama adapte olmayı öğrenmesiyle birlikte yeni şeyler üretmeye başlamıştır. Bu sebeple mağaraların sınırlı alanları yeterli gelmemiş ve yeni yerlere göç etmişlerdir. Genellikle su kaynaklarına yakın yerlere göç edilmiş ve çevrede hangi malzeme fazlaysa onları toplayarak, çalılar ve deriler ile üstünü örterek ya da toprağa çukur kazarak, yani malzemeye bağlı olarak yeni basit barınma yöntemleri geliştirmiştir (Arslantaş, 2014)(**Şekil 2.3**).

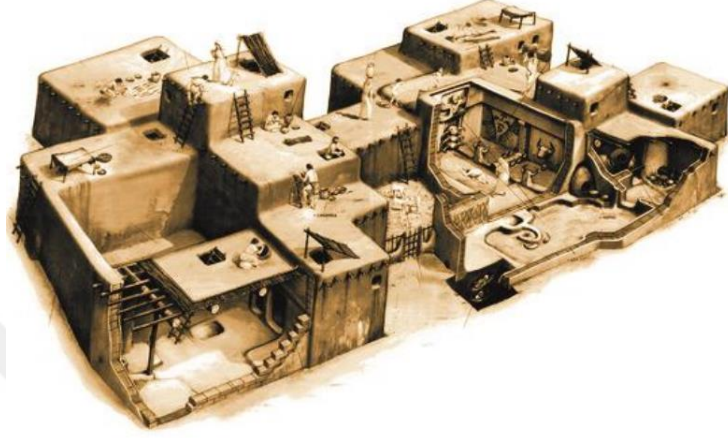

Şekil 2.3 Sazlar ve Ağaç Dallarından Yapılmış Bir Barınak (Özer Y. D., 2015).

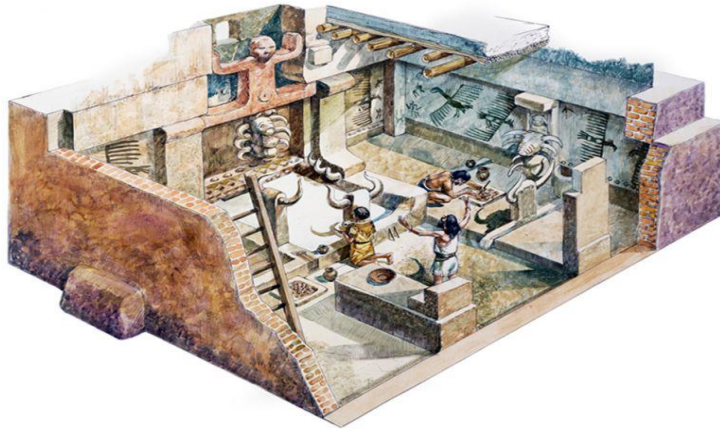
Sürekli bir arayış ve göç halinde olan insanoğlu, tarımsal hayata geçişle birlikte ilk yerleşik hayatın temellerini atmıştır. Tüketim toplumundan üretici toplumuna geçen insanlık, mağara ve kaya gibi sığınaklarda hüküm sürdüğü ilkel yaşayış tarzını terk etmiştir. Yeni yaşam biçimine geçilmesiyle birlikte küçük topluluklar oluşmuş ve toplumsal etkileşimi de beraberinde getirmiştir. Bilgi donanımı zamanla artan insan, yerleşik hayat konutlarında yapı malzemesi olarak taşı, ahşabı ve kerpiçten¹ yaptıkları tuğlaları kullanmış ve üst üste koyarak yığma duvarlar elde etmiştir. Evler bitişik

¹Çamur ve samanın kurutulmasından oluşan doğal yapı malzemesidir.

nizamlı, dikdörtgen planlı ve tek odalı biçimde düzenlenmiştir. Kapısı olmayan ve damlardan giriş yapılan bu evler, yüzyıllardır devam eden barınma ve korunma ihtiyacına karşılık verebilecek özelliklerde olmuştur (Şekil 2.4 - Şekil 2.5). Bu evler Anadolu'da bilinen ilk konut örneklerini oluşturur (Gögebakan, 2015) (Uysal, 2007).

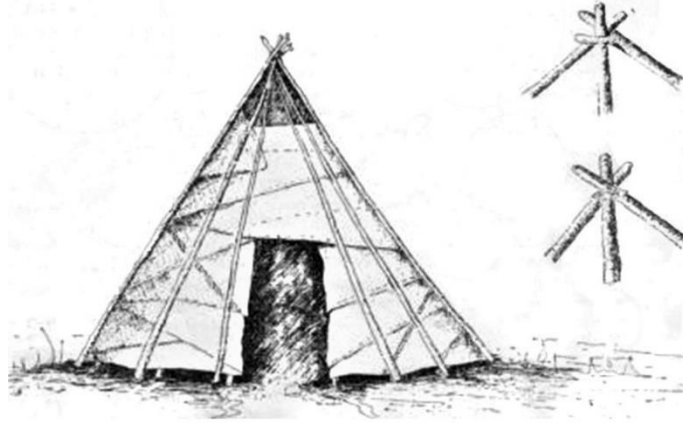
Şekil 2.4 Çatalhöyük Toplu Yerleşim Planı (Şaşkın, 2009).

Şekil 2.5 Çatalhöyük'te Bir Ev (URL 1).

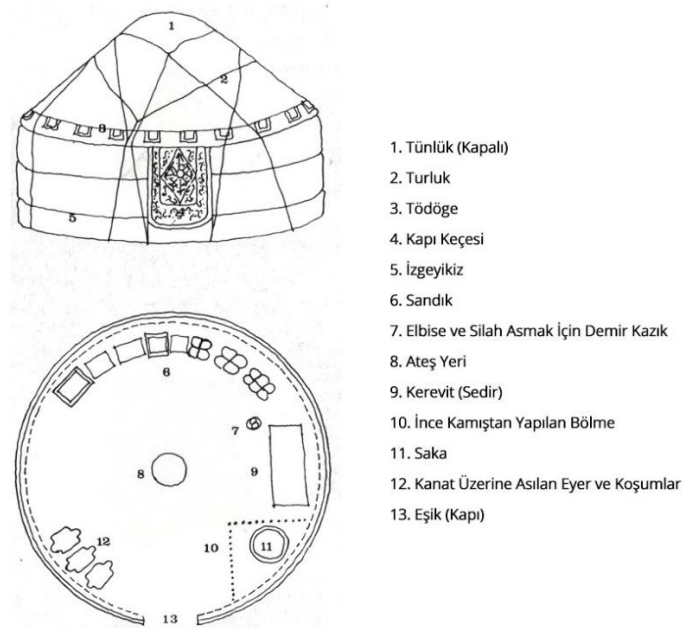
Türkler, Anadolu topraklarına yerleşmeden önce Orta Asya göçebeliğine kadar uzanan bir yaşam sürmektedir. Asya'nın yüksek dağları, zorlu hava şartları, step toprakları tarıma ve yaşama uygun bulunmamıştır. Elverişli olmayan bu topraklarda hayvancılık ile uğraşmış ve sürekli yer değiştirme durumunda kalmıştır. Konargöçer yaşam şartlarından dolayı yaylara gidilmiş, barınak olarak da çadırlar kullanılmıştır (Vitruvius, 2015). Hayatın hareketli olduğu bu yaşam biçimde çadır, yükte hafifliği, kolay kurulumu ve hava koşullarına uygunluğu sebepleriyle tercih

edilmiştir. Çadırda hareket esnekliği de ön planda tutulmuştur. Zira göçebe toplumlar değişebilen hava şartlarına ya da oluşabilecek ani bir tehlikeye karşı, her an eylem için hazır olmalıdır (Şahin, 2016) (Şekil 2.6 - Şekil 2.7).

Şekil 2.6 Ağaç Kabuklarıyla Kaplanan Basit Çadır Örneği (Diyarbakirli, 1972).

Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra Anadolu'ya gelmiş ve burada yerleşmeye başlamıştır. Yeni yer ve İslam görüşleriyle harmanlanan, çadır yaşamı kültürü oluşmuştur (Küçükerman, 1985, s. 27). Çadırlar, büyük ailelerin bir arada yaşayabildiği, fonksiyonel biçimde düzenlenmiş, birbirini andıran evler şeklindedir (Şekil 2.7).

Şekil 2.7 Orta Asya'da İçinde Yaşam Olan Bir Çadır Örneği (Küçükerman, 1985).

Çadırın tam ortasında ve önemli iç elemanlarından biri sayılan ocak (ateş yeri) bulunur. Gün boyunca hiç sönmeden yanması mühim olan bu yer, ısınmak ve yemek yapmak için kullanılmıştır (Şekil 2.7/8). Değerli eşyalar, girişin tam karşısında sandık, bohça ve keçeden yapılan çantalar ile muhafaza edilmiştir. (Şekil 2.7/6) Girişin sağında kiler vazifesi gören kapların olduğu saka bulunur ve bu bölüm hasırdan örülmüş bir paravan ile ayrılmıştır. (Şekil 2.7/11-10) Sakanın hemen yanında ev sahibinin yatağı ve eşyalarını astığı demirden bir direk vardır. (Şekil 2.7/7-9) Girişin sol tarafında ise eyer ve koşumlar konumlandırılmıştır. Bazı aletler çuvallara koyulmuşken bazıları duvarlara asılmıştır. (Şekil 2.7/12) (Küçükerman, 1985, s. 29) (Şahin, 2016).

Doğan Kuban'a (Kuban, 1995) göre yukarıda anlatılan, Anadolu'da ilk konutlarda görülen malzeme ve yaşam planı özelliklerinin Türk ev yapısında devam ediyor olması göçebe bir toplumdaki geldiğinin kanıtı niteliğindedir.

Bu bölümde anlatılan bilgileri Schoenauer'in beş maddesi ile özetlemek gerekirse (Schoenauer, 2000; Ekim, 2012);

- Geçici Konut: Yemek arayışı içinde geçen zaman dilimidir. Yemek bittiğinde yenisini bulmak için başka yerlere gidilmiştir. Bu sebeple konutlar kısa süreli kullanılmıştır.
- Düzensiz Geçici Konut: İlk konut örneğine benzer, yemek arayan ve avcılıkla uğraşan insanlar tarafından kullanılmıştır.
- Taşınabilir Çadırlar: Kırsal göçebe toplumlarda, belirli aralıklarla kullanılmıştır.
- Yarı Göçebe Konut: Tarımla uğraştığı için mevsimsel göç yaşayan, sosyal topluluklar tarafından kullanılmıştır.
- Yerleşik İleri Tarım Konutları: Bu konutlar sürekli kullanılmıştır. Köy evi bünyesindedir.

2.2 Geleneksel Türk Evinin Oluşumu

Geleneksel Türk evi ile ilgili tanımlamalara geçmeden önce “ev” kavramının tanımının yapılması, konunun anlaşılması açısından önem arz etmektedir. Etimolojik olarak incelendiğinde ev; eski Türk dilinde **eb**, Selçuklular döneminde **ev**, edinilen kaynaklarca ise en eski yaşama birimi **yurt** tanımlamasıyla çadırlar olduğunu bilinmektedir (Ürer, 2013). Türk Dil Kurumu’na göre ev; bir insanın veya bir familyanın içinde yaşadığı yer, mekan, konut anlamına gelmektedir (TDK, 2021). Ancak ev, bir sığınma veya barınma yerinden ziyade daha çok anlam barındıran, toplumsal değer ve işleve sahip fonksiyonel bir yapıdır. Ev milli ve dini duyguların, düşüncelerin özgürce söylendiği, pek çok ihtiyacın karşılandığı, rahatça hareket edilen ruhun bir yansıması olarak ifade edilebilir. Evler ise bulundukları bölgeye, zamana, kullanıcı ihtiyaçlarına ve teknolojiye bağlı olarak değişiklik göstermiştir.

Anadolu’nun geniş toprakları birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Türkler göçebe bir toplumdan gelmiş ve kendine bu coğrafyayı yurt edinmiştir. Zamanla varlığını sürdüren ve daha geniş alanlara yayılan Türkler yaşam tarzlarına uygun, bölgesel malzemeler ve geçmişten öğrendikleri bilgiler ile kendilerine yeni evler inşa etmiştir. Tanımlara bakıldığında bu evlerin Türk konut geleneğinin başlangıcını oluşturduğu görülmüştür.

Türk konutunu, ilk kez “Türk evi” şeklinde söyleyen Sedat Hakkı Eldem şu şekilde tanımlamıştır; “Türk evi, eski Osmanlı Devleti’nin sınırları içerisindeki, Rumeli ve Anadolu bölgelerinde yerleşmiş ve gelişim göstermiş, 500 yıl kadar devam etmiş, kendi nitelikleri ile oluşmuş bir ev tipidir” tanımlamasıyla Türk evi kavramının oluşmasını sağlamıştır (Eldem, 1954, s. 11) (Halaç & Doruk, 2019).

Cengiz Bektaş ise Türk evini şu ilkeler ile özetlemiştir;

- 1) Yaşama, Doğaya ve Çevre Koşullarına Uygunluk
- 2) Gerçekçilik, Usa Uyumluluk (Akılcılık)
- 3) İçten Dışa Çözüm
- 4) İç- Dış Uyuşumu
- 5) Tutumsallık
- 6) Yapım Yöntemlerinde Kolaylık

- 7) Ölçülerin İnsan Vücudundan Çıkması
- 8) İklima Uygunluk
- 9) Gereçlerin En Yakından Seçilmesi
- 10) Esneklik (Bektaş, 2021, s. 32-41).

Olanaklar doğrultusunda yapı, içten dışa doğru işlevsel çözümlerle yapılmış yani estetik kaygıdan ziyade amaca hizmet edilmiştir. Fonksiyonel iç planın doğal bir yansıması da konutun dışında zaten kendini göstermiştir. Akla hizmet eden bu yapılar ölçü olarak insanları baz almış böylece yapı ile yaşam arasındaki o bağ, tutumlu bir şekilde kurulmuştur. Tanımlara bakıldığında Türk evi, çok uzun bir zamanın oluşumudur. Bu oluşumu etkileyen faktörler şu şekilde sıralanabilmektedir;

- Sosyal Hayat ve Gelenekler
- Din
- İklim ve Coğrafi Konum
- Malzeme
- Sosyo-Ekonomik Durum (Bozkurt, 2009).

2.2.1 Sosyal Hayat ve Gelenekler

Toplumların birbirinden farklı adalet sistemleri, dini yaşayışları, gelenek ve görenekleri gibi normlar, toplumları ayırmamızı sağlayan en etkin özelliklerdendir. Toplumda kabul görmüş normlara ve insanların yaşam biçimlerini temel olarak etkileyen sisteme gelenek adı verilmektedir. Gelenekler geçmişten gelir ve kolay kolay değişmez. Yeni bir değişiklik için ise uzun zaman gereklidir (Dikici, 2001).

Geleneklerin sürekli ve uygulanabilir oluşu, Türk konut mimarisinin şekillenmesinde büyük bir rol oynamıştır. Türk kültüründe nesiller boyunca tüm aile bir arada yaşam sürmüştür. Bu özellik çok eski çadır yaşantısından beri var olan geleneklerin bir parçasıdır. Bunun sonucu olarak çok fazla yaşam birimine yani odaya ihtiyaç duyulmuştur. Odalar kilim dokuma tezgahı, yiyeceklerin muhafaza edilebileceği depo ve evli çiftlerin yaşam sürebileceği gibi mekanlara ayrılmıştır. Türk evinde kadınlar, ev işleri ve çocuklarla ilgilenmenin yanı sıra hayvanlarla ilgilenmiş ve kilim dokumuştur.

Ev bir mahremiyet alanıdır bu sebeple evler dışarıya karşı çoğu zaman birinci kat seviyesine kadar yüksek duvarlar ile ayrılmış ve bir avlu içerisinde aileye özel alanlar yapılmıştır. Bu evler genelde iki katlıdır ve katlar haremlik- selamlık bölümlerine ayrılmış, her alana farklı anlamlar yüklenmiştir. Üst katta bulunan harem bölümünde daha çok kadınların gündelik işlerini yaptığı, yatak odası olan ve aile ile vakit geçirilen yerdir. Ayrıca bu alan dışarıya tamamen kapalıdır. Göz önünde olmaması münasebetiyle daha sade tasarlanmış, işlevselliği ön planda tutulmuştur (Halaç & Doruk, 2019).

Kadınların kapalı bir hayat sürmesiyle birlikte doğa kadınların bahçelerine taşınmıştır. Kadınların günlerini daha hoş geçirmesi için bahçeler renkli güzel çiçekler ve ağaçlar ile süslenmiştir. Türk evleri üzerine kitaplar yazmış olan yazar Önder Küçükerman, Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi kitabında bu olayı şu şekilde açıklamıştır; “Bir anlamda Türk evi kadın için yapılmıştır” (Küçükerman, 1985, s. 42). Bunun sebebi ise toplumsal roller gereği erkeğin dışarı işleriyle ilgilenmesi sayılabilmektedir.

Aile planlamasında da kadın-erkeğin konumları farklıdır. Erkekler evin en önemli üyesi sayılmaktadır. Bu sebeple evin en güzel odası erkeğe tahsis edilmiştir. Selamlık ya da başoda adı verilen bölüm konutlarda erkeklerin kullandığı alandır. Selamlığa ayrı bir kapıdan giriş sağlanır. Ev sahibi misafirlerini burada ağırlar ve onlar ile bu alanda vakit geçirir. Evin diğer bölümlerinden farklı olarak tavan detayları, yer döşemeleri, donatı elemanları daha özenli ve gösterişlidir. Bu, misafirlere verilen önem ve saygının bir nişanesidir (Halaç & Doruk, 2019).

2.2.2 Din

Din, Türk konutunun mimari oluşumundaki önemli etkenlerdendir. Karahanlılar'ın İslamiyet'i kabul etmesiyle birlikte başlayan ve İslam dininde etkisiyle mahremiyet duygusu oluşmuş ve evlerde yeni kapalı odalara ihtiyaç duyulmuştur. Ev, sosyo-psikolojik ve geniş mekânsal bir kurgudur. Bu kurgularda ki en önemli gereksinim mahremiyet olgusudur. Mahremiyet genel tanımıyla, kişinin istediği zaman yalnız kalabildiği, duygularını ve düşüncelerini istediği şekilde dışa vurabildiği, başkaları ile ne zaman veya ne şekilde iletişim kuracağına kendisinin karar verdiği yer ve bu yer üzerindeki hakkı ifade eder (Yüksel M. , 2003). Kişinin veya ailenin fiziksel ve ruhsal

olarak mahremiyet duygusu ile sınırlarını çizmesi evin yerleşim düzeninde, planında, dış cephe özelliğinde ve daha birçok alanda varlığını hissettirmiştir. Bunlardan bir tanesi de İslamiyet’le gelen bu içe dönük yaşam şekli, haremlik- selamlık gibi kadın ve erkeği ayıran mekanların oluşmasını sağlamıştır.

Türkler, dini amaçla yaptığı yapıları daha sağlam ve iyi malzemeyle yapmaya çalışırken, evlerini biraz daha ikinci planda tutmuştur. Birikerek gelen gelenekler ve İslamiyet inancı “azla yetinme” görüşünü getirmiş, bunun yanı sıra gelip geçici olan bu fani dünya için Türkler, kalıcı evler yapmaktan kaçınmıştır (Uysal, 2007).

2.2.3 Sosyo-Ekonomik Durum

Yapılan çalışmalar ve araştırmalar neticesinde her yüzyılda olduğu gibi konutun şekillenmesindeki önemli etkenlerden bir tanesinin ekonomik durum olduğu görülmüştür. Ev bir üretim merkezidir. Ev halkının uğraştığı iş, evin plan kurgusunu değiştirmiştir. Geçim kaynağı hayvancılık olan bir ailede evin giriş katı ahır, samanlık ve mahsul koymak için depolama alanları olarak kullanılırken, el sanatları ile geçim sağlayan bir aile için bu alan, dokuma tezgahı veya malzeme odası şeklinde düzenlenmiştir (Uşma, 2021).

Türk konut mimarisinde ekonomik sınıf ayrımı görülmemekte olup evlerin yapım ve plan şekilleri benzer niteliktedir. Bununla birlikte durumu iyi olan aileler, kültürleri ışığında yapılarını daha kaliteli malzemeler ile daha çok katlı yapmıştır. Zamanın süsleme üsluplarına da ev tasarımında yer verilmiştir.

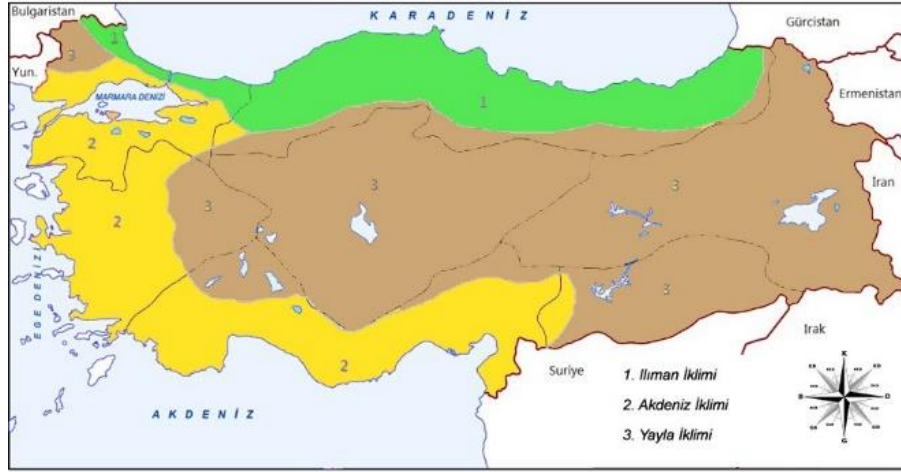
2.2.4 İklim ve Coğrafi Konum

İklim ve coğrafi şartlar ilk insanlardan bu yana barınmada ve mimari yapıların şekillenmesinde önemli rol oynamıştır. Bölgelerin yağmur yoğunluğu ve jeolojik konumu konutun biçimlenmesinde etkili olmuştur. “Yağmuru fazla alan bölgelerde çatı şekline ve soğuk hava şartlarının yoğun yaşandığı yerlerde ise korunmaya dikkat edilmiştir. Buna ek olarak, zemin yapısının eğimli olması inşa edilecek yapının şekil ve kat sayısını etkilemiştir” (Filibe, 1989).

Coğrafi bölgenin konumuyla birlikte arazinin parselasyonu da konutun şekillenmesindeki etkili parametrelerdendir. Her sokağın kendine özgü bir çizgisi vardır. Evlerde bu doğal sınırı takip etmeli, alt katları dışarı taşmamalı ve sokağı sıkıştırmamalıdır. Türk evinin bu düzenin yanında, sağladığı cumba kolaylığı ile üst katlarda arzu edilen plan şemalarına kavuşulmuştur.

Anadolu coğrafyası yedi bölgeden oluşmaktadır. Bunlar; Karadeniz, Marmara, İç Anadolu, Ege, Akdeniz, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu şeklindedir. Literatürde farklı yedi bölge gibi dursa da iklimsel olarak ortak özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Perihan Gökçe “Türk Evinde Mimari Elemanlar ve Kuruluş” isimli eserinde bu durumu üç başlık altında toplamıştır;

1. Ilıman İklim Bölgesi: Karadeniz ve Kuzey Marmara sınırlarından oluşur. Ilık ve yağmurlu hava şartları olduğundan çok fazla orman vardır. Yoğun yağmur sebebiyle konutlarda kapalı ve iç-dış sofalıdır.
2. Akdeniz İklim Bölgesi: Marmara'nın güneyi ve Güney-Batı Anadolu sınırlarından oluşur. Yazları uzun kuraklık ve ılık kış günleri bu grubun özellikleri arasındadır. Bu hava şartları neticesinde konutlarda açık dış sofalı plan şeması tercih edilmiştir.
3. Yayla İklim Bölgesi: İç- Doğu- Güneydoğu Anadolu sınırları bu grubu oluşturur. Yazları sıcak ve kurak, kışları ise çok soğuk olması bu grubun tipik özelliğidir. Bunlara ek olarak yaz ve kış aylarında gece-gündüz arasında ciddi sıcaklık farkı vardır. Bu hava şartları gereğince konutlarda avlulu plan şeması uygulamasına gidilmiştir (Güllaç, 1990; Bozkurt, 2009).

Şekil 2.8 Türkiye Bölgesel İklim Haritası (URL 2'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

2.2.5 Malzeme

Konut yapımında kullanılan malzemeler genellikle aynı olsa da bölgelere göre değişiklik göstermiştir. Bölgede bulunan malzemenin yoğunluğu yapının, ana iskeletini oluşturmuştur. Anadolu Türk konutunda kullanılan malzemeler şunlardır;

- Kerpiç: Yapı malzemesi olarak kullanıldığı bölgeler, ağaçsız ve taşın olmadığı yerlerdir. Kerpiğin ana malzemesi olan killi topraklar Doğu ve İç Anadolu platolarında bolca bulunduğundan bu bölgelerde tercih edilmiştir.
- Ahşap: Yağışların ve ormanların çok olduğu yerlerde ahşap iskelet sistemleri ve ahşap yığma yapı şeklinde kullanılmıştır. Karadeniz- Akdeniz- Ege ve İstanbul'da tercih edilmiştir.
- Taş: Yığma yapı konstrüksiyon şeklinde kullanılmıştır. Bu yapı malzemesinin çok olduğu İç- Doğu- Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yoğunlukla kullanılsa da diğer bölgelerde de tercih edilmiştir (Bozkurt, 2009).

Şekil 2.9 Anadolu Türk Evinde Kullanılan Malzemelerin Bölgesel Dağılımı.

Şekil 2.10 Anadolu Türk Evinde Kullanılan Malzemelerin Yapı Üstünde Gösterimi (URL 3).

2.3 Geleneksel Türk Evinde Kültür

*"İnsanlar benzerler, çünkü kültürleri benzer,
İnsanlar benzemezler, çünkü kültürleri farklıdır;
İnsanlar değişirler, çünkü kültürleri değişmektedir"* (Güvenç, 2016).

Kültür sözcüğü, yaşamın her anında karşılaşılan ve neredeyse her bilim dalının incelediği bir konudur. Bu hususun çok fazla araştırılması ve konuşulması, konunun önemini arz etmektedir.

Türk Felsefe Profesörü Doğan Özlem'in yaptığı araştırmalara göre, kültür kelimesi Latince "colere" kökünden türemekte ve işlemek, onarmak, inşa etmek anlamlarına gelmektedir (Özlem, 2012, s. 158).

Çahantimur'un tezindeki Tylor'a göre kültür muhafaza edilen, öğrenilen, öğretilen ve eğitimle başka kuşaklara aktarılan değerler toplamıdır (Çahantimur, 1997, s. 18). Bu aktarım konuşulan dille olduğu gibi örnek davranışsal yollarla da sağlanmaktadır.

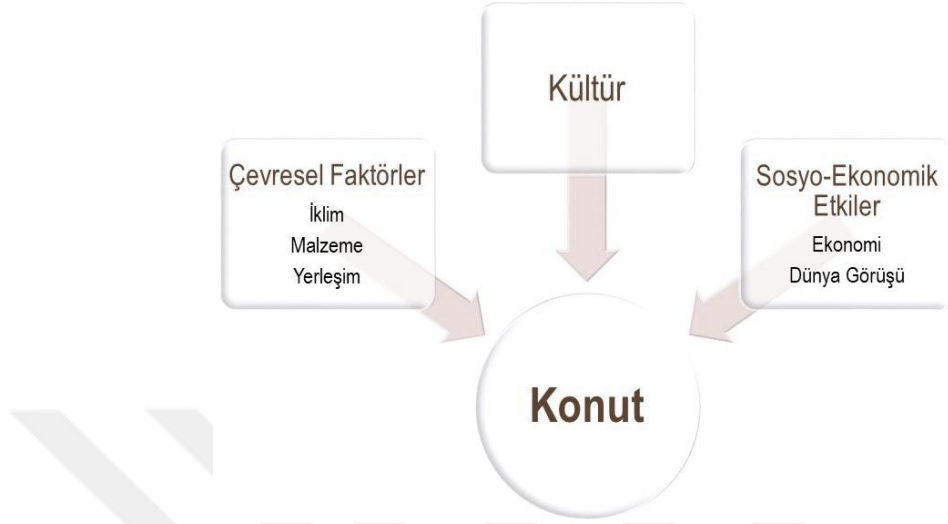
Rapoport'a (1977) göre bir mahal, içinde devam etmekte olan davranışların olduğu durumu tasvirleyen bir alandan oluşur. Bu alanın sınırları ve buraya hangi insanların girip çıkabildiği gibi sorular kültürler arasında farklılık gösterir. Bu sebeple mahaller kültürel anlamda değişkendir. Alan ve alanın içindeki davranışlar hangi şeyin doğru olduğunu belirleyen kaidelerle bağlanmıştır. Bu kaideler o bölgeye ve onun tasvir ettiği olaylara mahsustur, doğru davranış bu olay neticesinde belirlenir. Tüm bu doğal şeyler kültürel anlamda çokça değişkendir (Ekim, 2012, s. 5).

2.3.1 Kültür ve Konut İlişkisi

İnsan var olduğu günden beri doğa ile hep etkileşim içinde yaşamıştır. İlk çağlarda doğanın sunduklarıyla yetinen insanlık, zamanla doğadan aldıkları ile yeni bir çevre oluşturmuştur.

İnsan kültürle şekillenen ve çevresine yön veren bir canlıdır. Bir toplum içerisinde yaşamını sürdüren insanlar, bir arada yaşama dengesine sahip olduğu kültürlerle süregelmektedir (Atıcı & İnceoğlu, 2020, s. 1500). Kültür, çevresel adaptasyondur. Konut, bu kültür ve çevre ilişkisinin doğal bir yansımasıdır. Farklı bir tanımlamayla konut, başka kültürlerin fiziksel çevre ile ne çeşit bir ilişki kurduğunu gösteren bir aynadır. Konutun biçimlenmesinde payı olan çevresel ve teknolojik etmenlerde unutmamalıdır. Fakat konut yalnızca belirli amaçlara hizmet edecek bir strüktür anlamına gelmemektedir. Bir konut inşa etmek kültürel bir olaydır ve bu bağlı olduğu kültür düzeni tarafından etkilenmektedir. Konut, bireylerin hayat tarzlarıyla en iyi şekilde bağdaşarak, sosyal doğal çevreyi oluşturan bir ögedir. Bu durumda sosyo-

kültürel etkilerin konut tasarımında, çevresel ve teknolojik etmenlerden daha evvel geldiği söylenebilmektedir (Çahantimur, 1997, s. 20).

Şekil 2.11 Konut Oluşum Sentezi

Çevre- Davranış uzmanı Rapoport'a göre; topluluğun yaşam şekli, fiziksel çevre ve bireyin hayatta kalma mücadelesiyle oluşan sentez, konutu oluşturmaktadır (Atik & Erdoğan, 2007) (Şekil 2.11).

2.4 Geleneksel Türk Evinin İç Mekan Özellikleri

Ev insanları yer, zaman ve mekan içerisinde yönlendiren ve yaşanılan ortam ile bağ kurmasını sağlayan bir sistemdir. Sisteme göre insanın yaşadığı ev ile arasında kuvvetli bir bağ vardır. Bu sebeptendir ki ev, hem toplumsal hem de kişinin mimari bir üslup ile kendini ve tecrübelerini dışa vurma aracıdır.

Ev, bireyin çokça vakit geçirdiği ve bütün ihtiyaçlarını karşılamak istediği yerdir. Çevrenin getirdiği istekler ve kullanıcıların psikolojik durumu yapının şekillenmesindeki önemli etmenler arasında sayılmaktadır. Bu amaçla geleneksel Türk evi, fonksiyonel olmalı ve gereksinimlere karşılık vermelidir.

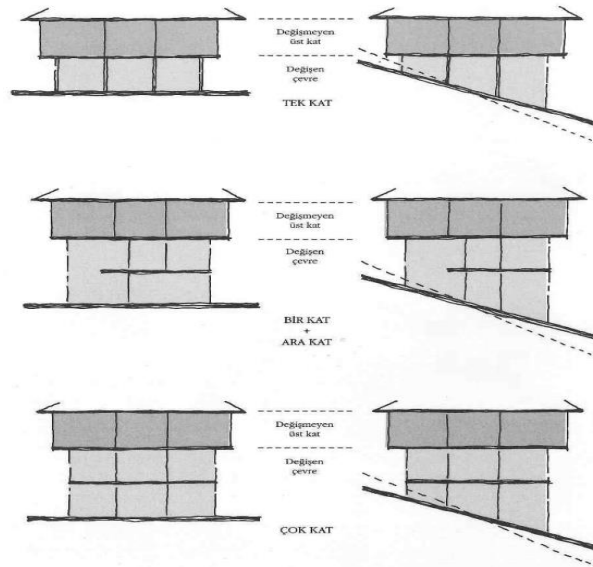
Bu anlatımlar ışığında, geleneksel Türk evinin iç mekan özellikleri şu başlıklar altında incelenmiştir;

- Plan Elemanları
- Plan Tipleri
- Cephe Elemanları

2.4.1 Plan Elemanları

2.4.1.1 Katlar

Eldem, “Türk evi genellikle tek katlıdır. Ancak zamanın ilerlemesi ile kat sayıları artmıştır. Kat sayıları artsa bile esas kat bir tanedir. O kat ise üst kattır.” diye açıklamıştır (Eldem, 1954, s. 12). Eldem’in de bahsettiği o esas kat, evin bulunduğu araziye göre çukurda kalan yerlerde yükseltilmesi yapılmış ve daha fazla günışığı alması sağlanmıştır. Burası yaşama, uyuma, oturma gibi günlük eylemlerin yapıldığı yerdir. Diğer katlar adeta esas katı taşımak için var olmuştur. Bu düzen mahremiyet kavramının de bir ölçütüdür (Şekil 2.12).

Şekil 2.12 Geleneksel Türk Evinde Değişmeyen Üst Kat (Küçükerman & Güner, 1995).

Evlerdeki zemin kat çok fazla kullanılmamıştır. Yapı rutubet ve neme karşı korunmak için dikmelerin üstüne oturtulmuştur. Zamanın getirdiği imkanlar ile zemin katta kapatılma yoluna gidilmiş ve buraya ihtiyaç fazlasının koyulduğu bir depo ya da hayvanları saklamak için ahıra dönüştürüldüğü görülmüştür. Burada pencere yoktur ve kargirden² yapılmıştır (Bozkurt, 2009, s. 25).

Şekil 2.13 Türk Evinde Katları ve Seviyelerini Gösteren Kroki

İlerleyen zamanla birlikte ana kat ve zemin arasına ara kat eklenmiştir. Ara katın yüksekliği üst kattan daha alçaktır ve günlük kullanım için uygundur. Genellikle servis katı olarak kullanılan bu bölümde sokağa açılan pencereler sadece havalandırmayı sağlamak amacıyla yapıldığı için küçük kullanılmıştır (Peker, 2012)(Şekil 2.13). Varlıklı aileler burayı kışık oda olarak da kullanmışlardır. Zaman geçtikçe plan ve oda yüksekliği bakımından üst kat ile aynı ölçülere gelmiştir ama önem hala üst kattadır.

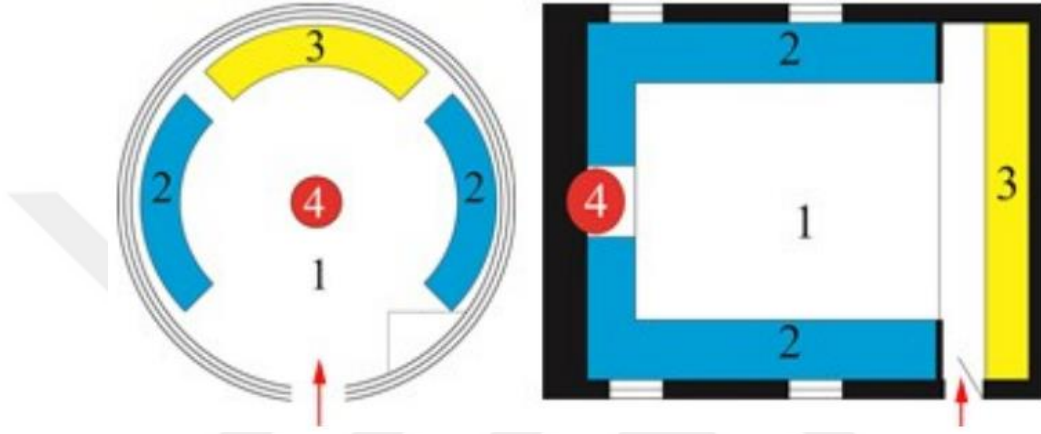
2.4.1.2 Oda

"Oda daima kendi başına bir varlık, bir bütündür" (Eldem, 1987).

Oda, geçmişten bugüne çeşitli anlatım biçimleriyle Türk evinin en önemli ögesidir. Dolayısıyla oda, yalnız başına kullanıldığında bile yaşam alanıyken, bir evde odanın olmaması o evin var oluşu sebebini ortadan kaldırmaktadır (Bozkurt, 2009, s. 30).

² Taş, tuğla ve beton gibi yapı malzemeleriyle oluşan yapıya denmektedir.

Geleneksel Türk evindeki oda kavramı, Anadolu'daki Türk çadırlarının bir nüshası gibidir. Bu sebeple oda, eskiden tüm yaşam eylemlerini karşılayan çadır birimine denktir. Küçükerman bu konuya şöyle bir açıklık getirmiştir “Türk evinde odalar, bina içinde tek başına birden fazla eylemi karşılayan bölümlerdir. Çadır gibi oda; oturma, uyuma ve yemek yemek gibi günlük ihtiyaçların giderildiği mahaldir” (Küçükerman, 1985, s. 63). İç düzen karşılaştırılması Şekil 2.14' te görüldüğü gibi şöyledir;

Şekil 2.14 Geleneksel Türk Çadırı ve Oda Karşılaştırması (Ürer, 2013).

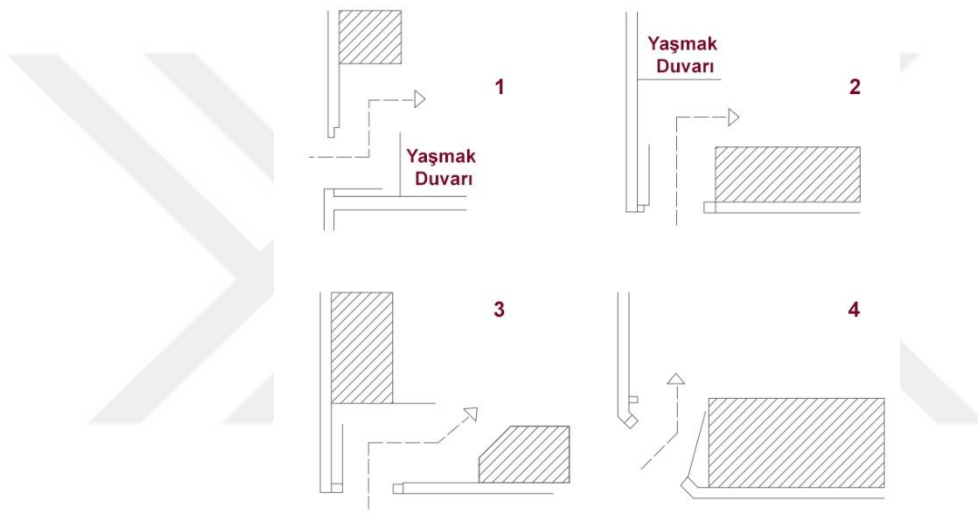
- 1) Ortak Alan
- 2) Oturma Alanı
- 3) Kapalı Kullanım Alanları (Seki, sandıklar, yüklükler)
- 4) Isıtma- Ocak (Küçükerman, 1985).

Çadır geometrisinden farklı olarak odalar, kareye yakın dikdörtgen formundadır. Ayrıca oda formunu engelleyebilecek bozuk arazi koşullarına rağmen üst (esas) katlarda, çıkmalar yardımı ile bu dörtgen form oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu formun yaratılma amacı, donatıların sabit ve duvara yapışık olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Türk evinde odalar arasında fonksiyonellik açısından farklılıklara pek rastlanılmamıştır. Birlikte yaşan büyük ataerkil Türk aileleri için her bir oda, bir ev hükmündedir. Bu sebeptendir ki, her oda özgür bir birimdir ve donatılar da buna uygun şekilde tasarlanmıştır. Mahremiyetin ön planda tutulduğu bu yaşayış biçiminde, odalar

arasında geçiş yoktur. Sofa etrafına sıralanan odalar bulunduğu yere göre isim alırken, boyut olarak en büyük odaya başoda adı verilmiştir (Eldem, 1954, s. 15) (Bozkurt, 2009, s. 31).

Türk evinde kapılar, direkt olarak odaya açılmamaktadır. Odanın hemen gözler önüne serilmemesi için, kapı açıldığı zaman yaşmak duvarı³ ile karşılaşılır (Şekil 2.15). Mahremiyet açısından engellenen bu durum ile odanın içinde bulunan kişiye toparlanma zamanı verilmiştir (Bektaş, 2021, s. 124).

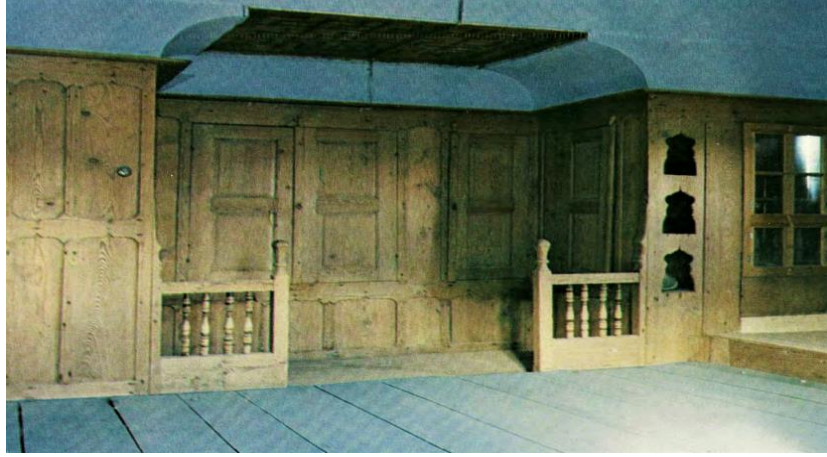

Şekil 2.15 Odaya Giriş Biçimleri ve Yaşmak Duvarı (Bektaş, 2021'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

Odalara genellikle alçaltılmış, seki⁴ altı ya da pabuçluk adı verilen bölümden girilmektedir. Uzunca bir geçit olan seki altının, bir tarafı dolap iken diğer tarafı odaya bakmaktadır. Ayakkabılar evin dışarısında veya sofa da çıkartılmış, evin içinde terlik ile dolaşılır. Oda için asıl önemli olan bölüm sekiliktir. Seki altından bir basamak yüksekte olup, iki veya üç tarafı sedirlerle kaplanmış oturma bölümüdür. Bu Türklerin yüksek alanlarda oturma arzusunu da göstermektedir. Aslında seki, yaşam mekanına geçerken yer zemininden yükseltilmesiyle, tozların çıkmasını da engellemektedir. Zamanla kod farkı kalkmış ve bazen de bu iki alanın, korkuluklar ile ayrıldığı görülmüştür (Bozkurt, 2009) (Uşma, 2021) (Tokol, 2014) (Şekil 2.16).

³ Oda kapısının açıldığı zaman içerisinin doğrudan görünmesine imkan vermeyen ögeye denir.

⁴ Evlerde oturma amacıyla sedir biçiminde, taş ve çamurdan yapılan sete denir.

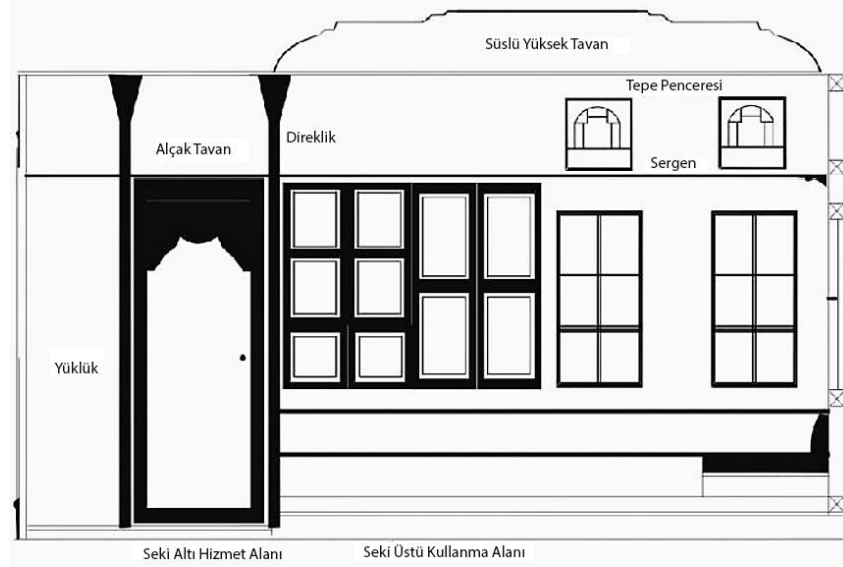
Şekil 2.16 Geleneksel Türk Evinde Odanın Korkuluklarla Birlikte Seki Altı- Seki Üstü Görünümü
(Küçükerman, 1985).

Oda duvarlarının bir veya iki tanesi gusülhane ve yüklük dolapları olarak kullanılmıştır. Odaların dışarıya bakan kısımlarında ise yan yana dizilmiş pencereler bulunmaktadır. Pencereler, dış seyir kolaylığı için yere yakın ve mahremiyet duygusu içinde kepenkli yapılmıştır. Odanın bütün duvarlarında, yerden yüksekliği 1,5-2m, genişliği ise 12-15cm olan sergen ya da terek adı verilen raflar bulunmaktadır. Bu raflar süs niteliği taşımakla birlikte odanın kullanılabilir, en üst sınırını da belirlemektedir. Isınmak ve yemek yapmak için kullanılan ocakta, sirkülasyon açısından ortası boş bırakılan odanın bir duvarında konumlandırılmıştır.

Geleneksel Türk evinde oda donatıları veya diğer yaşam alanlarında bulunan öğeler, insani ölçüler baz alınarak, uzanabilme mesafesine göre tasarlanmıştır. Ayrıca oda genişliği, karşı karşıya oturan iki insanın kısık sesle konuşulsa bile duyabileceği ve hareketlerini anlayabileceği 3 ila 5m arasında oluşturulmuştur. “Oda tasarımında kullanılan sabit sedirler ve hareketli minderler, insanlar arası uzaklık mesafesinin ayarlanmasına olanak sağlamıştır” (Kızıl, 1978, s. 95).

Odaları görkemli ve işlevli kılan donatı elemanları altı madde de incelenmiştir;

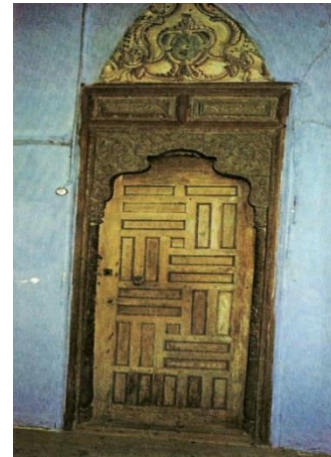
- Kapılar
- Pencereler
- Dolaplar
- Ocaklar
- Tavanlar
- Döşemeler

Şekil 2.17 Geleneksel Türk Evinde Oda Kesiti (Bozkurt, 2009).

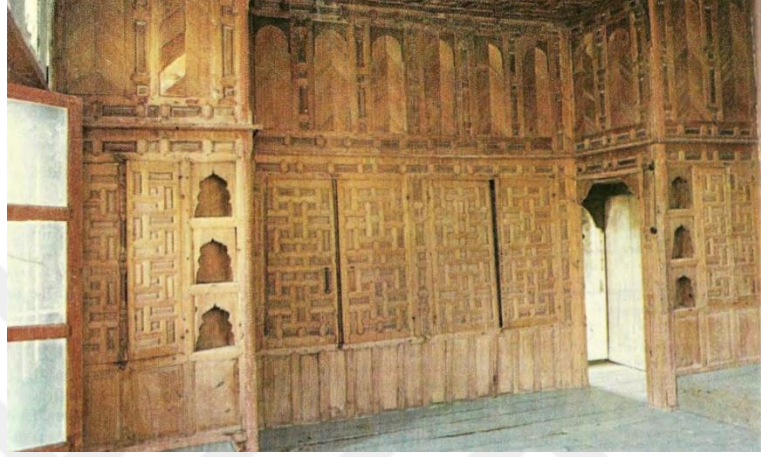
Kapılar

Geleneksel Türk evinde yaşam alanına girmek önemli bir sorundur. Bu sebeple kapı, evin önemli bir simgesidir. Oda kapıları 80x150cm ölçülerinde ve tek kanatlı olup, odanın içine açılmaktadır. Odanın kullanılabilir üst sınırını belirleyen raflar, kapı içinde bir sınır oluşturmaktadır. Kapıların yüzleri bulunduğu mekana göre değişmektedir. Odaya bakan yüzey iç mekanın devamı gibi daha süslüyken, diğer yüzey daha sade bırakılmıştır. Kapıların boyları, sofa cephesinde kullanılan taç ya da bir başlık ile uzatılmıştır (Bozkurt, 2009, s. 34) (Şekil 2.18).

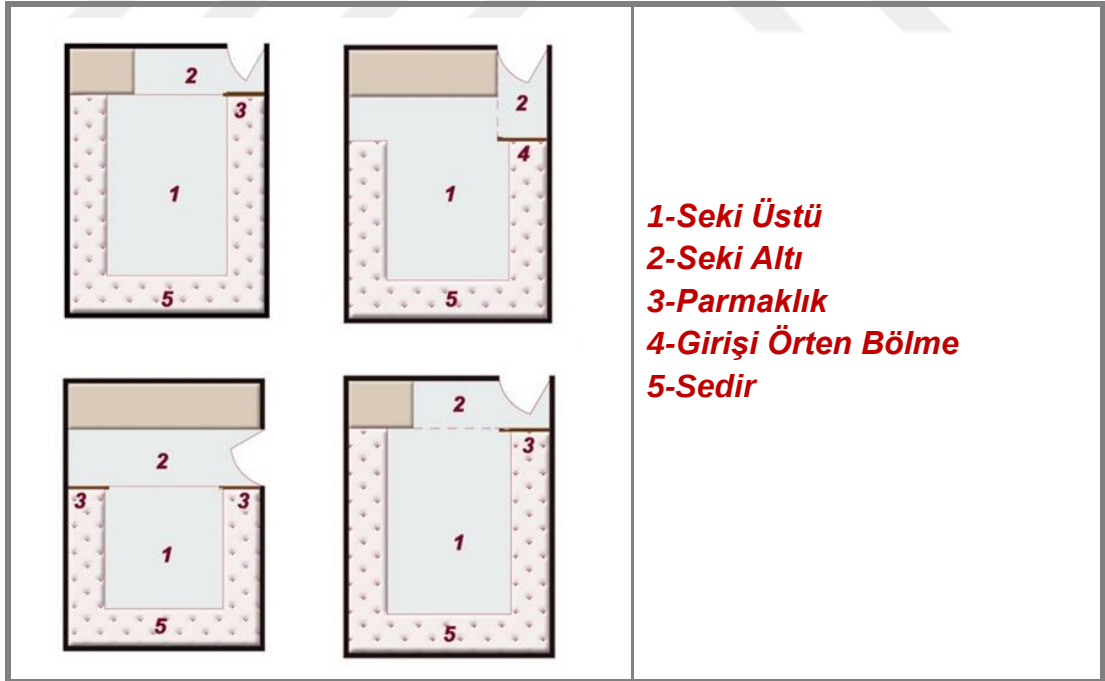

Şekil 2.18 Geleneksel Türk Evinde Sofaya Açılan Yükseltilmiş Oda Kapıları (Küçükerman, 1973) (Küçükerman, 1985).

Kapı, odaya ait bir eleman gibi sayılmaktadır. Kapı ile dolaplar tasarım, düzen ve odaya girişte birbiriyle ilişkilendirilmiştir. Kapının çerçevesi ve kanadı dolap ile birlikte oluşturulmuştur. Bu ikiliyle çeşitli kombinasyonlar yapılmış ve giriş, daha güvenli hale getirilmeye çalışılmıştır. Böyle bir müdahale, mahremiyet duygusu ile dışarıya karşı örtülme eylemi için yapılmıştır (Şekil 2.19 - Şekil 2.20).

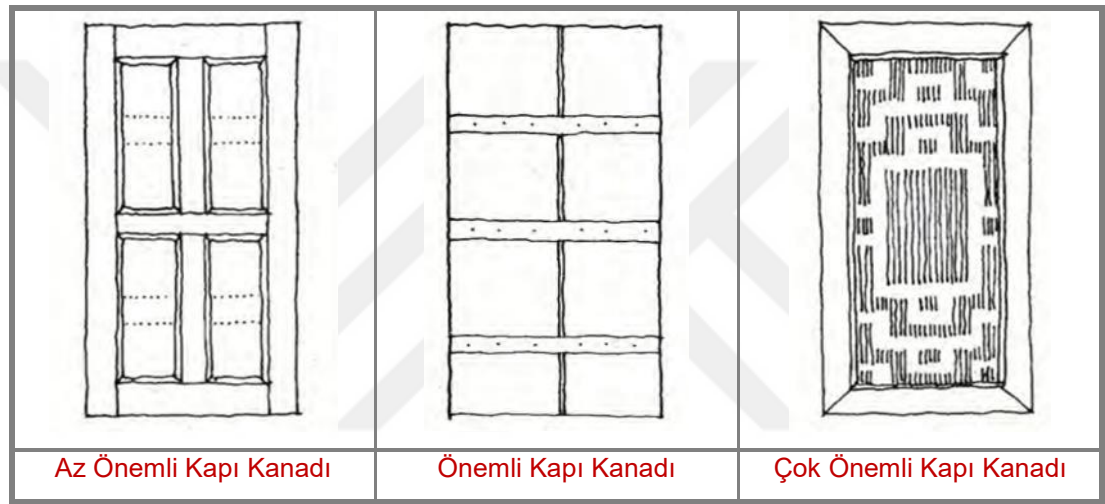
Şekil 2.19 Geleneksel Türk Evinde Oda Girişi ve Dolap (Küçükerman, 1985).

Şekil 2.20 Geleneksel Türk Evi Oda Girişlerinde Mahremiyet İçin Çözümler (Küçükerman, 1973'den alınarak oluşturulmuştur).

Kapı kanatlarının yüzeyleri, eve verilen itinaya ve odanın ev içinde bulunduğu duruma bağlı olarak farklılık göstermiştir. Küçükerman, Türk evinin iç mekan yapısını “Önemi az olan odalarda genellikle iki eni geniş ahşap, üç düşey kuşakla birleştirilerek kanat yapılır. Kapı kanadının üst sınırı pervaza göre düz ya da kemer şeklinde olabilir. Mühim odaların kapıları ise çoğunlukla daha küçük boyutlardaki ahşapların birleştirilmesiyle oluşur. Bu oluşuma aynalı kanatta denir. Ayna sayısının artırılması ve değişik süslerle, farklı güzellikler elde edilmiştir” şeklinde açıklamaktadır (Küçükerman, 1985)(

Şekil 2.21).

Şekil 2.21 Geleneksel Türk Evinin Kapı Kanatlarının Yapılış Açısından Temel Nitelikleri (Küçükerman, 1985).

Pencereler

Geleneksel Türk evinde pencereler, iç düzenin oluşmasında oldukça etkilidir. Toplumsal kültür, gelenek ve din, konutun kendi içine doğru çekilmesini sağlamıştır. Bu yönelme ve konutun çevresel örgütlenmesiyle oluşan ortak dil, pencere sistemini etkilemiştir.

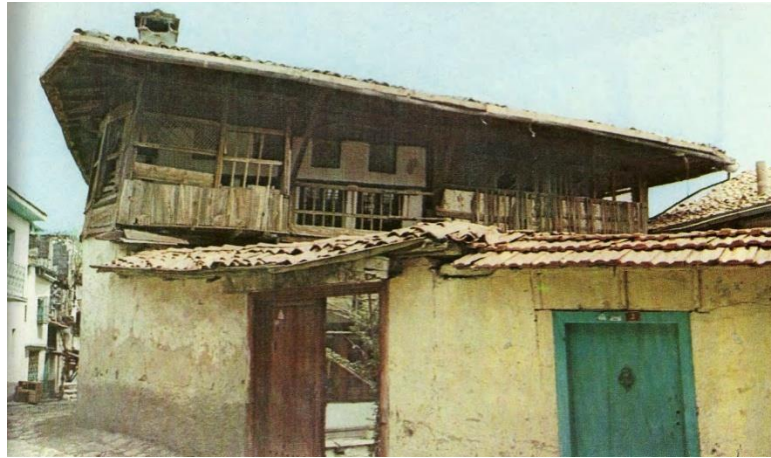
Türk konutunda pencerelerin önemi, ebat ölçülerinin hususiyetinden kaynaklanmaktadır. Yaklaşık 19.yy'ın orta zamanlarına kadar pencereler, iki katlı olarak uygulanmıştır. Alt pencerelerin ebatları daha büyük ve sade olmakla birlikte açıp kapanabilen ahşap kanatlardan oluşmaktadır. Üst kat yani tepe pencereleri ise

daha küçük ebatlarda olup, süslü ve sabittir (Şekil 2.22). Küçükerman, “Sergilenen bu tavır, odanın üst alanın sembolik bir değere ulaştırması olarak düşünülmüştür. Başka bir deyişle yine büyük bir itina gösterilerek yapılan tavan kaplamasını, güçlendirilmiş bir ışık olgusu içerisinde hissetme isteğidir” şeklinde açıklamaktadır (Küçükerman, 1985, s. 123).

Şekil 2.22 Bilecik-Tokluoğlu Konağı Alt ve Üst Pencereler (URL 4).

Konut pencerelerinin sokak ve dış dünyaya, aynı zamanda ev yaşamı ve bahçeye açılması, Türk evi plan kimliğinin önemli özellikleri arasındadır (Şekil 2.23). Profesör Mimar Gabriel'e (1938) göre, geleneksel Türk evlerinde dikkat çeken en mühim şey çok fazla pencere kullanılmasıdır (Cansever, 2019, s. 41). Pencereye bu kadar önem verilmesinin sebebi ise çok fazla güneşliğinden ve manzaradan istifade etme isteğidir.

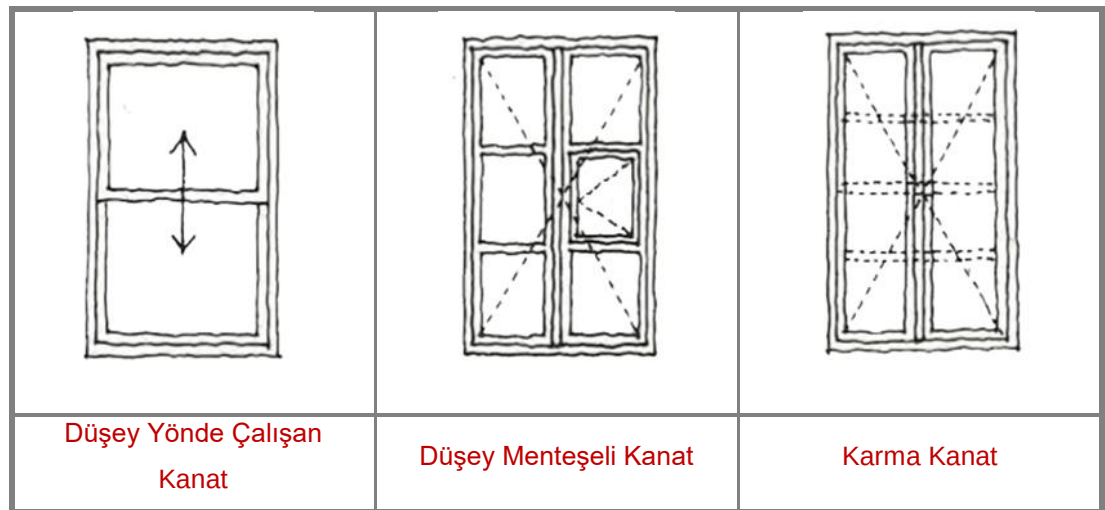

Şekil 2.23 İç ve Dış Hayata Açılan Pencereler (Küçükerman, 1985).

Geleneksel Türk evinde pencere ebatları, diğer bütün konut donatıları gibi insani ölçüler ve kullanım kolaylığı baz alınarak biçimlendirilmiştir. Tepe (üst) pencereleri haricinde oda pencereleri, takriben ½ ölçeğinde ve 80x120-150cm boyutlarındadır. İlerleyen zamanlarda ve büyük konutlarda, bu ölçü maksimum 100x200cm kadar yükseltilmiştir (Kahraman, 1997).

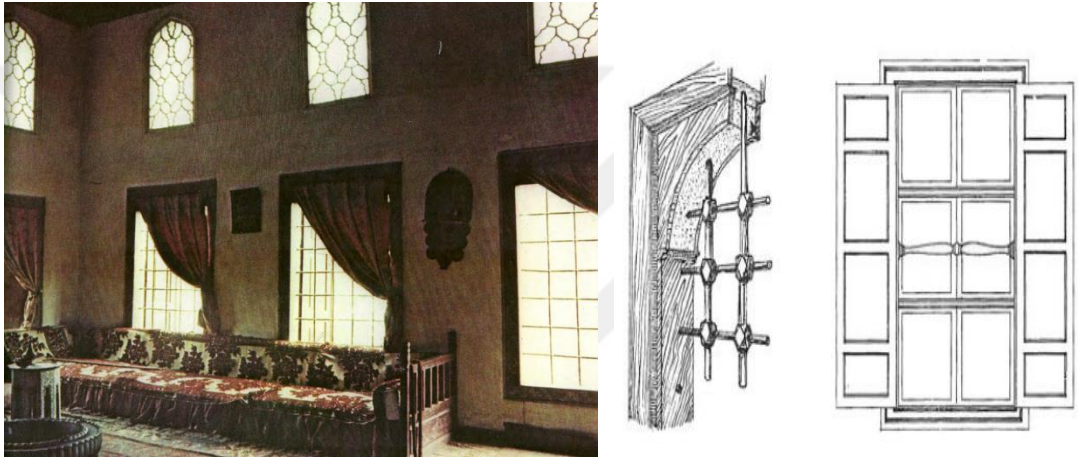
Türk evinde mobilya olmadığı için yere bağdaş kurup oturulduğunda bile pencereden manzara görülebilmelidir. Bu sebeptendir ki, pencerenin yerden yüksekliği önemli bir esastır. Pencerenin önüne takılan parmaklık ve korkularda bu görüş açısını engellemeyecek şekilde oluşturulmuştur.

Hangi bölge ve hangi coğrafi koşullar olursa olsun Türk evinde pencereler yine aynı özen ile oluşturulmuştur. Bu sebeple iklim, Türk evinde hangi kanat tipinin kullanılacağını belirleyen önemli bir unsurdur. Ilıman hava koşullarının olduğu yerlerde, pencere aralığı sadece tek bir kapakla korunabilmiştir. Ekstra camlı bir kanat ihtiyacı olmamıştır. Soğuk hava koşullarının olduğu bölgelerde ise oda sıcaklığını korumak için bütün kanatların açılımı önlenmiştir (Küçükerman, 1985, s. 119)(Şekil 2.24).

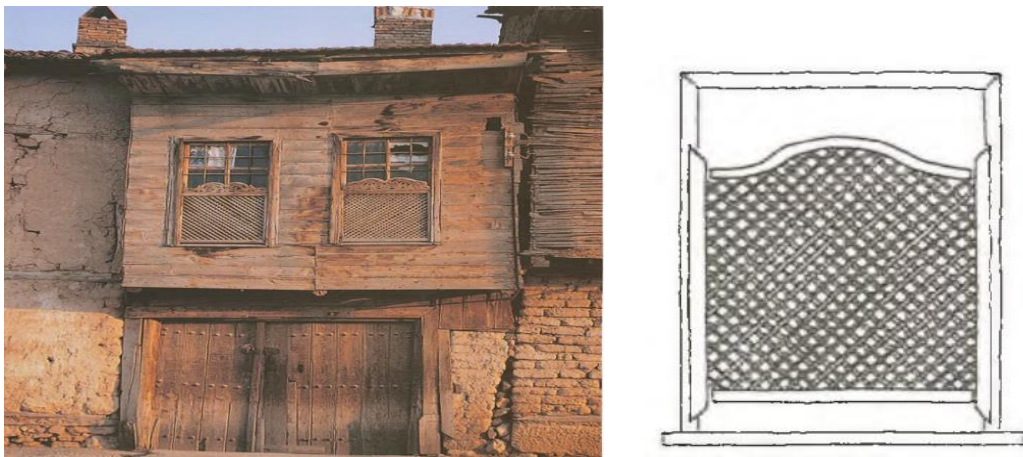

Şekil 2.24 Geleneksel Türk Evinde Pencere Kanatlarının Açılma Çeşitleri (Küçükerman, 1985).

Camlı çerçevelerin kullanılmadığı eski Türk evi dönemlerinde, ahşap kapaklar tercih edilmiştir. Bu kapaklar kapandığı zaman günışığı sadece üst pencerelerden elde edilmiştir (Bozkurt, 2009, s. 40). Bazen üst kat bazen de bütün evin pencerelerinde demir ya da ahşaptan parmaklıklar bulunmaktadır. Evin iç yaşantısının dışarı taşmaması, güvenlik ve kadınların saklanma isteği neticesinde pencere dışında, bu parmaklık ve kafes sistemi kullanılmıştır. Kafes sisteminin diğer bir adı da *kim geldi* penceresidir. Bektaş kim geldi penceresini şöyle özetlemiştir; “Kapıya geleni görünmeden görmek... İkiyüzlülük değil... Saygısız durumlara düşmemek...” (Bektaş, 2021)(Şekil 2.25 - Şekil 2.26 - Şekil 2.27).

Şekil 2.25 Geleneksel Türk Evinde Pencerede Kullanılan Parmaklıklar (Küçükerman, 1985) (Özcan & Güngör, 2019).

Şekil 2.26 Geleneksel Türk Evinde Pencerede Kullanılan Kafes Sistemi (Kuban, 1995).

Şekil 2.27 Geleneksel Türk Evinde Kim Geldi Penceresi (Kuban, 1995)(URL 5).

Türk evinde bir diğer farklı öge ise tepe pencereleridir. İnsan elinin ulaşamadığı yer olarak tabir edilmektedir. Genellikle özenli konut ve odalarda görülmektedir. Tepe pencereleri iç ve dış olmak üzere iki grupta incelenir. Dış taraftaki cam genellikle beyaz ya da renksizdir. İç yüzeyde ise çeşitli renk ve motiflerle bir vitray oluşturulurken, bazen de sadece renkli camlar tercih edilmiştir (Küçükerman, 1985, s. 125) (Şekil 2.22 - Şekil 2.28).

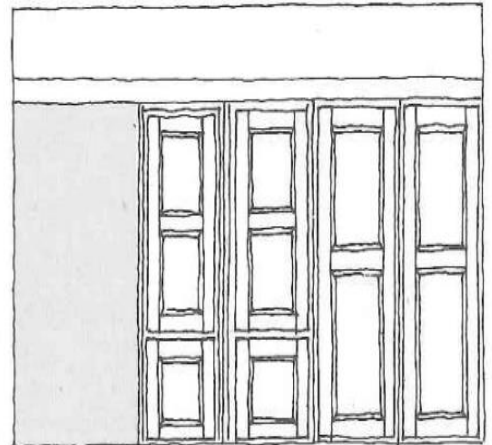
Şekil 2.28 Geleneksel Türk Evinde Tepe Penceresi (URL 6 – URL 7).

Dolaplar

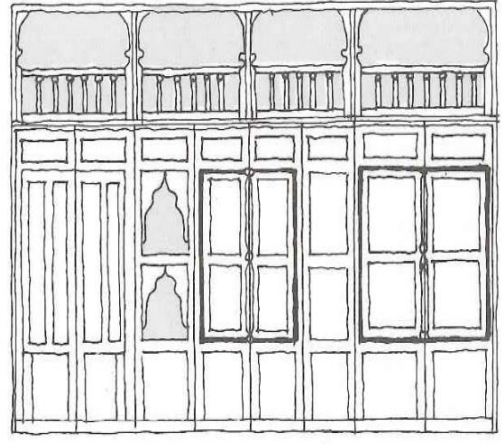
Geleneksel Türk evinde dolaplar, açık ve kapalı kullanım bölümleri ile genellikle seki altında bulunan ve odayı oluşturan önemli donatı elemanları arasındadır. Esas vazifesi, oda içerisinde bulunan malzemelerin korunması ve saklanmasıdır. Dolaplar,

“Yüklük, raflık, lambalık, fincanlık, havluluk, feslik, çiçeklik gibi isimler verilen bu unsurların bütün ölçüleri, en uygun kullanım kolaylığı sağlayacak boyutlardadır. Oluşumunda, işlevselliği daha ön planda olduğu için füzuli süslemelerden kaçınılmış olan dolapların, daha yeni modellerinde açık bölmeler, kıymetli eşyaları sergileme gayesiyle boşluklu alanlar şeklinde düzenlenmiştir” (Kahraman, 1997).

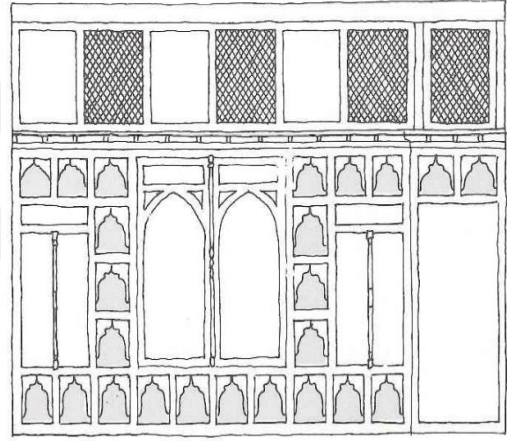
Türk evinde kullanılabilir üst sınırı belirleyen raf (sergen), kullanım amacı dışında tüm odayı aynı sınır etrafında birleştiren bir ögedir. Bu raflar sayesinde bütün donatılar, kolay ulaşılabilirlik seviyesindedir. Dolaplarda bu sınıra göre düzenlenmiştir. Bu olay, her Türk konutunda ve odasında değişmeyen özellikler arasındadır. Dolaplar, bulunduğu odaya ve tavan yüksekliklerine göre bazı farklılıklar göstermiştir. Bunlardan birincisi, çok alçak tavanlı ve çoğunlukla önem verilmeyen odalarda görülen dolaplardır. Yer ve tavan zemini arasında boydan boya aralıksız olarak oluşturulmuştur. Dolap tasarısının kurulumu en kolay, ucuz ve en süssüz halidir (Şekil 2.29). Tavan yüksekliğinin artmasıyla birlikte dolapta ikinci bir düzenlemeye gidilmiştir. Dolabın kullanılabilir üst sınırından tavana kadar açık dolaplar bırakılmıştır. Bazı örneklerde ise üst kısmın önüne işlemeli korkuluklar koyularak, buranın raf şeklinde kullanıldığı görülmüştür (Şekil 2.30). Bunun yanı sıra, çok yüksek tavanlı evler ve özel odalarda kullanılan dolaplar da vardır. Dolap sınırından yüksek tavan seviyesine kadar oda bütünlüğünü sağlamak için dolapların devam ettiği ve bazen ise bu kısımların resimler ile süslediği görülmüştür (Şekil 2.31).

Şekil 2.29 Geleneksel Türk Evinde Yalın Dolap Düzeni (Küçükerman, 1985) (Küçükerman & Güner, 1995).

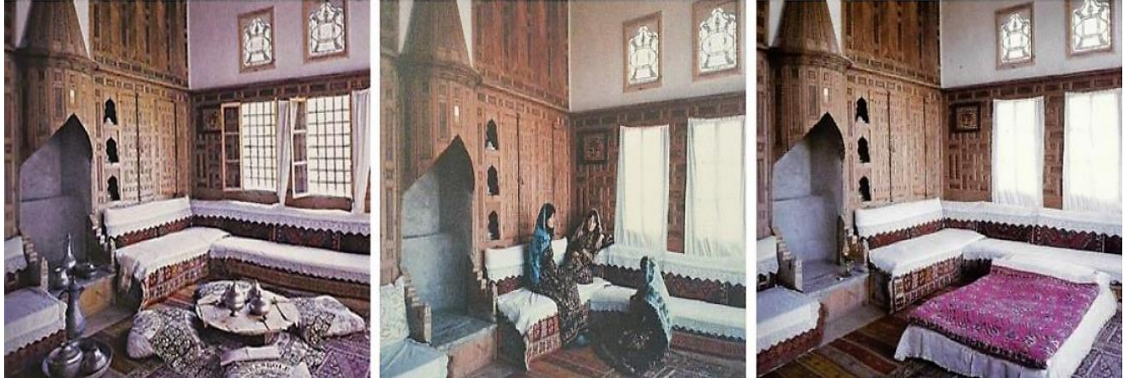

Şekil 2.30 Geleneksel Türk Evinde Korkuluklu Dolap Düzeni (Tülek, 2020) (Küçükerman & Güner, 1995).

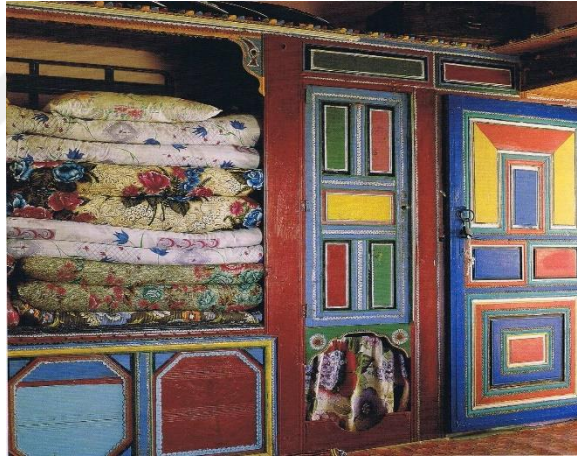
Şekil 2.31 Geleneksel Türk Evinde Çok Yüksek Tavanlı ve Özenilmiş Dolap Düzeni (URL 8) (Küçükerman & Güner, 1995).

Geleneksel Türk evini diğer konutlardan ayıran en büyük farklardan birisi, odaların fonksiyonelliğidir. Bu fonksiyonellikte dolaplar ve yüklükler önemli rol oynamaktadır. Günlük oturma eylemleri dışında yatma vakti geldiğinde, oda içerisindeki yüklüklerden çıkarılan yorganlar serilerek, yemek vaktinde tabakalar ve sofralar çıkarılarak bir anda oluşturulan yemek odası ile oda zamana ve ihtiyaca göre şekillendirilmiştir (Özcan & Güngör, 2019, s. 657)(Şekil 2.32).

Şekil 2.32 Geleneksel Türk Evinde Odaların Fonksiyonelliği (Özcan & Güngör, 2019).

Yüklükler, giriş bölümünde yer alan ve yatakların koyulduğu dolaplardır. Diğer bir görevi ise, eyvan ve başka odalar arasında gürültü izolasyonunu sağlamaktır. Bu dolaplar, kapaklı yapıldığı gibi kapaksız örnekleri de vardır. Kapaksız yüklük dolaplarında örtü, özenle seçilen ve iki yana açılabilen perdeden oluşmaktadır (Şekil 2.33).

Şekil 2.33 Muğla- Necati Ertuğrul Konağı, Geleneksel Türk Evinde Yüklük Dolabı (URL 9).

Yüklüklerin diğer yanında ise, yummalık ya da gusülhane adı verilen bir dolap bulunmaktadır. Burada abdest alma, yıkanma işlemleri gerçekleştirilmektedir. Ölçüleri ve biçimi bulunduğu yörelere göre farklılıklar göstermektedir. Yummalığın olduğu dolaplar bazı konutlarda, ocağın duvara vereceği ısı düşünülerek yan yana ya da yakınlarına konumlandırılmıştır. Bu şekilde suyun ve içerisinin her daim sıcak kalması sağlanmıştır (Bozkurt, 2009, s. 37).

Şekil 2.34 Safranbolu-Kaymakamlar Konağı, Geleneksel Türk Evinde Yummalık Dolabı (Bozkurt, 2009)(URL 10).

Türk evine özgü diğer bir dolap ise, dönme dolaptır. Evlerde mahremiyet ihtiyacı ile haremlik-selamlık kavramları oluşmuştur. Genelde başodalarında görülen bu dolap ile kadınlar, selamlıkta bulunan erkek misafirlerine görünmeden ikramlarını sunabilmiştir. Hidayetoğlu, “Bir merkez çevresinde dönebilen raf düzeni iki yönden kapaklı bir dolap içerisindedir. Dolabın yardımıyla evin hanımı yapmış olduğu yemekleri bir taraftan rafa koyar ve döndürür. Öteki odadaki evin beyi ise bu yemekleri alır ve misafirlerine servis eder” diyerek bu dolapları özetlemiştir (Yıldırım & Hidayetoğlu; Halaç & Doruk, 2019, s.67).

Şekil 2.35 Safranbolu-Kaymakamlar Konağı, Geleneksel Türk Evinde Dönme Dolap (URL 11 -12- 13).

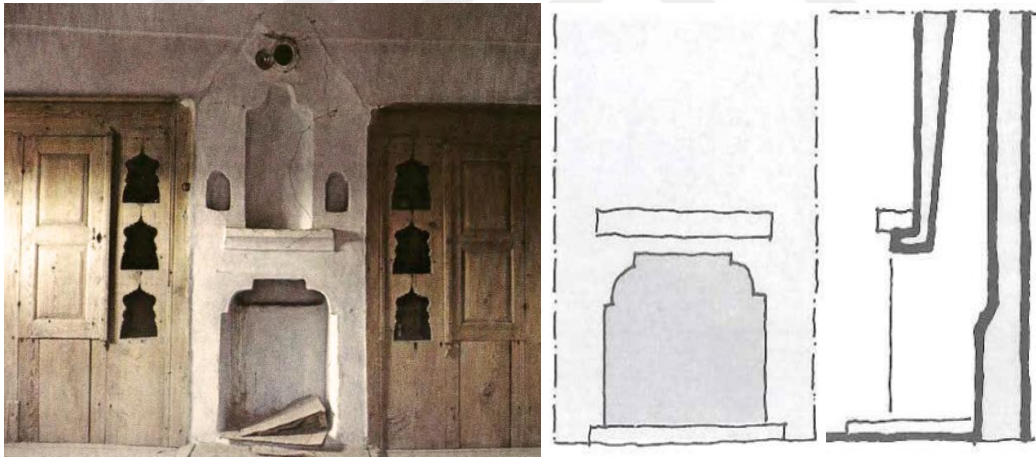

Yukarıda fotoğrafları bulunan dönme dolabın, karekod ile video görüntüsü sağlanmıştır. Bu video, TRT Belgesel “7 İklim 4 Bucak” adlı programın 2. bölümünden alınmıştır (URL 14).

Ocaklar

Geleneksel Türk evlerinde ocaklar, bulunduğu yere ve amaca göre değişik biçim ve boyutlarda oluşturulmuştur. Odaların bir duvarında, ısıtma, havalandırma ve yemek yapmak için kullanılmıştır. Ocak, var olduğu duvarın tasarımı bakımından önem kazanmıştır. Yemek odalarında ya da mutfak duvarlarında sade bir şekilde oluşturulurken, oda ya da başoda da ise dolaplarla bir bütünlük içerisinde daha özenli biçimde oluşturulmuştur (Cansever, 2019, s. 42). Bu sebeple ocak, bazı evlerde kullanımı bittikten sonra gizlenmek istenen bir öge iken, tam tersi şekilde bazı evlerde ise çıkıntı yapan formu ile sergilenmek istenmektedir.

Bu sebeple Türk evlerinde, her isteğe ve soruna bağlı farklı çözümler üretilmiştir. Ocağın, işlev ve dumanı dışarı atma biçimlerinde de bu farklılıklar görülmüştür. Şekil 2.36'da önemi az odalarda, sadece bir baca ve ateş yakma yerine sahip, sade bir üslupla oluşturulan bir ocak örneği görülmektedir.

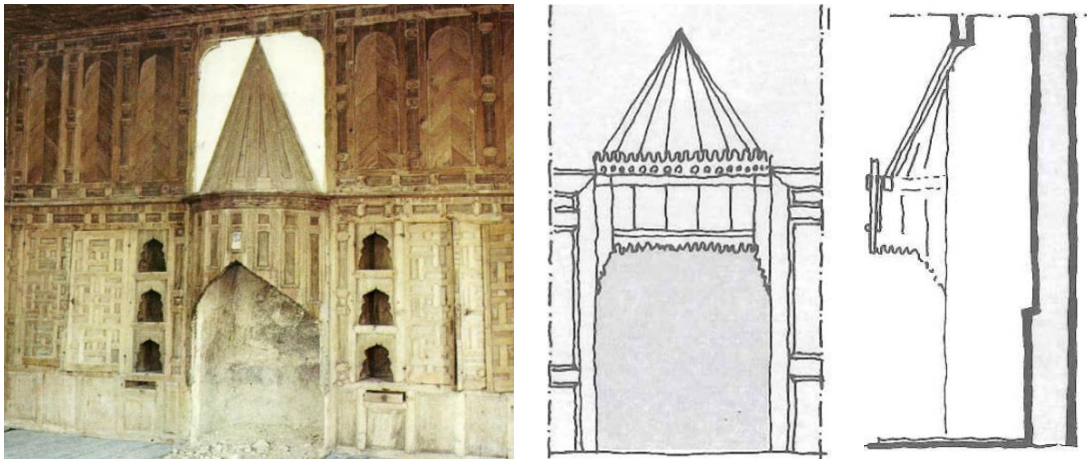
Şekil 2.36 Geleneksel Türk Evinde Sade Ocak (Küçükerman, 1985) (Küçükerman & Güner, 1995).

Şekil 2.37'deki ocak, genellikle köy ve kent evlerinde ve özellikle kış odalarında görülen ocak tipidir. Ocağın ağzı kolay açılıp kapanabilen bir kapakla örtülmektedir. Bu sistem ile baca tütmesi ve sıcaklık kaybının önüne geçilmeye çalışılmıştır. Ocağın, kapak sayesinde odada görülmemesi ve ekstra bir çıkıntı yapması sebebiyle küçük evlerde çokça tercih edilmiştir (Küçükerman, 1985, s. 178).

Şekil 2.37 Geleneksel Türk Evinde Kapakla Örtülen Ocak (Küçükerman, 1985) (Küçükerman & Güner, 1995).

Şekil 2.38’de görülen ocak, özenli ve güzel odalarda, davlumbaz ya da ocak yaşmağı adı verilen sistemle birlikte kullanılmıştır. Burada ocak, fonksiyonunun yanında bir süs olarak da gösterilmiştir. Oda içine çıkıntı yapan bu davlumbaz biçimi, ahşap veya alçıdan üretilmiştir. Alçı davlumbazlar kalıplama yöntemi ile bitkisel ve natürmort süslemeler yapılırken, ahşap davlumbazlar ise ahşap oyma sanatının en güzel örnekleri ile süslenmiştir (Bozkurt, 2009, s. 38). Ayrıca ocakların külahlı, oymalı ve çiçekli türleri de mevcuttur (Cansever, 2019, s. 42)(Şekil 2.39).

Şekil 2.38 Geleneksel Türk Evinde Çıkıntılı Kühah Biçiminde Özenli Ocak (Küçükerman, 1985) (Küçükerman & Güner, 1995).

Şekil 2.39 Geleneksel Türk Evinde Tek Sıra Oymalı ve Çiçekli Ocak (Bozkurt, 2009).

19.yy'da başlayan ve peç⁵ adı verilen soba sistemi ile ocak kullanımı sona ermiştir. Yerli üretim olan bu sobanın dışı, özgün bir harç ile sıvalı ve çini işlemelidir (Bozkurt, 2009, s. 39)(Şekil 2.40).

Şekil 2.40 Geleneksel Türk Evinde Penç Kullanımı (URL 15).

Tavanlar

Geleneksel Türk evinde tavanlar, uzun seneler boyunca Türk halkı ile bütünleşmiş, özel vasıflara sahip, sabit donatı elemanıdır. Birbirinden değişik ve pek çok tasarımı olan tavanlar, kültürel ahşap işçiliğinin görülen en somut örnekleri arasındadır

⁵ Slav (Rus, Leh, Sırp, Hırvat, Bulgar, Çek) evlerinden Türk evlerine gelen, odaları ısıtmak için kullanılan fırın tarzı ocaktır.

Ters Tavan

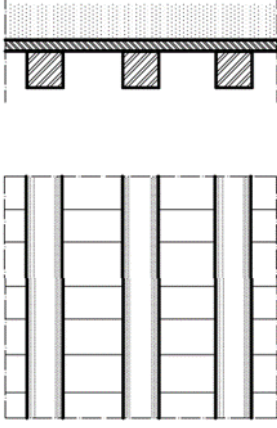
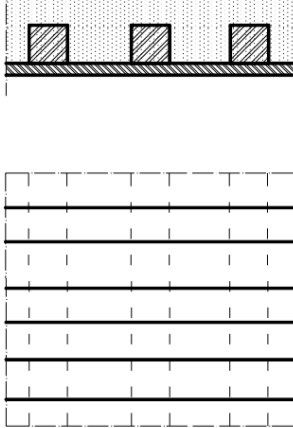
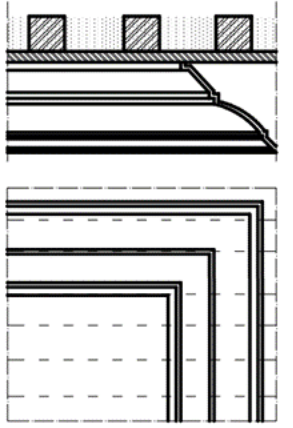
Ters tavan, en sade ve en süssüz tavan biçimidir. Küçük ebatlardaki düz ahşapların yan yana dizilmesiyle oluşturulmuştur. Tavan kirişlerine, hiçbir kaplama yapılmamış ve kirişler açıkta bırakılmıştır. İnşası kolay ve maliyeti düşük olduğu için maddi imkanı olmayan evlerde ya da odaların önemsiz görülen tavanlarında tercih edilmiştir (Şekil 2.42 - Şekil 2.45).

Düz Tavan

Düz tavan, Türk konutlarında çokça tercih edilmiştir. Tavan kirişlerinin altına, ahşapların boylu boyunca sıralanmasıyla oluşturulmuştur. Bu kirişlerin aşağısı kaplandığı için kirişler gözükmemektedir. Pervazlar ile çevrelenerek tavan bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır. Uygulaması kolaydır. Düz bırakılarak ya da ortası süslenilerek çok farklı sonuçlar elde edilmiştir (Şekil 2.43 - Şekil 2.46).

Tekne Tavan

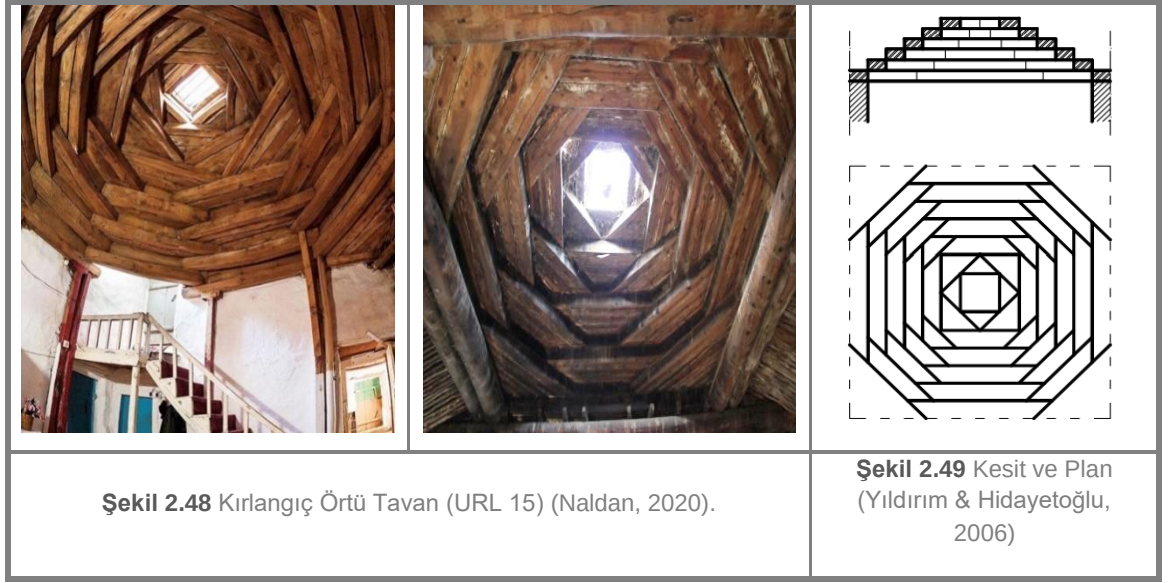
Tekne tavan, düz tavan biçiminin üstüne basamak basamak pervazların dizilmesiyle, odanın kenarlarına doğru büyüyen bir görüntü elde edilmiştir. Bu pervazlarla, tavan düzlemi arasında yükseklik oranı en az 15-20cm şeklindedir. İnşasının zor ve kullanılan malzemelerin fazlalığı sebebi ile ekonomik durumu iyi olan aileler tarafından tercih edilmiştir (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2006, s. 334)(Şekil 2.44 - Şekil 2.47).

		
Şekil 2.42 Ters Tavan (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2006)	Şekil 2.43 Düz Tavan (Önal & Çellek, 2016)	Şekil 2.44 Tekne Tavan (Demir & Demir, 2013)
		
Şekil 2.45 Ters Tavan Kesit ve Detayı	Şekil 2.46 Düz Tavan Kesit ve Detayı	Şekil 2.47 Tekne Tavan Kesit ve Detayı

(Şekil 2.45 - Şekil 2.46 - Şekil 2.47 Yıldırım & Hidayetoğlu, 2006'dan alınarak oluşturulmuştur).

Kırlangıç Örtü Tavan

Kırlangıç örtü tavan tipi, özellikle geleneksel Erzurum evlerinde görülmektedir. Ahşap dikdörtgen kirişler köşegen olacak şekilde yerleştirilerek, sekizgen oluşturulmuştur. Sonra diğer sıra, bu sekizgenin üstüne basarak ve içeri taşarak kare biçimi elde edilmiştir. Bu bindirme işlemi çoğunlukla 5-7-9 sayıları şeklinde oluşur ve ortada bir aydınlatma ile sonlandırılır (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2006, s. 335)(Şekil 2.48 - Şekil 2.49).

Yapılan araştırmalar neticesinde geleneksel Türk evinde tavan süslemeleri, konutun bulunduğu bölgeye, mimari akımlara, inşa edildiği zamanki ustanın usul ve tasarım tarzlarına göre şekillendiği görülmüştür. Bu araştırmalar neticesinde, tavan süslemelerinin 5 farklı türünün olduğu tespit edilmiştir;

- Çıtakari
- Kündekari
- Aplike
- Oyma
- Kalem İş

Çıtakari

Çıtakari tavan zeminine, düz ya da C ve S kıvrımları oluşturacak 1,5cmlik ince çıtalar, kullanılarak yapılmıştır. Bu süsleme tekniğine, “Çubuklu” ya da “Şişhane” isimleri de verilmiştir. Çok kullanılan bir teknik olan bu sistemde, düz çıtaların birleşmesiyle oluşan baklava dilimi deseni en yaygın örnekler arasındadır. Bazı örneklerde bu desenin, göbekte 16-18 kollu yıldız oluşturacak biçimde devam ettiği görülmüştür (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2006, s. 335-336)(Şekil 2.50 - Şekil 2.51).

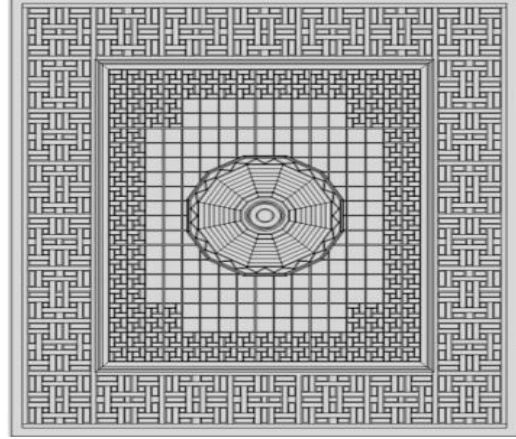
Şekil 2.51 Çitakarı Tavan Süslemeleri (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2006)

Kündekari

Küçük parçaların tavana ve birbirlerine yapıştırılmadan iç içe geçmesi ile adeta örgü şeklini almasıyla oluşturulmuştur. Bu süslemede mecburiyetten dolayı şekiller geometriktir. Kündekarının inşası oldukça zor ve itina gerekmektedir. Bu sebeple genellikle önemli yerlerin kapı, pencere, dolap kapaklarında ve nadiren de olsa evlerde görülmüştür (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2006, s. 336).

Şekil 2.52 Safranbolu Emirhocaade Ahmet Bey Evi (İşler & Aras, 2013).

Şekil 2.53 Künkari Tavan Süslemesi (İşler & Aras, 2013).

Şekil 2.54 Künkari Kapı Süslemesi (URL 20- 21).

Aplike

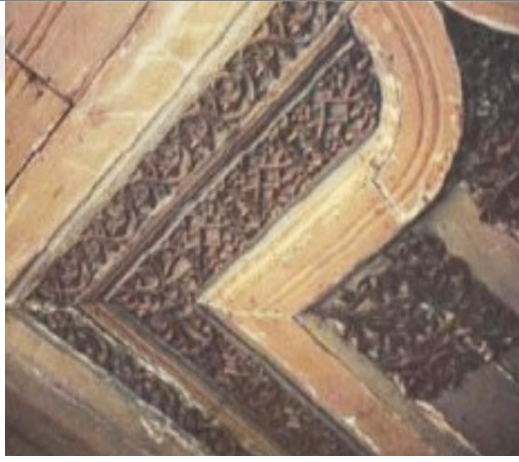
Aplike tavan tipi belirli bir desenin çevresinin testere ile kesilerek çıkartılması ve bu desenin tavana yapıştırılmasıyla oluşmuştur. Bu süsleme tekniğine, “Ajur” ya da “Kafes” isimleri de verilmiştir. Anadolu’nun batısı öncelikli olmakla birlikte diğer bölgelerde de çokça görülmüştür. Aplike süslemesi çoğunlukla tavanın göbeği ve pervazlarında uygulanmıştır (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2006, s. 337).

Şekil 2.55 Safranbolu Mümtazlar Evi (İşler & Aras, 2013)

Şekil 2.56 Aplike Tavan Süslemesi (İşler & Aras, 2013)

Şekil 2.57 Aplike Tavan Süslemesi

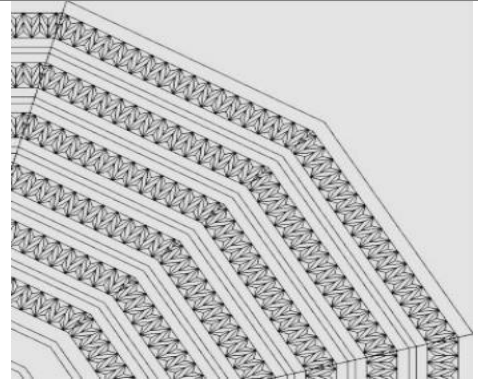
Kütahya (Yıldırım & Hidayetoğlu, 2006)Yozgat Şemsettin Ağa Evi (Yüksel N. , 1994)

Oyma

Ahşap yüzeylerin, değişik oyma teknikleriyle ve kesici aletler yardımı ile biçimlendirilmesidir. Başta bitkisel ve geometrik olmak üzere çok farklı desenler oluşturulmuştur. Bu süsleme yöntemi ise günümüz mobilyalarında hala etkisini göstermektedir (İşler & Aras, 2013, s. 172).

Şekil 2.58 Safranbolu Havuzlu Asmazlar Konağı
(İşler & Aras, 2013).

Şekil 2.59 Oyma Tavan Süslemesi
(İşler & Aras, 2013).

Kalem İşi

Genellikle fırça ve birkaç renkle birlikte uygulanan, tezhip sanatını andıran süslüme biçimidir. Ahşap yüzeylerin haricinde alçı ve taş yüzeylere de uygulamalar yapılmıştır (İşler & Aras, 2013, s. 173).

Şekil 2.60 Kalem İşi Tavan Süslemesi (Kuban, 1995) (Demir & Demir, 2013).

Döşeme ve Sedir

Geleneksel Türk evinde oda düzeni eski çadır yaşantısına benzemektedir. Göçebe toplum için “üstte gök, altta toprak” prensibi vardır (Küçükerman, 1985, s. 139). Bu prensip, uzun yıllar boyunca yer döşemesinde etkisini göstermiştir. Oda zemininde genellikle el dokumları olan hasır, kilim, halı ve keçe kullanılmıştır.

Çadır, doğrudan toprağın üstüne inşa edilmiş ve halı serilmiştir. Daha sonraları toprakta oluşan bu engebelikleri önlemek için tahta taşıyıcılar arasına toprak doldurularak, yeni yer zemini oluşturulmuştur (Şekil 2.61). Türkler yerde oturduğu, namaz kıldığı ve yere bir şeyler sererek uyuduğu için yer örtüsü yumuşak ve sadedir (Küçükerman, 1985, s. 141).

Şekil 2.61 Türk Evinde Oda Kuruluş Döşemesi ve Halı Üzerinde Günlük Yaşam (Küçükerman, 1985) (Küçükerman & Güner, 1995).

Zemin döşemesini, yerden yüksekte olan sedirler kucaklamıştır. Esas olarak sedirler, yapıya bağlı ve taşıyıcı zemin ile birlikte oluşturulmuştur. Sedirler, 75-105cm genişliğinde, 35 cm yüksekliğinde ve ahşaptan yapılmıştır. Arkaya yaslanılan sırt minderleri ise 35-45cmden oluşmaktadır. Oturma ve yaslanma minderleri konfor ve rahatlık açısından yumuşak olarak düzenlenmiştir. Yastıklar işlemeli, minderler ise makad örtüleri kaplanmıştır (Bozkurt, 2009) (Cansever, 2019, s. 42)(Şekil 2.62).

Geleneksel Türk evinde sedir, odanın duvarlarına yapışık olarak düzenlenen sabit donatı elemanlarından biridir. Dış manzaranın görülebilmesi için pencereler, sedirlerin boy yüksekliğine göre oluşturulmuştur (Tokol, 2014, s. 20). Bu oturma elemanları, odanın kenarlarına çekilerek orta alan boş bırakılmıştır. Evlerin veya odaların boyutları değişse bile, sedir konumlandırması her zaman bu şekilde düzenlenmiştir (Bozkurt, 2009)(Şekil 2.62).

Şekil 2.62 Geleneksel Türk Evinde Sedir – Pencere ve Sedir İlişkisi

Samsun Abdullah Derici Konağı (URL 22) Safranbolu (URL 23).

Sofa

Geleneksel Türk evinin ilk zamanlarında sofalar, her biri bağımsız bir hayat ögesi olan odalar arasında, çok yönlü bağlantı oluşturan bir konut düzenidir. Sofa, ev içindeki sirkülasyon mekanı olmasının yanı sıra aile için, bir araya toplanma ve oturma alanıdır. Zamanın ilerlemesiyle bu alana verilen önem artmış ve “hayat, eyvan, köşk, sergah, çardak” gibi adlandırmalar yapılmıştır (Küçükerman & Güner, 1995, s. 183).

Şekil 2.63 Geleneksel Türk Evinde Sofa (Ak, 2016) – Korkuluklarla Desteklenmiş Yükseltilmiş Oturma Alanı, Karaman Hürrem Dayı Evi (URL 24).

Odalar arasında bir ilişki yoktur ve tüm kapılar direkt olarak sofaya açılmaktadır. Bu olay Türk konutunu, Avrupa konutlarından ayıran en önemli niteliktir (Cansever, 2019,

s. 43). Ataerkil Türk toplumu için sofa, mühim bir yere sahiptir. Düğün, bayram selamlaşması, mevlit ve özel günlerde burada toplanılmış ve yemekler yenmiştir. İlaveten sofa, tuvalet, abdestlik, kiler ve merdivenlerin kesişim noktasıdır (Körçeşme, 2012, s. 37).

Şekil 2.64 Geleneksel Türk Evinde Sofa Merdiven ve Abdestlik (Küçükerman, 1985) (Kuban, 1995).

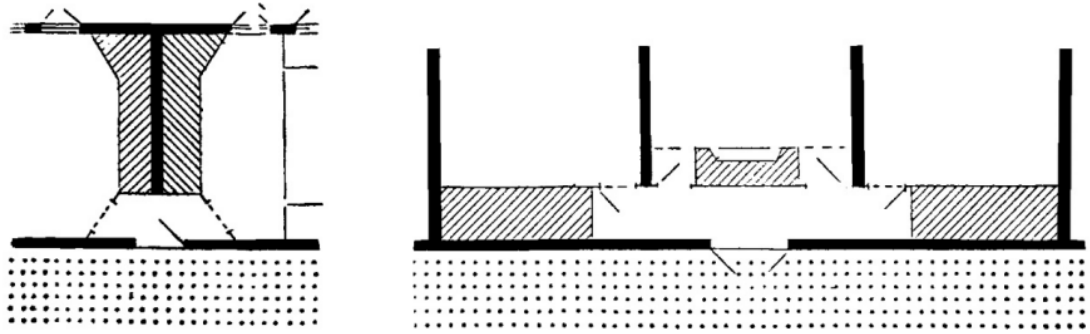
Sofanın içerisinde ya da sofaya ilave edilmiş oturma alanına, sekilik ve köşk ismi verilmektedir. En yalın şekli seki veya tahttır. Bazı örneklerde taht, sofanın dış cephesinde bir çıkıntı şeklinde oluşmuştur. Bu çıkıntının fazla belirgin olması durumunda köşk elde edilmiştir. Zamanla köşkler kapatılarak, oda biçimine getirilmiştir (Uysal, 2007, s. 19)(Şekil 2.65).

Şekil 2.65 Safranbolu- Köşkün Kapatılması Yoluyla Oluşan Oda (Bozkurt, 2009).

2.4.1.3 Geçitler ve Merdivenler

Geçitler, iki odayı birbirine bağlayan ögedir ve çoğunlukla yüklük dolabının derinliğinden faydalanılarak oluşturulmuştur. Zamanla bu geçitlere, ev planında yer verilmiş ve bunun sonucunda da koridorlar oluşmuştur. Başlangıçta koridorlar dar ve ışıksızdır, ilerleyen zamanla birlikte plan şemasına yerleşmiş, genişlemiş ve aydınlanmıştır. Bu biçimle koridorlar, sofaları bağlamış ve ev planının etkili elemanları arasına girmiştir (Eldem, 1954, s. 20) (Uysal, 2007, s. 16).

Şekil 2.66 Geleneksel Türk Evinde Geçit (Eldem, 1954).

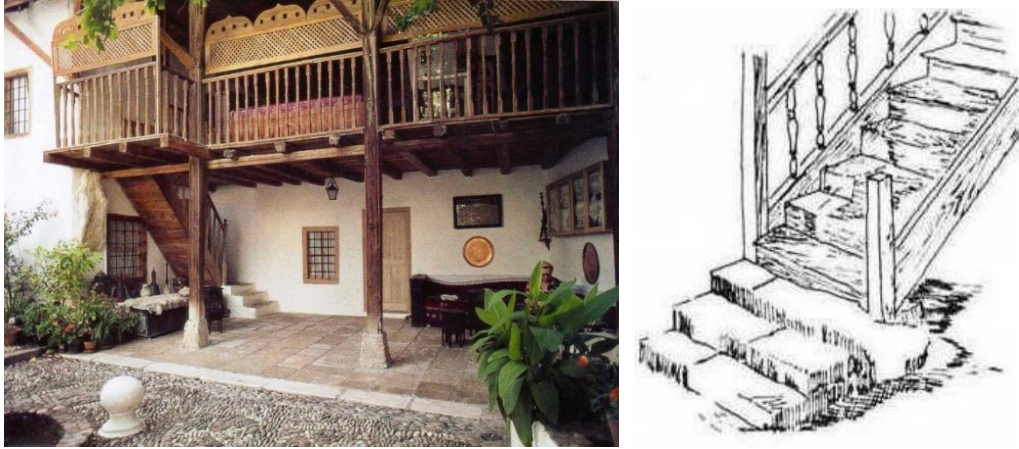
Geleneksel Türk evinde merdivenler sofa içerisinde düzenlendiği zaman, plan şeması üzerinde çok fazla etki etmemiştir. Lakin, sofanın dışında özel bir yerde kullanıldığı zaman, plan şemasında mühim bir yere gelmiş ve sofaya paralel olarak düzenlenmiştir. Çoğunlukla sahanlık kullanılmamış ve tek kollu olarak düzenlenmiştir. Bu biçimde, merdiven sofa içinde konumlandığı vakit şayet ara kat mevcutsa, sahanlık görevi yapar ve oda girişine yardımcı olur. Fakat, ara kat mevcut değilse merdivenler tek kollu olarak yapılmıştır. Sofa içindeki konumu ise rasgele biçimdedir (Eldem, 1954, s. 21) (Körçeşme, 2012, s. 36).

Bu yoldaki ilk gelişme merdivenin bir ara, yan ya da merdiven sofası içinde konumlandırılması ile oluşturulmuştur. İç ve orta sofalı evlerde merdivenlerin sıralanmış odaların arasında oluşturulduğu görülmüştür. Bu biçimlendirme şekli ile planda ciddi bir rol oynamıştır. Zamanla ve özellikle 19.yy. bitimine doğru merdiven sofası, bazı değişiklikler neticesinde önemli bir ilerleme kaydetmiştir. Merdiven ışığı, biçimi, korkuluk ve basamakları artık evin süs ögesini oluşturmuştur (Eldem, 1954, s. 21) (Uysal, 2007, s. 17).

Şekil 2.67 Geleneksel Türk Evi Merdiven Örnekleri (Cansever, 2019) (URL 25).

Ayrıca Türk evinde sofaya çıkan merdivenlerin ilk basamakları, sudan zarar görmemesi adına çoğunlukla taştan yapılmıştır (Şekil 2.68).

Şekil 2.68 Geleneksel Türk Evinde Zemin Kat Taşlığı (Erdem A. , 2020) (Kuban, 1995).

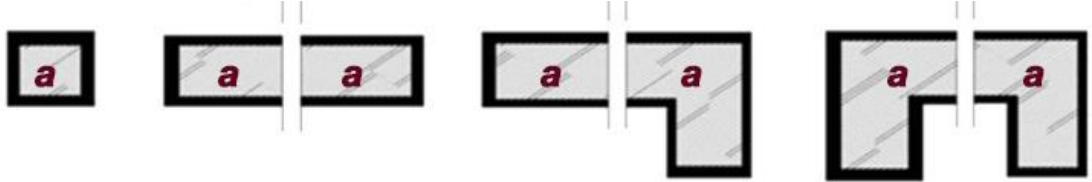
2.4.2 Plan Tipleri

Türk evinin çok anlaşılır bir plan şemasının olması, akılcı ve ölçülü bir oluşumun varlığının göstergesidir. Bu oluşumda modül konsepti konutun yapımında ve kavranmasında önemli katkı sağlar (Yürekli & Yürekli , 2007, s. 20). Odalar, Türk evinde planın şekillenmesindeki en önemli unsurlardandır. Odaların kullanım amaçları veya özellikleri değişse bile biçimleri çok fazla değişikliğe uğramamıştır. Odaların

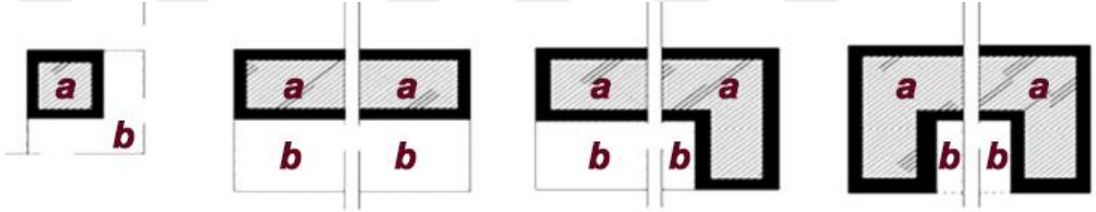
azlığı veya çokluğu, bulunduğu yön planının gelişmesine önemli katkılar sağlamıştır. Ev odalardan, odalar ise sofanın etrafına sıralanması ile oluşur. Evin oluşumundaki bu etki, sofayı önemli kılmaktadır. Geçit, ortak alan diye tabir edilen sofanın değişmesi, evin plan tipinin değişmesi demektir (Şekil 2.69).

Sofalar sırasıyla 4 başlıkta incelenmiştir (Eldem, 1954);

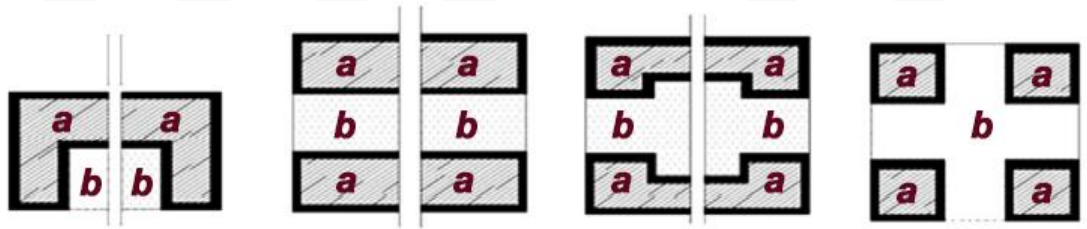
Sofasız Plan Tipleri

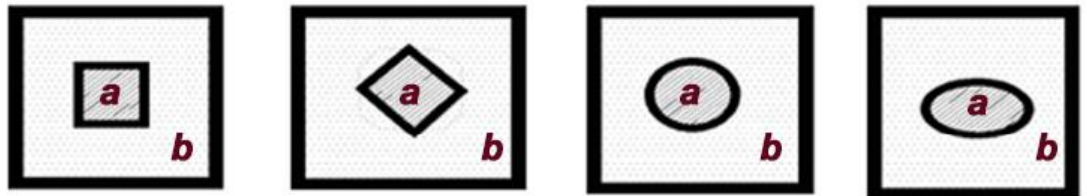
Dış Sofalı Plan Tipleri

İç Sofalı Plan Tipleri

Orta Sofalı Plan Tipleri

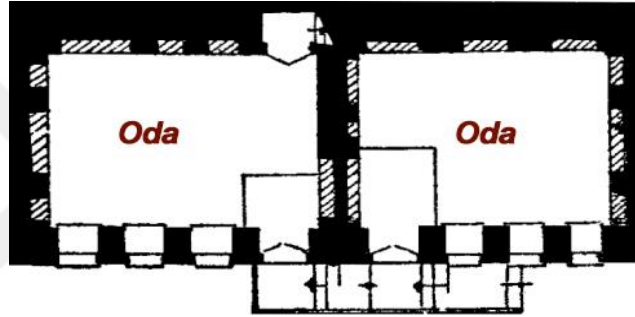

a: Oda b: Sofa

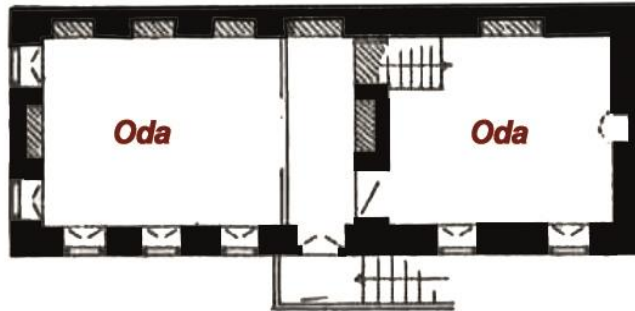
Şekil 2.69 Türk Evinde Oda-Sofa İlişkisi Plan Düzeni (Küçükerman, 1985'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

2.4.2.1 Sofasız Plan Tipi

Sofasız plan tipi, plan tiplerinin ilk basamağı ve en eskisi olarak kabul edilir. Ev planlamasındaki en temel ve kolay sayılan bu tipte, yalnızca oda veya odaların yan yana sıralanması ile oluşmuştur. Odalar arasında bir bağlantı yoktur ve girişler dışarıdan sağlanmıştır (Karakök, 2017)(Şekil 2.70). Bu evler genellikle tek katlı olarak yapılmakla birlikte iki katlı örnekleri de vardır (Şekil 2.71). Çoğunlukla hava şartlarının sıcak olduğu, güney bölgelerinde bu plan tipi kullanılmıştır. Sofanın yerine karşılık olarak burada taşlık, kaldırım ya da bahçesi olan evler de görülmektedir. Kapı ve pencereler genelde aynı yöne bakmaktadır (Eldem, 1954).

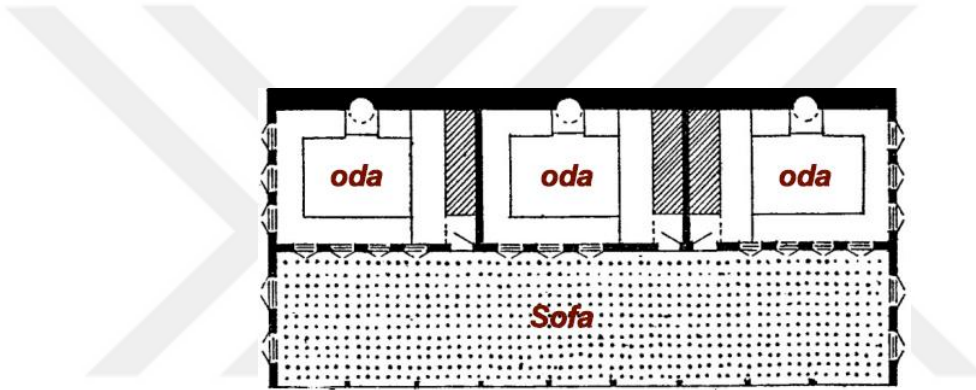
Şekil 2.70 Gaziantep, İki Odalı Sofasız Plan Tipi (Eldem, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

Şekil 2.71 Gaziantep Müfit Arif Efendi Evi, Sofasız Plan Tipi Harici Merdiven Kullanımı (Eldem, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

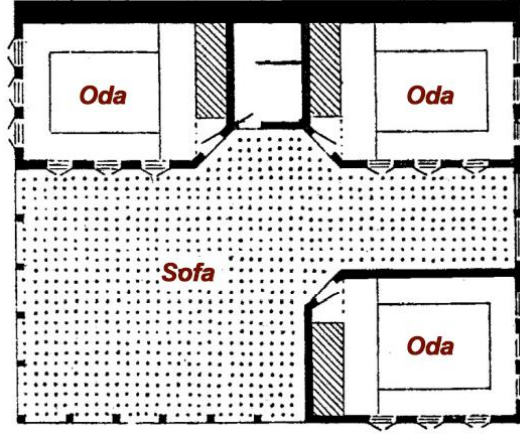
2.4.2.2 Dış Sofalı Plan Tipi

Dış sofalı plan tipi, sofasız plandan sonra gelmesi sebebiyle gelişimin başlama noktasıdır. Açık sofalı olarak da adlandırılan bu sofa tipi birçok fazla özelliği içinde barındırmaktadır. Odalar arasında bağlantı görevi gören ve açık alan diye tabir edilen sofa, bu plan tipinde ortaya çıkmıştır (Şekil 2.72). Sofa en eski örneklerinde üstü örtülü, üç tarafı açık bir direktan oluşmuştur. Hava koşullarının uygun olduğu yerlerde kullanıcılar bu sofa tipi ile adeta doğanın içinde yaşam sürmüştür. Yaşam ve konfor koşullarının artması ile sofanın kapatılması ihtiyaç haline gelmiştir. Sofanın yanındaki iki duvara pencere konumlandırılması bu dönüşümün ilk hamlesidir. Sonrasında ise sofa camekan ile tamamen kapatılmıştır. Uzun yıllar boyunca kullanılan camekanın yerini daha sonra pencereler almıştır (Eldem, 1954, s. 31).

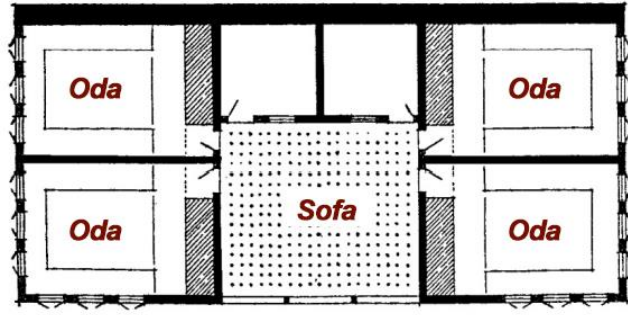

Şekil 2.72 Sıralı Üç Odadan Oluşan Dış Sofalı Plan Tipi (Eldem, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

Dış sofalı plan tipinde simetriye çok fazla önem verilmemiştir. Odalar kullanım amacına göre dizilmiştir. Konutun planı genellikle serbest bırakılmıştır. Bu düz plan tipine eyvan ve köşkler canlılık getirmiştir. Eyvan, sıralanmış odaların ortasında kalan ve sofanın yer yer büyümesini sağlayan alana denir. Bunların tek veya çift sayı şeklinde olmaları plana yeni anlamlar getirmektedir. Sofanın bir veya iki ucuna köşkerin eklenmesiyle ilk çeşitlenme başlamıştır. Odaların sofa etrafında L veya U şeklinde sıralanması daha ekonomik ve daha toplu bir yaşam planının oluşmasını sağlamıştır. Köşe odalı dış sofalı plan tipi, genellikle üç odanın bir araya gelmesi ile oluşmuştur (Şekil 2.73 - Şekil 2.74). Dış sofalı plan tipi 19.yy'a kadar sürmüştür (Eldem, 1954, s. 33).

Şekil 2.73 Köşe Odalı Dış Sofalı veya L Plan Tipi (Eldem, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

Şekil 2.74 Üç Taraflı Odalı veya U Plan Tipi (Eldem, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

Topkapı Sarayı, dış sofalı plan tipinin bilinen en eski örnekleri arasında gösterilmektedir (Eldem, 1954, s. 32).

2.4.2.3 İç Sofalı Plan Tipi

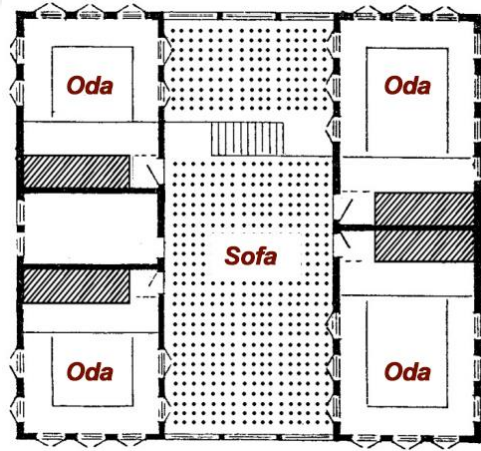
İç sofalı plan tipi, plan evriminin üçüncü basamağıdır. Bu plan tipinde sofa içeridedir ve odalar sofanın iki yanına dizilmesi ile oluşmuştur. Bu dizilimin neticesinde halk arasında “karniyarık” plan tipi olarak da anılmıştır. 18.yy. da kendini göstermeye başlayan bu plan tipi 19.yy. da kullanım açısından en üst seviyeye ulaşmıştır (Bozkurt, 2009, s. 23). İç sofalı plan tipinin çok fazla tercih edilmesinde ekonomik açıdan daha hesaplı, sağlıklı ve kullanışlı olması etkili olmuştur. İç sofa, dış sofaya oranla güvenlik ve mahremiyet açısından daha korunaklıdır. Hane nüfusunun artması ile birlikte yeni odalara ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaçla, iç sofalı plan tipi çerçevesinde yan yana

daha fazla oda dizilmiş, duvar kullanımından ve kaplayan alan açısından tasarruf edilmiştir. Odaların birbiri ardına olması neticeyle aralarında kolay bir akış sağlanmıştır. İç sofalı plan tipi sağladığı kolaylıklar sebebi ile şehir hayatında çok fazla tercih edilmiş ve Türklerin en çok kullandığı plan tipi olmuştur (Eldem, 1954, s. 91)(Şekil 2.75).

İç sofalı plan tipinde sofa, daha çok güneş alan ve dış manzarası olan tarafta tercih edilmiştir. Bu doğrultuda sofa esas hayatın içine çekilmiştir. İç sofada köşkün olması veya olmaması planda çok fazla değişiklik oluşturmamış, var olması durumunda ise sofada biraz çıkıntı oluşmasına sebep olmuştur.

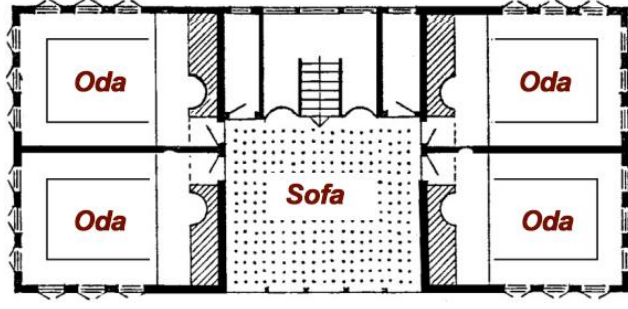
İç sofalı plan tipi, iki yüzlü ve bir yüzlü iç sofa olarak ikiye ayrılmıştır (Eldem, 1954).

İç sofalı iki yüzlü evin, iki cephesi açık veya pencerelidir ve imalat kolaylığı yönünden halk tarafından çok fazla tercih edilmiştir (Şekil 2.75).

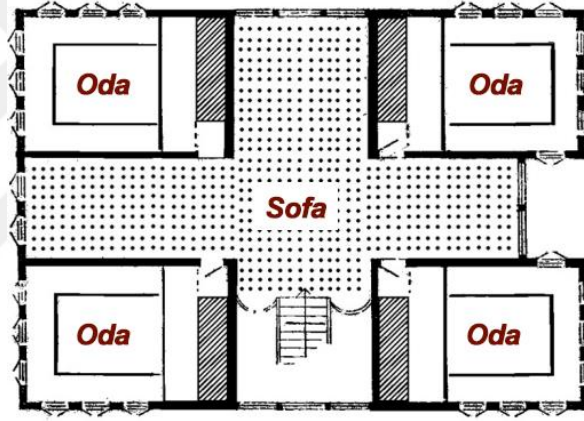
Şekil 2.75 İç Sofalı İki Yüzlü Ev Planı (Eldem, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

İç sofalı bir yüzlü ev ise, bir duvarın ihtiyaç oluşması sonucunda kapatılması ile oluşmuştur (Şekil 2.76). Bu duvar genellikle tali alanlar için kullanılır ve merdiven burada şekil alır. 19.yy. başlarında ise bu plan tipi İstanbul'da sıklıkla kullanılmıştır (Eldem, 1954, s. 92).

Şekil 2.76 İç Sofalı Bir Yüzlü Ev Planı (Eldem, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

İç sofaya eyvanların ilave edilmesi çeşitli alanlarda mekanın daha fazla büyümesine yardımcı olmuştur. Sofaya aynı ekseninde ve karşılıklı koyulan eyvanlar planda haç şekli gibi görünmektedir. Haç şekli plana yeni bir desen katmıştır (Şekil 2.77).

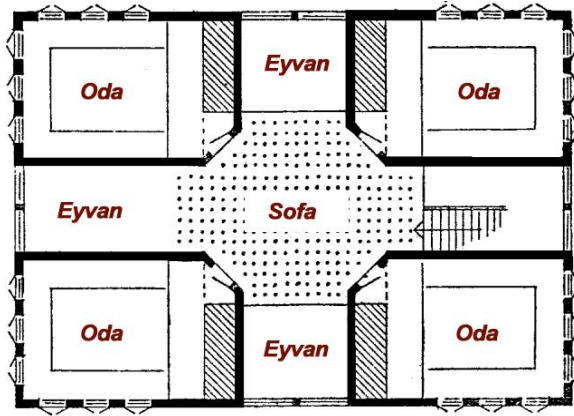
Şekil 2.77 İç Sofalı İki Yüzü Eyvanlı Ev Planı (Eldem, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

İç sofalı evlerde merdiven ihtiyacı 19.yy. çok fazlaca hissedilmiştir. Eski zamanlarda merdivenler evin dışında kullanılırken, 19.yy. da üç kolu olan, bütün sofayı işgal eden büyük merdivenler tercih edilmiş ve geniş yüksek pencereler ile aydınlatılması sağlanmıştır (Eldem, 1954, s. 93).

2.4.2.4 Orta Sofalı Plan Tipi

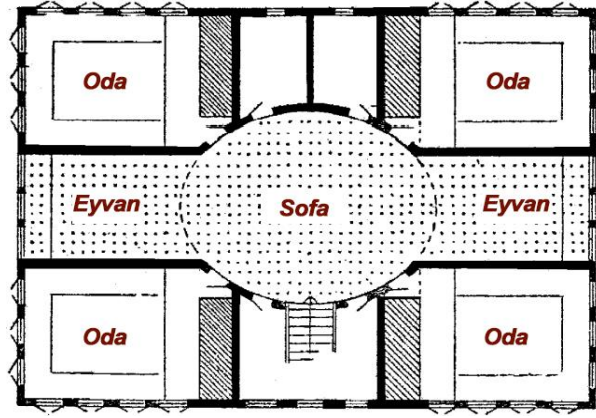
Orta sofalı plan tipi, plan evriminin dördüncü basamağıdır. Sofa evin göbek noktasındadır ve odalar sofanın dört bir yanına sıralanmıştır. Sofanın etrafını çeviren odalardan hava sirkülasyonu veya günüşiği sağlanamamıştır. Odaların arasına eyvanların koyulmasıyla sirkülasyon oluşturulmuş ve istenilen alana da manzara sağlanmıştır. İç sofalı plan tipinden farklı olarak orta sofalı plan tipinde eyvanların sayısı fazladır. Bu sebeple, bu plan tipi genellikle büyük varlıklı evler ve konaklarda kullanılmıştır (Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 1954, s. 127).

İlk ve en sade şekli ile sofa dört köşeden oluşmaktadır. Zamanla sofada değişikliğe gidilmiş ve kenarları yumuşatılmıştır. Bu yumuşatma sonucunda oval ve çokgen formlar elde edilmiştir (Şekil 2.78 - Şekil 2.79). Orta sofalı plan tipi daha ziyade soğuk bölgelerde ve başta İstanbul olmak üzere büyük yerleşim yerlerinde tercih edilen bir uygulamadır. Odalar arasındaki mesafenin azlığı sebebiyle sıcaklığı muhafaza etmesi, toplu yerleşime daha olanaklı olması ve planlar arasındaki korunaklılık durumları bu plan tipinin söz konusu yerlerde tercih edilmesini sağlayan önemli özelliklerdendir. Bu özellikleri ile aynı zamanda camilerde de orta sofalı plan tiplerine rastlanmaktadır.

Şekil 2.78 Orta Sofalı Pahlı Ev Planı (Eldem, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

Orta sofalı oval plan tipi ise barok akımının tesiri ile 18.yy da oluşmuştur. İsminden anlaşılacağı gibi sofa oval formdadır. 19.yy'a gelindiği zaman planda yeniden sadeleşmeye gidilmiş ve yapım masrafının daha az olması sebebi ile iç sofalı plan tipi yeniden kullanılmaya başlamıştır (Bozkurt, 2009, s. 24).

Şekil 2.79 Orta Sofalı Oval Ev Planı (Eldem, Türk Evi Plan Tipleri, 1954'den yararlanılarak oluşturulmuştur).

2.4.3 Cephe Elemanları

Cephe; bölgesel doku oluşumunun bir bölümü ve binanın kullanıcılara yansıtılan dış yüzeyidir. Türkler derin bir geçmişe sahip olan bir millettir. Yüzyıllardan beri birikerek bugüne kadar gelen kültür, geleceğe aktarmada önemli bir araçtır. Cepheye bakarak geleneksel Türk evinde kültürü, ekonomik durumu, yapıldığı yılı ve malzeme kullanım özelliklerinden yapının kimliği çıkarılabilmektedir. Kazanılan bu kimlik, ortak bir dil oluşturmakta ve geleceğe ışık tutan önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Geleneksel Türk evlerinde cephe, yüzünü baktığı alana göre şekillendirmiştir. Ev, cephe tasarım planında şahsi ve halka açık alan sentezi görülmektedir. Şekil 2.80'de Safranbolu'da var olan bir Türk evinin, şahsi alan diye adlandırılan bahçe ve avlu hayatının olduğu cepheleri, mimari kaygıdan uzak ve fonksiyonel gerekçelerle inşa edilmiştir. Evlerin sokak cepheleri ise giriş ve üst katların işlevsel birlikteliğini sembolize eder. Evin yukarıya doğru uzanan bahçe duvarları ile giriş katları görsel olarak o bölgeye veya sokağa ait olan bir bütünlüğün parçasını oluşturur ve devamlılığını sağlamaktadır (Kuban, 1995, s. 164). İslamiyet'in getirdiği kapalı yaşam duygusu 16.-17.yy. da değişime girmiş ve sokağa, dış yaşama açılmaya başlamıştır (Bozkurt, 2009, s. 26).

Şekil 2.80 Safranbolu'da İki Cephesi Farklı Olan Bir Türk Evi (Küçükerman, 1985).

2.4.3.1 Yapı Girişleri

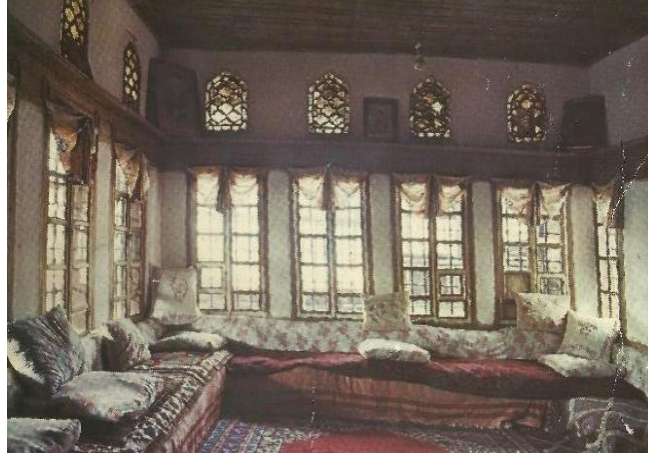
Yapı girişlerini oluşturan kapılar, geleneksel Türk konutlarında giriş katına, bahçeye ve avluya açılmaktadır. Giriş kapıları daima iki kanatlıdır ve hava koşullarına dayanıklı ahşaplardan yapılmıştır. Dış kapılar, hane halkını dış dünyadan soyutlamak ve gelebilecek etkilere karşı korumak amacıyla iç kapılara oranla daha büyük ve dayanıklı yapılmıştır. Çift kanatlı kapılar genellikle 120cm eninde, en az 200cm yüksekliğindedir. Kapıların dış bölümünde gelen misafirlerin kapı çalması için tokmaklar bulunmaktadır (Şaşmaz, 2002, s. 17). Türk konutundaki mahremiyet olgusu, kapı tokmaklarında da etkili olmuştur. Kapının üzerinde kadınlar ve erkekler için iki farklı tokmak bulunmaktadır (Şekil 2.81). Cinsiyetler üzerine kurulan bu sistem, gelen misafir hakkında ev sahibine bilgi vermekte ve tedbirli olmasını sağlamaktadır. Bu tokmaklar farklı malzemelerden yapılmış olup kadınlar için daha ince, erkekler için ise daha kalın bir ses çıkarmaktadır (Halaç & Doruk, 2019, s. 60).

Şekil 2.81 Bursa Cumalıkızık, Kadın ve Erkek İçin Özel Kapı Tokmakları (Halaç & Doruk, 2019).

2.4.3.2 Çıkma

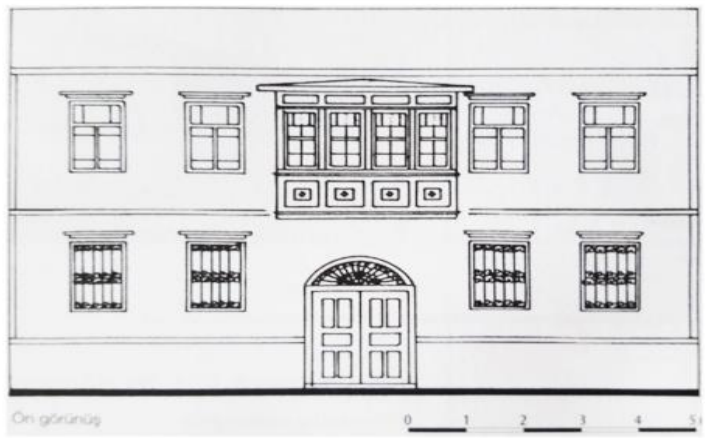
Anadolu geleneksel evlerinde cephe, plan yapısının dışı vurumu sonucunda şekillenmiştir. Bu cepheler evlerdeki oda-sofa-eyvan ilişkisine ve sayısına bağlı olarak çeşitlilik göstermiş ve kültür, gelenek-görenekler, yapı materyali ve çevre şartlarıyla birlikte iç-dış mekan bağlantısı sağlanmıştır. 18.yy da Barok akımının etkisiyle, geleneksel evlerin sokağa bakan odalarında ki en belirgin yapı elemanı çıkmalardır (Bozkurt, 2009, s. 26). Tamamen kapalı yaşam süren Türk evinde sokağa uzanan bu elemanlar, dış ortam ile ilişkisine göre farklı önem ve sistemler dahilinde şekillendirilmiştir. Çıkmalar, payandalar ile aşağı katlardan güçlendirilerek üst katın sokak tarafına doğru taşmasını sağlamaktadır (Kuban, 1995). Çıkmalar, iç mekanın dışı yansıması neticesiyle oluşur. Ev içerisinde daimi zaman geçirilip misafirler ile oturulan mekan hava koşullarından, güvenlik sebeplerinden ve rutubetten dolayı yerden yüksek yapılmıştır. Bunun sonucu olarak önemli oturma elemanlarından olan sedir, dışarıya taşmıştır (Küçükerman, 1973). Bütün gününü evinde geçiren kadınlar, sosyalleşmek için kullandığı bahçe veya büyük avluları şehirleşmenin bir sonucu olan küçülme ile kaybetmişlerdir. Nüfusu artan şehir hayatında arazisinin küçülmesiyle sıkışan odalar, çıkmalarla genişletilmiştir (Özel, 2019, s. 148). Çıkmalar neticesinde oluşan bu yeni alan kadınların dışarı ile yeniden bağlantı kurmasını, eğlenmesini ve dinlenmesini sağlamıştır (Şekil 2.82).

Şekil 2.82 Sofada Çıkma Yardımı İle Oluşturulan İç Mekan (Küçükerman, 1985)

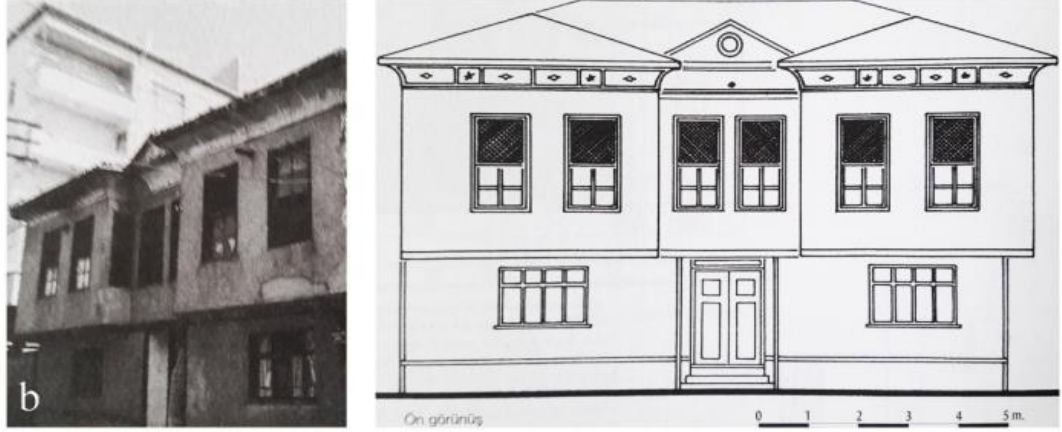
Şekil 2.82’de görüldüğü üzere çıkmanın olduğu alan büyük ve geniş pencereler ile çevrilmiştir. Bu çıkmalar ile odanın sokağa veya manzaraya karşı seyir alanı genişletilmiş, daha fazla günışığı ile gün boyu ışıklı ortam sağlanmış, doğal hava sirkülasyonu ve serinlik elde edilmiştir.

Arazi bölgesinin imkanına bağlı olarak genellikle organik plan tasarımı hakimdir. Lakin üst katlarda kullanılan ahşap iskelet sisteminin oluşturduğu çıkmalar sayesinde kare planlı, elverişli yaşam alanları üretilmiştir. Konutun giriş kısmının hemen üzerine konumlandırılan çıkmalar, girişi daha belirgin kılar ve girişi yağmur sularından ve güneşten muhafaza etmiştir (Peker, 2012) (Gögebakan, 2015) (Şekil 2.83).

Şekil 2.83 Burdur’da Giriş Kısımında Çıkma Olan Bir Türk Evi (Uşma, 2021).

Geleneksel Türk evinde çıkmalar cephede simetriyi bozmayacak şekilde oluşturulmuştur. Yani bu evin bir bölümünde çıkma varsa, oda boyutlarını aynı düzende tutmak ve simetriye uydurmak için diğer bölümde de çıkma olması anlamına gelmektedir (Özel, 2019, s. 149). Bunun gibi gerekli düzenlemeler cepheye estetik olarak zenginlik katmıştır (Şekil 2.84 - Şekil 2.85).

Şekil 2.84 Isparta'da Simetrik Çıkma Cepheli Türk Evi (Uşma, 2021).

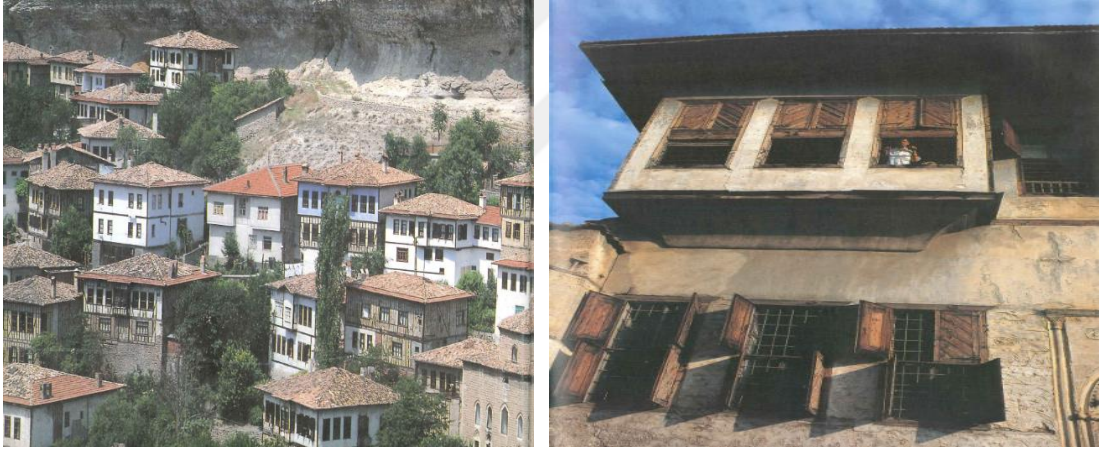
Şekil 2.85 Safranbolu'da Simetrik Çıkma Cepheli Türk Evi (Küçükerman, 1985).

2.4.3.3 Çatı ve Saçaklar

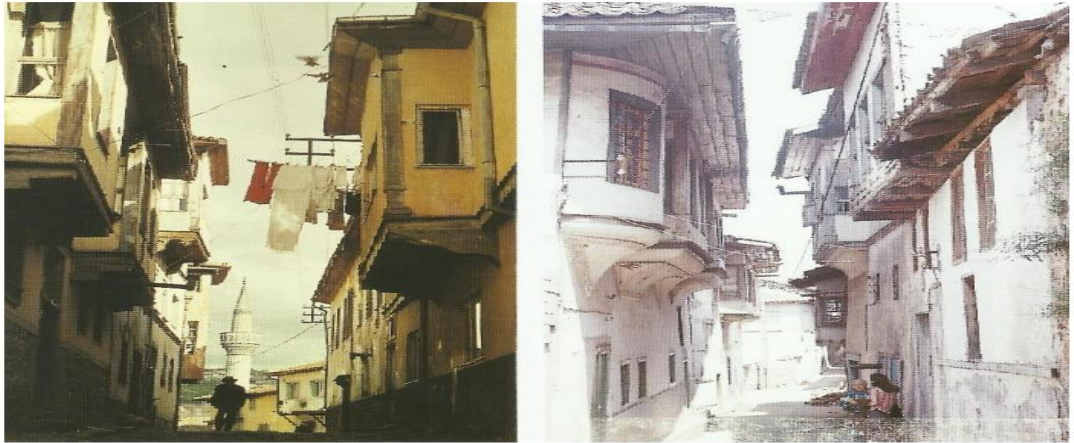
Çatı evi bütünleyen, ona mimari özellik katan başlıca öğelerden biridir. Biçim yönünden önemli olan çatının, yapı bünyesindeki görevi ve konstrüksiyonu da bir o kadar önemlidir. Çatı, bütün yapıyı hava etkilerinden koruyan ve içerisinde yaşanabilir

duruma getiren ögedir (Kafesçioğlu, 1954). Geleneksel Türk evlerinde cepheyi etkileyen diğer unsurlardan biri olan saçaklar, çatının daha dayanıklı olmasına katkı sağlamıştır. Mimari terimler sözlüğüne göre saçak, “Çatının yapıdan dışarı taşan kısmıdır. Çatıda oluşan suları, yapı üzerinden ve temelinden uzağa boşaltmak ve ihtiyaç dahilinde gölge yapmak için kullanılır” (URL 26). Saçakların genişlik boyutları 40-150cm arasında cephe yapısına göre değişiklik göstermektedir (Şekil 2.86) (Burkut, 2019). Cepheyi doğal etkenlerden olabildiğince korumak için geniş saçaklar tercih edilmiştir. Dar sokakları ile bilinen Türk evlerinde saçakların birbirine değecek kadar yaklaştığı görülmüştür (Şekil 2.87). İlaveten saçakların işlevlerinin yanında cephede görsel bir etki de yaratmıştır.

Türk evinin plan yapısı, çıkmanın yeri, çatı ve saçakların oluşumunun çeşitlenmesini sağlamıştır.

Şekil 2.86 Çatılar ve Saçaklar (Küçükerman & Güner, 1995).

Şekil 2.87 Ankara ve Antalya'da Saçaklarla Oluşan Bir Sokak Görüntüsü (Bektaş, 2021).

2.4.3.4 Renk Kullanımı

Eski Anadolu'da evler taş ve kerpiçten yapıldığı için renk kullanımı Türk ev geleneğinin bir parçası olmamıştır. Cephedeki renkler kullanılan malzemelerden oluşmuştur. Türklerin kullandığı renkler; demirin paslanması ile kırmızı-kahverengi, bakır ile mavi-yeşil, civa oksidi ile kırmızı, kurşun ile gri, deniz kumundan beyaz ve odun isinden siyah renk elde edilmiştir (Şekil 2.88) (Baran & Yıldırım, 2008). Hristiyan ve Yahudiler için ise renkler; kahverengi, gri ve siyahtır. Buna karşılık İstanbul'u ziyaret eden Castellan, "Türkler konutlarını beyaz ve her türlü parlak renkte boyandığını ve bütünlük uyumunu bozduğunu, kente farklı bir hava verdiğini" söylemiştir (Kuban, 1995, s. 185).

18.-19.yy'da gelen barok ve rokoko akımı ile "İnsanlar eskimiş konutlarını, yeni fikirlere göre dönüştürebilirler" düşüncesi oluşmuştur. Bu düşünce ile yaldız, pembe, yeşil, kırmızı ve sarı renkler çok fazla kullanılmıştır (Şekil 2.89) (Baran & Yıldırım, 2008).

Şekil 2.88 Eskişehir- Odunpazarı Evleri, Renkli Cephe Mimarisi (Kayhan, 2018).

Şekil 2.89 18yy. İzmir Evleri Renkli Cephe Mimarisi, Ticaret Kart Postalı (Çimen, 2021).

Taşra hayatında ise rengin az kullanıldığı, ahşap elemanların kireç ile renklendirilerek daha yalın yapılar oluşturulduğu görülmektedir.

Konutların cephelerinde ise dini-tasavvufi ya da batıl inançlarını sembolize eden unsurlar görülmektedir. Bunlar; nazar boncuğu, at nalı, geyik boynuzları ve dini yazılardır (Allah, Elhamdülillah, Maşallah, Ya Melik El Mülk, Hamd) (Şekil 2.90).

Şekil 2.90 Dini-Tasavvufi Duvar Süslemeleri (Kuban, 1995).

Çimentonun kullanacağı 19.-20.yy'a kadar renk, Türkler için önemli bir unsur olmuştur (Baran & Yıldırım, 2008).

2.4.3.5 Süsleme ve Bezemeler

Geleneksel Türk evlerinde sıradan yapılarda renk haricinde cephe süslemesi çok fazla görülmemektedir. Bu evlerin cephelerinde yapı materyalleriyle yapılan; ahşap ve taş duvarların ritmi, köşe pahları, çıkmalar, saçaklar, bacalar ve dikdörtgen formlar vardır (Şekil 2.91). Bununla birlikte donatılarda; pencerelerde mahremiyet için kullanılan kafesler ve parmaklıklar, çeşitli biçimlerde yapılan kapı kanatları ve tokmaklarında bezeme örnekleri görülür.

Yazar Lady Madame Montauge eski Türk evlerinin dış cephesini şu sözlerle tanımlamıştır; “Türkler konutlarının dışını güzelleştirmekte çok istekli değillerdir.” Bununla birlikte 18.yy. da barok ve rokoko tarzının kullanıldığı zamanlarda dönemin sultanları tarafınca davet edilen yabancı zanaatkarlar ve mimarlar süsleme sanatına öncülük etmiştir (Şekil 2.92). Batılı boyalı bezemelerin kullanıldığı Art Nouveau akımı ile süslü cepheler ortaya çıkmıştır. Art Nouveau üslubunu çok fazla benimseyen taşra kesimi ev cephelerinde süslemenin az olduğu, geometrik sadeliğin ağır bastığı bir üslup kullanılmıştır (Şekil 2.93) (Kuban, 1995, s. 184).

Şekil 2.91 Sakarya- Çakıroğlu Konağı, Bitkisel Bezemeli Ahşap Çatı Saçakları (Çetin, 2015).

Şekil 2.92 İzmir-Birgi Çakırağa Konağı, Sokak Cephesindeki Barok Bezemeler (1761) (Erdem D. A., 2020)

Şekil 2.93 Sakarya- Hendek Mollalar Evi, Art Nouveau Üslubu ile Yapılan Ahşap Bezemeler (19.yy. Son Çeyreği) (Çetin, 2015).

3 GELENEKSEL TÜRK EVİNİN ODUNPAZARI VE KÜTAHYA EVLERİ ÜZERİNDEN İNCELENMESİ

Hayat şartlarının, örf ve adetlerin, inşa biçimlerinin hızlı bir şekilde değiştiği günümüz dünyasında tarihi yapıtlar, eskiden nasıl bir ortam içinde var olduğunu gösteren açık hava müzeleridir. Tarihi ortamlar; arkeolojik, tarihi ve sanatsal özelliklerinin yanında,

folklorik değerleri sebebi ile de koruma altında tutulmaktadır (Ahunbay,1996; Minez, 2006, s. 3).

Şehirler, ortaya çıkış süreçlerinde, insan müdahalesinin yanı sıra bulundukları bölgenin coğrafi özelliklerinden de etkilenmiştir. Bu bölümde, Eskişehir ve Kütahya illerinin oluşumundan bugüne kadar ki konum, yer şekilleri, bitki örtüsü, sosyo-ekonomik yapısı ve geçirdikleri tarihsel olaylarla birlikte incelenmiştir. Bu bilgiler ışığında Odunpazarındaki Yeşil Efendi Konağı ile Kütahya L. Kossuth müzesi, geleneksel Türk evleri özelinde incelenmiştir. Kendine has mimari yapısını ve orijinal bütünlüğünü büyük ölçüde koruduğu için bu iki geleneksel yapı tercih edilmiştir.

Şekil 3.1 Kütahya ve Eskişehir'in Belirtildiği Türkiye Haritası

3.1 Eskişehir

3.1.1 Coğrafi Yapısı

3.1.1.1 Konum ve Yüzölçümü

Eskişehir, İç Anadolu bölgesinin kuzeybatısında yer almaktadır. Şehir, kuzeyden ve doğudan Ankara, kuzeybatıdan Bilecik ve Bolu, güneyden Afyonkarahisar, güneydoğudan Konya, batıdan Kütahya ve Bilecik şehirlerinin ortasında yer almaktadır (Sönmez, 1983, s. 7).

Eskişehir, merkez Odunpazarı ve Tepebaşı olmak üzere; Alpu, Beylikova, Çifteler, Günyüzü, Han, İnönü, Mahmudiye, Mihalgazi, Mihalıççık, Sarıcakaya, Seyitgazi, Sivrihisar'la birlikte toplam 14 ilçeye, 13652km² yüzölçümüne sahiptir.

Şekil 3.2 Eskişehir İli Konumu ve İlçeleri (URL 27).

3.1.1.2 İklim ve Bitki Örtüsü

Eskişehir, İç Anadolu'nun sert ve karasal ikliminin yanında Akdeniz ve Batı Karadeniz'in iklim özelliklerini de barındırmaktadır (Özer Z. , 2006, s. 4). Kış ayları mütemadiyen soğuk ve kar yağışlı, yazları ise sıcak ve kuraktır. Bununla birlikte, çabuk biten ilkbahar ve sonbahar ayları genellikle yağışlıdır.

Eskişehir, step⁶(bozkır) bitki örtüsü özelliklerine sahiptir. Akarsu kenarlarında ise söğüt ve kavak ağaçları görülmektedir. Ayrıca Eskişehir'in, tahıl ve buğday üretiminde çok büyük önemli bir yeri vardır.

3.1.1.3 Sosyo-Ekonomik Yapısı

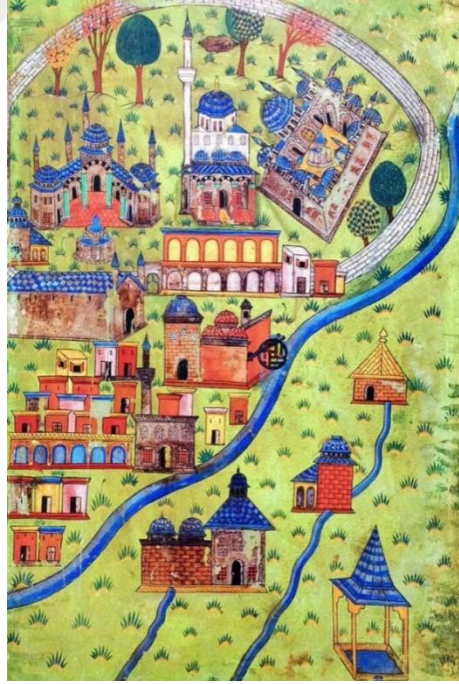
Eskişehir, sosyal ve ekonomik açıdan Türkiye'nin önde gelen şehirleri arasında olmuştur. Şehir, çevre illerine farklı yardımlar sağlayan bir orta nokta

⁶ Bu bitki örtüsünde, ağaçlar çok azdır ve genellikle dikenli, otsu çalılar mevcuttur.

konumundadır.19.yy'ın sonlarına kadar devam eden tarım, madenler, erken ve hızlı oluşan sanayi faaliyetleri, coğrafi konumun verdiği imkanlar ile ulaşım kolaylığı sağlanmıştır. Eskişehir her dönemde, hareketli yol ağı ve sıcak sulara (kaplıca) sahip olmasıyla, aktif bir il olmuştur (Sönmez, 1983, s. 15) (Özer Z. , 2006, s. 4-5).

3.1.2 Tarihsel Gelişimi

Eskişehir yerleşimi, tarihsel süreçte Frigya olarak bilinen alanda yer almaktadır. Şehrin önemli simgelerinden biri olan Porsuk Nehri, şehri aşağı ve yukarı olmak üzere ikiye ayırmıştır. Aşağı kent yani Dorilyaion olarak adlandırılan bölge, çarşı ve sıcak suların olduğu kısım iken; yukarı kent ise bugünkü Odunpazarı konutlarının olduğu yerdir. 17.yy'dan sonra gelen seyyahlarda bu ayrımı belirtmişlerdir. Günümüze kadar gelen ilk belge ise, Osmanlı'nın ünlü nakkaşlarından Matrakçı Nasuh Efendi tarafından çizilen Sefer-i Irakeyn adlı minyatürüdür (Şekil 3.3). Minyatür, 16.yy'da ki şehir yapısını bize anlatan en erken tarihli belgedir (Uçkan & Uçkan, 2002, s. 8-14).

Şekil 3.3 Matrakçı Nasuh Efendi Tarafından Hazırlanan Eskişehir Minyatürü (1537) (URL 28).

Eskişehir, M.Ö. 4000'li yıllara dayanan geçmişi ile Hitit, Frig, Lidya, Pes, Helen, Gata, Roma, Bizans, Selçuklu, Osmanlı gibi pek çok uygarlığın yerleşim yeri olmuştur. Eskiçağ ve Orta çağlarda Yunanca Dorylaion ismiyle anılan Eskişehir, Latince de ise

Dorylaeum adıyla anılmıştır. Günümüzde Şarköyük olarak bilinen yerin Dorylaion olduğu yapılan kazı ve çalışmalar ile tespit edilmiştir. Bu eski kent, Selçuklu Sultanı II. Kılıçaslan'ın 1176'da Bizanslıları mağlup etmesinden sonra yok olmaya terk edilmiştir. İlerleyen zamanla güneyde bugünkü ismiyle bilinen Eskişehir kurulmuştur. Dorylaion harabelerine Eskişehir denilmesi, sonradan kurulan bu kente de adını vermiş ve günümüze kadar gelmiştir (Yakut, 2016, s. 38).

3.1.3 Odunpazarı Evleri ve Yeşil Efendi Konağı

3.1.3.1 Odunpazarı Evleri ve Tarihçesi

1097 yılında I. İzzeddin Kılıç Arslan'ın askeri ordusunun Odunpazarı'nda konaklamasından beri burası "Sultanyüğü" ya da "Sultan Üyüğü" olarak anılmıştır. Osmanlı hakimiyeti altına giren Eskişehir, 14.yy'dan beri Sultan-Önü olarak adlandırılmıştır. Odunpazarı Anadolu'da, tamamıyla Türkler tarafından kurulmuş ve bu yerleşim, bölgenin orta noktası olan Kurşunlu Külliyesi etrafında oluşmuştur. (Uçkan & Uçkan, 2002, s. 22). Yerleşim bölgesinin Odunpazarı olarak seçilmesindeki diğer bir gaye ise Porsuk nehrinde oluşabilecek su taşkınlarından korunmaktır.

Şekil 3.4 Odunpazarı İlçesi Yerleşim Alanı

Odunpazarı, şehrin çoğunlukla eski evlerinin olduğu ve Osmanlıdan izler taşıyan bir bölgedir. Bu bölge, tarihi Türk evleri özellikleri ile şehrin genel dokusundan kolayca ayrılmaktadır (Ertin, 1994, s. 156). Evlerin ilk katlarında servis alanları, ikinci katlarında ise yaşam yerleri mevcuttur. Evlerin çoğunluğunda banyo

bulunmamaktadır. Bunun sebebi ise, şehirde doğal sıcak suların yani hamamların olmasından kaynaklanmaktadır. Üst katta görülen çıkmalar, evi aydınlatmak için kullanılan önemli öğelerdendir (Uçkan & Uçkan, 2002, s. 53). Odunpazarı geleneksel Türk evleri, ahşap ve kerpiç karışımı olup genellikle 2 katlıdır. Tek katlı evler basit kerpiçten yapılmışken; iki katlı evlerde oymalı payandalar ve bağdadı konsollar ile desteklenmiştir (Ertin, 1994, s. 27). Evlerin dış cephe ölçülerine göre çıkmalar tekrarlanmıştır. Çıkmalarla oluşturulan ahenk, kargir alt kat ile ahşap üst katı muntazam bir şekilde kaynaştırmıştır (İşcan,2009; Atıcı, 2017).

Eskişehir Odunpazarı, 1981’de Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından sit alanı olarak yayımlanmıştır. 1986’da Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu’nca kentsel sit olarak belirlenmiştir (Uçkan & Uçkan, 2002, s. 29). 2012 yılında ise UNESCO geçici miras listesine alınmıştır (URL 29).

3.1.3.2 Yeşil Efendi Konağı

Yeşil Efendi Konağı’nın künye bilgileri Tablo 3-1’de gösterilmiştir. Bu konak, Eskişehir Odunpazarı bölgesinde iyi korunabilmiş yapılardan biridir.

Tablo 3-1 Yeşil Efendi Konağı Künyesi (Bilgiler ve Karekod Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

Yeşil Efendi Konağı		
Adı	Yeşil Efendi Konağı – Atatürk İle Bir Gün Müzesi- Osmanlı Evi	
Konumu	Dede Mahallesi, Yeşil Efendi Sokak No:22	
Dönemi	1908	
İnceleme Tarihi	12.08.2022	 Yeşil Efendi Konağı, iç mekan gezintisi için karekodu okutunuz.
Bugünkü İşlevi	Müze	

19.yy. ahşap evlerinin en iyi örneklerinden biri olan Osmanlı Evi, TBMM I. Dönem milletvekillerinden olan Yeşil Efendi lakaplı Halil İbrahim Sipahioğlu'na aittir. Eskişehir'in önemli tüccarlarından biri olan Halil Efendi'nin evi, lakabı üzerine Yeşil Efendi konağı şeklinde anılmıştır. Kurtuluş savaşında, Yunan işgalinin arttığı zamanlarda Mustafa Kemal Atatürk'ü bir gece misafir etmesi münasebetiyle konağın adı Atatürk ile bir gün müzesi olarak anılmaktadır. Aynı zamanda konak yapıldığı dönem ve üslup bakımından da "Osmanlı evi" olarak bilinmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığınca alınan Yeşil Efendi konağı, 1984 yılına kadar kapsamlı bir restorasyon geçirerek müze haline gelmiştir. Tarihi konak içerisinde, bulunduğu çağın ev yaşantısını yansıtan yöresel eserler bulunmaktadır. Bu eserler daha sonradan Etnografya müzesine teslim edilmiştir. (Özden, 2009, s. 23). Yeşil Efendi konağı bundan sonraki varlığına, Odunpazarı belediyesinin yıllar içerisinde yürürlüğe koyduğu projelerle birlikte, 2005- 2014 seneleri arasında "müze- restoran", 2015- 2017 arasında "Karakamil İletişim Merkezi ve Odunpazarı Belediyesi Turizm Danışma Bürosu", 2018'den beri ise "Atatürk ile bir gün müzesi" olarak devam etmiştir.

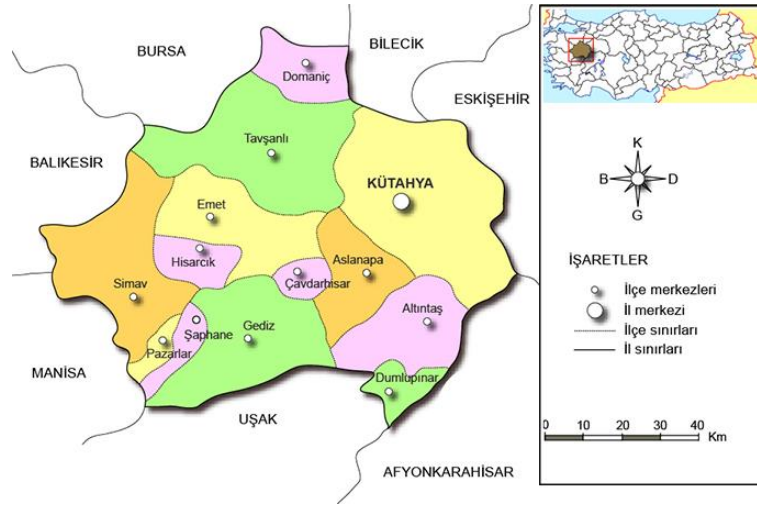
3.2 Kütahya

3.2.1 Coğrafi Yapısı

3.2.1.1 Konum ve Yüzölçümü

Kütahya, coğrafi konumu sebebiyle kuzeyde Güney Marmara, batıda Ege, doğuda İç Anadolu bölgelerinin arasında köprü görevi görmektedir. Bu sebeple şehir, kuzeyden Bilecik ve Bursa, güneyden Uşak, doğudan Afyonkarahisar ve Eskişehir, batıdan ise Balıkesir ve Manisa şehirlerinin ortasında yer almaktadır (Karadeniz, 2019, s. 7).

Kütahya, şehir merkezi olmak üzere; Altıntaş, Aslanapa, Çavdarhisar, Domaniç, Dumlupınar, Emet, Gediz, Hisarcık, Pazarlar, Simav, Şaphane, Tavşanlı ile birlikte toplam 12 ilçeye ve 11875km² yüzölçümüne sahiptir (URL 30).

Şekil 3.5 Kütahya İli Konumu ve İlçeleri (Harita ve Bilgiler URL 26'dan Alınarak Oluşturulmuştur).

3.2.1.2 İklim ve Bitki Örtüsü

Kütahya, sıcaklık değerleri yönünden İç Anadolu'ya, karasallık yönünden Ege'ye, iklimsel, yıllık yağış düzeni ve kuraklık zamanı yönünden Marmara'ya, sene içindeki nem gidişatı yönünden Marmara ve İç Anadolu'yla benzerlik göstermektedir. Diğer bir deyimle şehir, yarı kurak nemli ve yarı kurak az nemli iklim özellikleri göstermektedir (Özerdem, 2021, s. 5).

Coğrafi konumu ile farklı bitki örtülerini içinde barındıran Kütahya, Akdeniz, Karadeniz ve İç Anadolu bölgelerinin niteliklerini göstermektedir. Bu sebeple, şehirdeki bitki örtüsünü orman ve bozkır olmak üzere çeşitlilik göstermiştir (Özerdem, 2021, s. 6).

3.2.1.3 Sosyo-Ekonomik Yapısı

Kütahya, ekonomik yönden geniş bir yelpazeye sahiptir. Küçükbaş ve kümes hayvancılığı, tarım, jeotermal alt yapı ve sanayi şehrin geçim kaynaklarındandır. Yeraltı kaynakları yönünden de oldukça zengin olan Kütahya'da, bakır, bor, çinko, demir, gümüş, krom, kurşun, linyit, manyezit gibi madenler bulunmaktadır. Osmanlı dönemi ile birlikte çinicilik ile tanışan Kütahya, bu sanat dalıyla büyük bir üne sahip olmuştur (Karadeniz, 2019, s. 10).

3.2.2 Tarihsel Gelişimi

Anadolu'daki en eski yurtlanma yerlerinden biri olan Kütahya, birçok medeniyete ev sahipliği yapmış olmakla birlikte, ne zaman kurulduğu hakkında kesin bilgiler bulunmamaktadır. Şehrin ismi eski kaynaklarda "Cotiaeum, Cotyaeum, Kotiaeion⁷, Kotiaion" şeklinde geçmektedir (Karadeniz, 2019, s. 10). Şehirde ilk yerleşim, Hisar (Kütahya) kalesi ile Acem dağı eteklerinde başlamış ve zamanın ilerlemesiyle yanlara ve ovaya doğru yayılmıştır (Uzunçarşılı, 1932, s. 6). Matrakçı Nasuh Efendi ise 1480 yılında yaptığı minyatürde, Kütahya ile ilgili önemli bir belge sunmuştur. Sağda tarafta konumlandırılan yer Kütahya kalesini, konutların inşa edildiği yer ise bize ovayı anlatmaktadır. Bazı konutların ise dere kenarına konumlandırıldığı görülmüştür (Şekil 3.6).

Şekil 3.6 Matrakçı Nasuh Efendi Tarafından Hazırlanan Kütahya Minyatürü (URL 31).

⁷ MÖ 63- MS 23 yılları arasında yaşayan, coğrafyacıların atası olarak kabul edilen Amasyalı Strabon eserlerinde Kütahya'dan bu isimle bahsetmiştir. Kütahya Arkeoloji Müzesinde sergilenen sikke örneklerinde ise şehrin adı KOTIAEQN şeklinde geçmektedir. (Karadeniz, 2019).

Kütahya Frigler, Pers, Roma, Bizans, Selçuklu, Germiyanogulları ve Osmanlı gibi uygarlıkların hakimiyeti altında kalmıştır.

Kütahya'daki ilk siyasi egemenliğin başlangıcı Frigler dönemi olarak tanınmıştır. M.Ö. 546 da Pers Kralı Kyras'un zaferi ile Kütahya, Perslere geçmiştir. M.Ö. 133'te Roma zamanında ise Kütahya, Hristiyanların merkezlerinden biri olmuştur. Bizans'la birlikte piskoposluk merkezi haline gelmiştir (Minez, 2006, s. 17).

1071 Malazgirt savaşının ardından şehir, Türklerin yani Selçukluların hakimiyetine geçmiştir. Daha sonra Germiyanoglu Yakup Bey ile Kütahya, Germiyan Beyliğinin esas noktası konumuna gelmiş ve en parlak dönemlerini yaşamıştır. Yakup Bey'in vefatı ve isteği üzerine Kütahya, Osmanlı hakimiyetine geçmiştir (Minez, 2006, s. 19-20).

3.2.3 Kütahya Evleri ve L. Kossuth Müzesi

3.2.3.1 Kütahya Evleri ve Tarihçesi

Kütahya evleri, Türk evlerinin temel parçalarından birini oluşturur. Bu evler, mimarisi bakımından Anadolu'nun ahşap bölgesinde ve Antalya, Balıkesir, Uşak'ın içinde olduğu Batı Anadolu Türk konutları grubunda yer almaktadır. Kütahya konutları; çatı arasındaki camlı odaları, ahşap payandalı çıkmaları, oda biçimi, katlılığı, bağdadi yapım teknikleri, 18.yy öncesine kadar dış sofalyken zamanın ilerlemesiyle iç sofaya geçilmesi gibi geleneksel Türk evlerinin bütün niteliklerini göstermektedir (Telli & Mestan, 2018).

Dış cephesi yalın ve süssüz olmasına karşılık evin içinde kapılar, tavanlar, gömme dolaplar, ocaklar, merdiven tokmakları gibi öğeler ahşap sanatının en güzel örnekleri bezenmiştir. Kütahya evlerinin diğer tipik bir özelliği ise bahçeleri büyük ve geniş olmasıdır (Kurt, Gökdemir & Demirel, 2014; Hürata, 2021, s. 141).

3.2.3.2 L. Kossuth Müzesi

Kossuth müzesini künye bilgileri Tablo 3-2’de gösterilmiştir. Bu konak, Kütahya bölgesinde iyi korunabilmiş yapılardan biridir.

Tablo 3-2 L. Kossuth Müzesi Künyesi (Bilgiler Ve Karekod Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

L. Kossuth Müzesi		
Adı	Lajos Kossuth Evi Müzesi – Macar Evi	
Konumu	Börekçiler Mahallesi, Macar Sokak 43030	
Dönemi	18.yy	
İnceleme Tarihi	12.08.2022	 Kossuth Müzesi, iç mekan gezintisi için karekodu okutunuz.
Bugünkü İşlevi	Müze	

Kütahya Müze Müdürlüğüne yapılan çalışmalarda Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesine bağlı olan Kossuth müzesi, Hüseyin Hamdi Aydın konağı olarak bilinmektedir. Bu konak Kütahya Müzesi Müdürlüğüne bağlı olarak 19 Eylül 1982’den beri müze olarak kullanılmaktadır. Ahşap sivil mimari örneği de olan Kossuth müzesi, aynı zamanda 18.yy’dan günümüze kadar sağlam bir şekilde gelen tek Kütahya konağı olarak da bilinmektedir. 1802- 1894 yılları arasında yaşamış ve Macar özgürlük savaşının liderlerinden birisi olan Lajos Kossuth, ailesi ile birlikte Osmanlı devletine sığınmış ve 1850- 1851 yıllarında Kütahya’ya yerleştirilerek bu evde konaklamaları sağlanmıştır. Macar Anayasasının tasarısı da Lajos Kossuth tarafından bu evde hazırlanmıştır. Bu sebeplerden ötürü Macar evi olarak da anılmaktadır. Konakta bulunan ve Kossuth ailesi tarafından kullanılan eşyalar günümüze kadar varlıklarını sürdürmüştür. Konak, iç mekan düzenlemesi yapılarak, içinde bulunan eşyalar ile yerel etnografik eserler korunarak müze haline getirilmiştir. Müzedeki odalar da söz konusu bu eşyaların korunabilmesi amacıyla, odaların içine

girmenin mümkün olmayacağı şekilde ancak dış sofadan görülebilecek tarzda dizayn edilmiştir. Konağın Lajos Kossuth ve ailesi tarafından kullanıldığı döneme ait kullanım biçimini gösteren bir bilgi ya da belge bulunmamaktadır. Sadece konaktaki odaların kullanım amaçları bilinmekte olup, konağın müzeye çevrilmiş aşamasında evin iç mekan tasarımları da bu bilgilere dayanılarak gerçekleştirilmiştir (Yalçın, 2019, s. 155-156).

4 YEŞİL EFENDİ KONAĞI VE L. KOSSUTH MÜZESİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Yapılan literatür çalışması kapsamında, incelenen yapıların künyelerinin oluşturulması önemlidir. Bu sebeple, incelenen yapıların ait olduğu dönemin ve o döneme ait yaşanan toplumsal olayların bilinmesi değerlidir.

Bu amaç doğrultusunda seçilen iki konak, 4 kriter üzerinden karşılaştırılmıştır. İlk değerlendirme unsuru kronolojik karşılaştırma yöntemidir. Kronolojik karşılaştırma ile konağın sahipleri, dönemleri, geçirdiği önemli olaylar, yaşanmış kültürler, konağın kullanım amaçları tanımlanmaya ve dönem hakkında bilgiler edinilmeye çalışılmıştır. Bu bilgiler tablo Tablo 4-1’de açıkça ifade edilmiştir.

İkinci değerlendirme unsuru ise planlardır. Geleneksel Türk evinde planlar, ev sahibinin ihtiyaçlarına göre şekillenmektedir. Planlar, evin somut bir yüzüdür. İki yapının da bodrum kat üzerine iki katlı şekilde yapıldığı görülmekte olup planlar arası detaylar Tablo 4-2a, 2b ‘de gösterilmiştir.

Üçüncü değerlendirme unsuru ise kapılardır. Geleneksel Türk evinde kapılar, odaların içi hakkında dışarıya bilgi veren ve odanın önemine göre şekillenen önemli mimari bir elemandır. Bu sebeple ki kapılar önemli bir karşılaştırma ögesidir. Tablo 4-3a, Tablo

4-3b, Tablo 4-3c, Tablo 4-3d, Tablo 4-3e 'de kapılar, fotoğraflar ve çizimler şeklinde gösterilmiştir.

Dördüncü karşılaştırma unsuru ise tavanlardır. Geleneksel Türk evinde tavanlar, ev sahibinin sosyo-ekonomik durumunu, yaşanılan dönemi, kültürü, eve veya odaya verilen önemi yansıtan değerli mimari elemanlardan bir diğeridir. Bu sebeple Tablo 4-4a, Tablo 4-4b, Tablo 4-4c, Tablo 4-4d, Tablo 4-4e 'de tavanlar, iki konak özelinde resim ve çizimler yoluyla karşılaştırılma yapılmıştır.

Yapılan karşılaştırma yöntemlerinin doğrultusunda, geleneksel Türk evinin iç mekan özelliklerinin Odunpazarı ve Kütahya evleri özelinde incelenmesi sağlanmıştır.

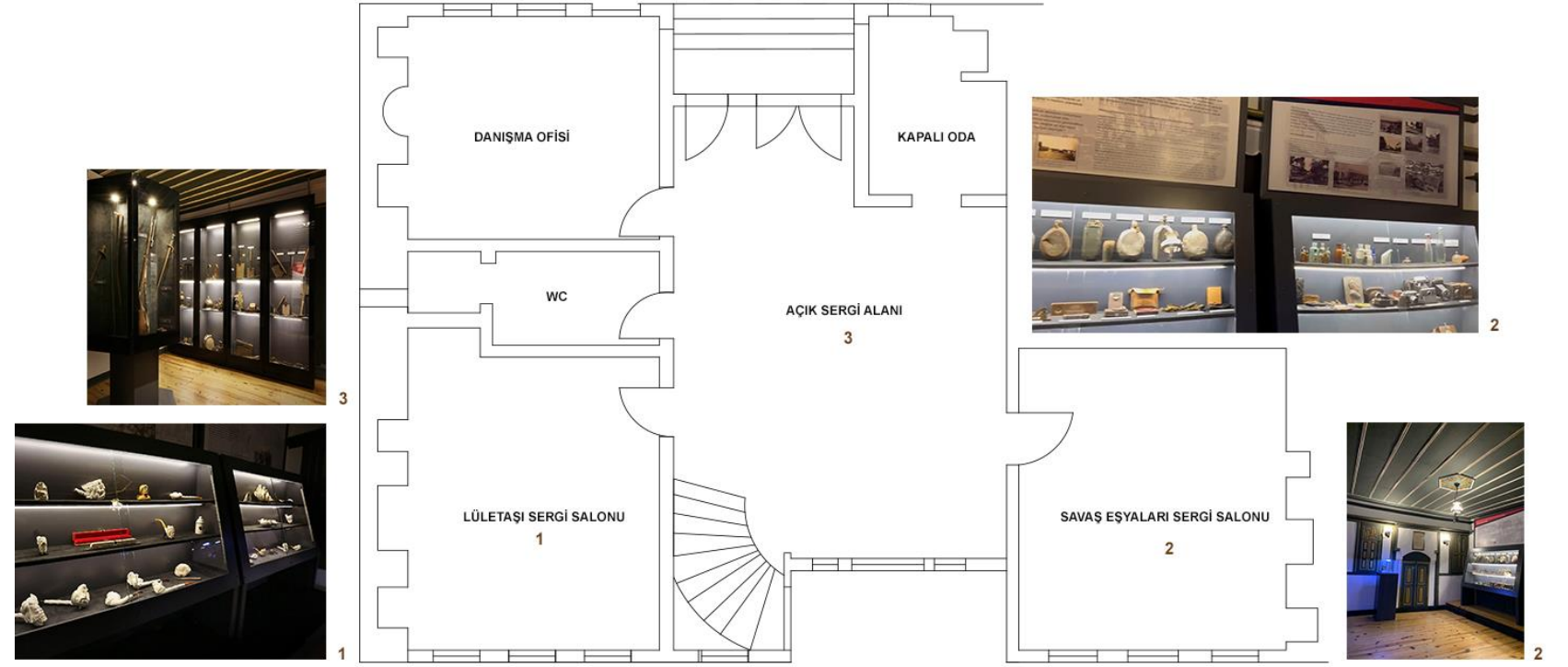
Tablo 4-1 Yeşil Efendi Konağı ile L. Kossuth Müzesi'nin Kronolojik Karşılaştırması (Tablo Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

ANALİZİ YAPILAN KONAKLAR	İNCELENEN YIL	İNŞA YILI	MİMARİ ÜSLUP	MİMAR	YAŞANMIŞ KÜLTÜRLER	ÖNEMLİ OLAYLAR	YAŞAMIŞ ÖNEMLİ KİŞİLER	SİT ALANI KABULÜ	KULLANIM AMAÇLARI	ŞUANKİ İŞLEVİ	MÜZE AÇILIŞ TARİHİ
 YEŞİL EFENDİ KONAĞI	2022	19.YY	GELENEKSEL TÜRK EVİ	HALİL İBRAHİM SİPAHİOĞLU	FRİGYA ROMA BİZANS SELÇUKLU OSMANLI	KURTULUŞ, İNÖNÜ SAVAŞI	ATATÜRK	1986	KONAK RESTORAN İLETİŞİM BÜROSU MÜZE	MÜZE	27.08.2018
 L. KOSSUTH MÜZESİ	2022	18.YY	GELENEKSEL TÜRK EVİ	HÜSEYİN HAMDİ AYDIN	FRİGYA ROMA BİZANS SELÇUKLU GERMİYANOĞLU OSMANLI	KURTULUŞ, BÜYÜK TAARUZ, MACAR ÖZGÜRLÜK SAVAŞI	LAJOS KOSSUTH	1987	KONAK MÜZE	MÜZE	19.09.1982

Tablo 4-2a Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Planlar (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur, Temel Kaynakça EskişehirKorumaKurulu, 2022, URL 32).

ZEMİN KAT PLANLARI

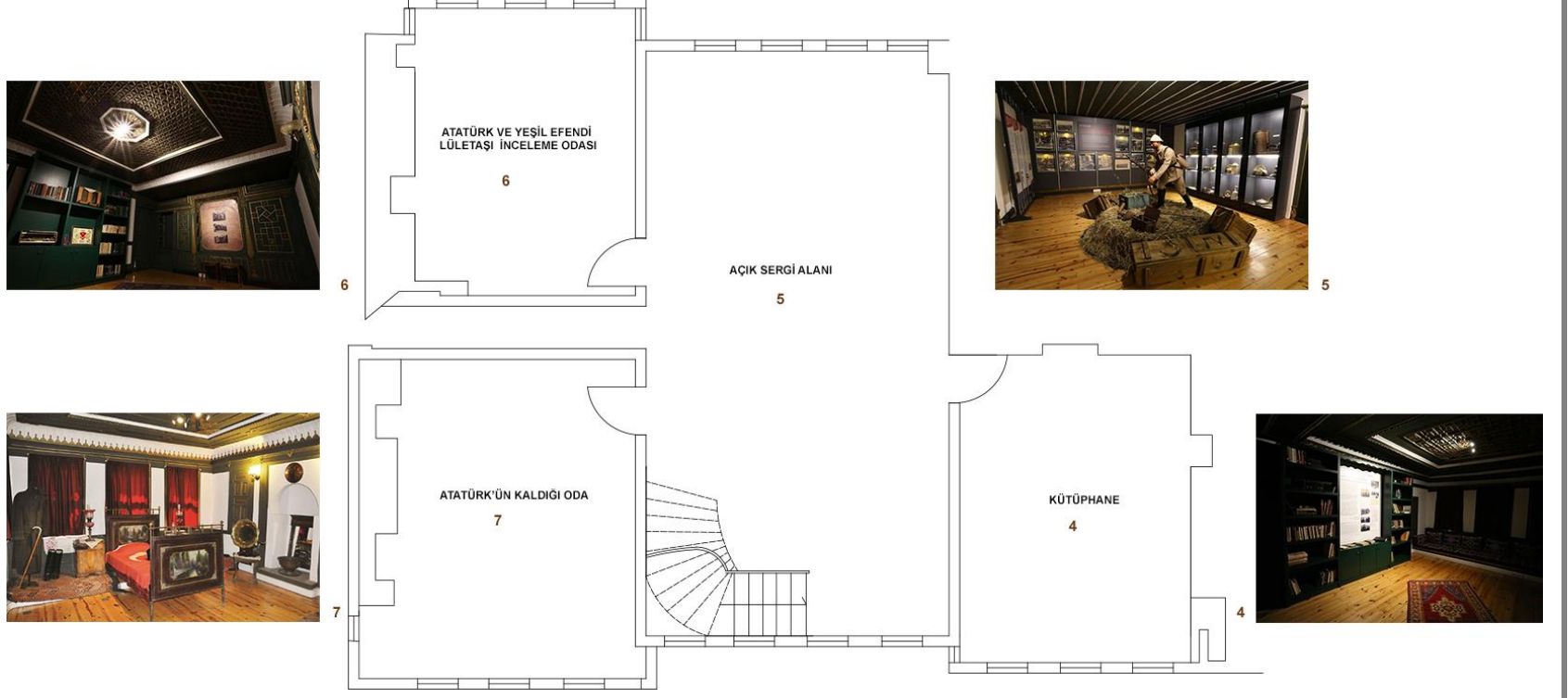
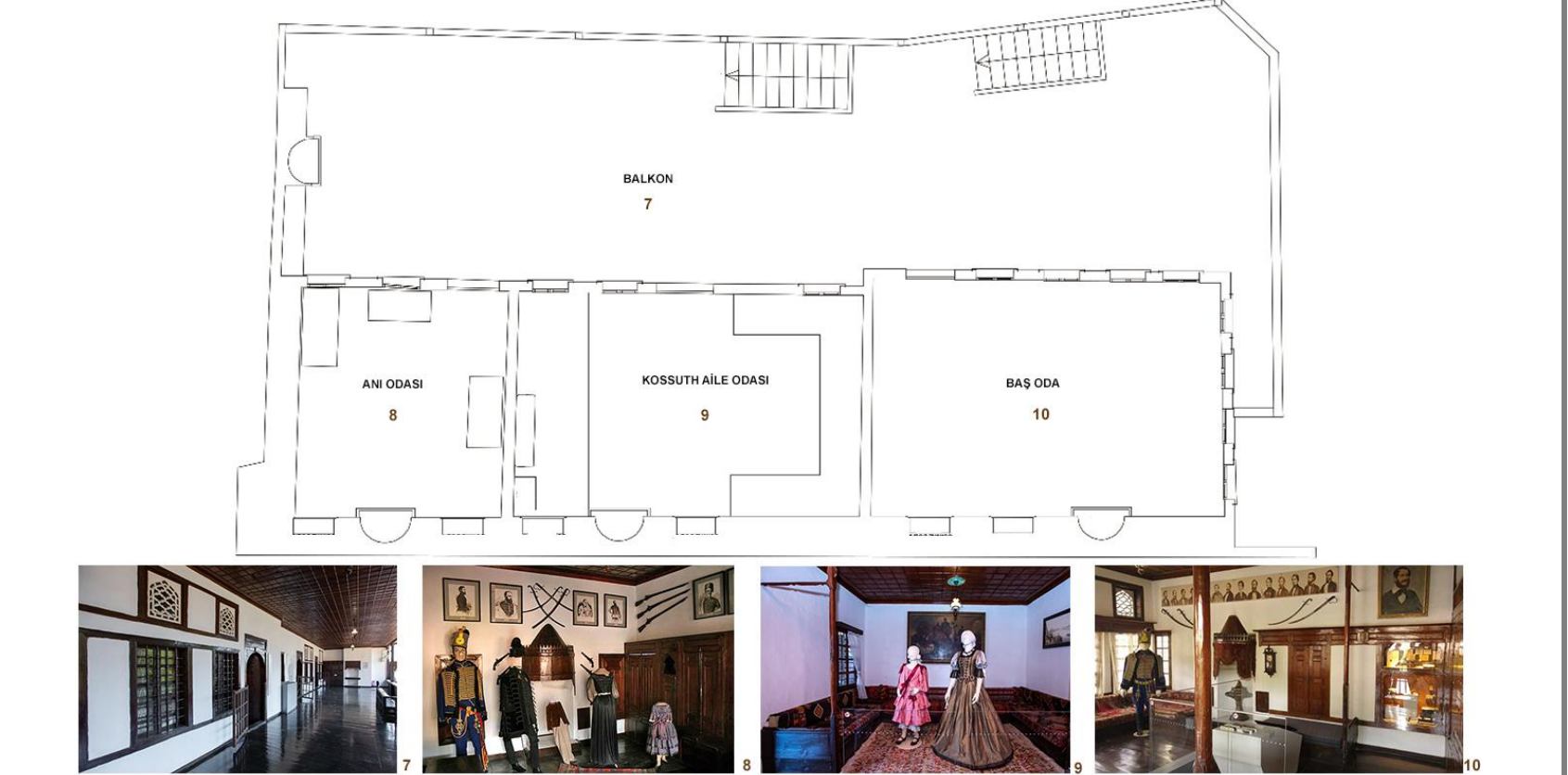
Odunpazarı Yahya Efendi Konağı, bir bodrum üzerine iki katlı şekilde inşa edilmiştir. Tekli ve ikili olmak üzere iki farklı kapıdan konağa giriş sağlanmaktadır. Şu an ki kullanım şekliyle, kapıdan girildiğinde sağ tarafta müze danışma ofisi bulunmaktadır. Onun yanında ise koruma kurulundan alınmış bilgiler ışığında lavabo olduğu bilinen kapalı bir alan mevcuttur. Sağdaki son oda ise lületaşı eserlerinin sergilendiği sergi salonudur (1). Bu odanın tam karşısında ise savaş eserlerinin sergilendiği diğer sergi salonu vardır (2). Bu odadan çıkıldığında orta alanda karşılaşılan ve silahların sergilendiği açık bir fuaye alanı bulunur (3). Bu fuaye alanını takip eden üst kat merdivenleri mevcuttur.

Lajos Kossuth Müzesi, bir bodrum üzerine iki katlı şekilde inşa edilmiştir. Dış sofalı plan tipi hakimdir. Müze içine giriş, evin dışarısındaki bahçe kapısından sağlanmaktadır. Evin ilk katına sekiz basamaklı bir merdiven ile ulaşılmaktadır. İlk oda selamlıktır (1). Burada erkek misafirler ağırlanmaktadır. Yanı sıra ise günlük hayatın kalbi olan yemek odasıdır (2). Buradan çıktuktan sonra sofadaki geniş divan dikkat çekmektedir. Bu divan bahçeye bakmaktadır (6). Divanın arkasında ise yatak odası bulunmaktadır (3). Yatak odasından koleksiyon odasına direk geçiş vardır. Kaynaklarda bu odanın çocuk odası olduğu söylenmektedir (4). Bu odaya aynı zamanda çalışma odasından da direk ulaşım bulunmaktadır. Bu kattaki son oda ise Kossuth'un çalışma odasıdır (5). Geniş sofadan, üst ve alt kata merdivenler mevcuttur.

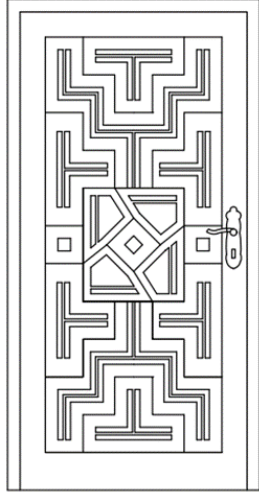
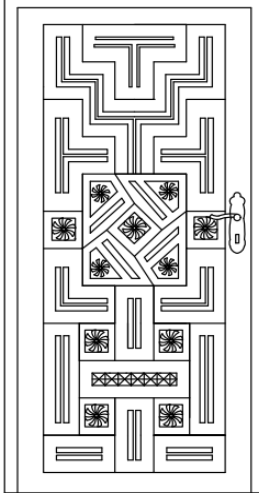
Tablo 4-2b Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Planlar (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur, Temel Kaynakça EskişehirKorumaKurulu, 2022, URL 32).

1. KAT PLANLARI	Konağın merdivenlerle çıkılan üst katında üç oda bulunmaktadır. Bu katta evin önemli odaları mevcuttur. Sağdaki ilk oda kütüphane odası olarak geçmektedir (4). Bu odada sedir ve kitaplar vardır. Karşı odalara geçerken ortadaki açık sergi alanı ve kurtuluş savaşı askeri dikkat çekmektedir (5). Savaş ambiyansı bu şekilde bir nebze olsa yaşatılmak istenmiştir. Lületaşı inceleme odası ise gösterişli tavanı ile göze çarpmaktadır (6). Bu kattaki son ve konağın en önemli odası olan Atatürk odasıdır (7). Atatürk'ün Kurtuluş savaşı zamanlarında bu konakta bir gece konakladığı bilinmektedir. Oda bu sebeple önemi büyük ve gösterişlidir.	
	Konağın merdivenlerle çıkılan üst katında yan yana üç oda vardır. Bu odaların hepsinde ekstradan tepe pencereleri bulunmaktadır. Bu pencereler ile günışığından daha çok istifade etmek ve estetik güzelliği elde edilmeye çalışılmıştır. İlk oda anı odası olarak düzenlenmiştir (8). Burada Kossuth ve ailesinden eşyalar mevcuttur. Yan oda ise aile odasıdır (9). Burada geleneksel Türk evlerinde olan seki altı-üstü olayı görülmekte ve divan seki üstüne konumlandırılmıştır. Aynı zamanda Kütahya'nın meşhur çini işi buradaki tavan göbeklerinde kullanılmıştır. Son ve en önemli oda ise baş odadır (10). Burada ailenin reisi önemli konuklarını misafir etmiştir.	

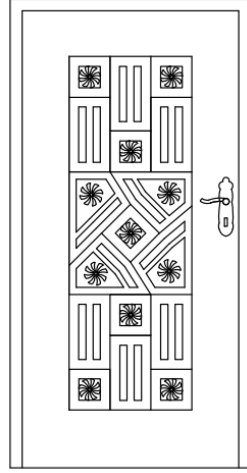
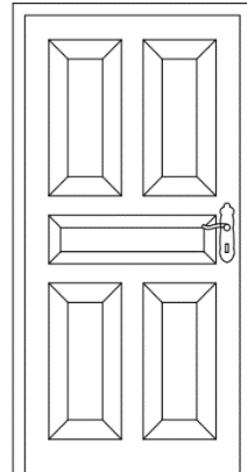
KAPILAR

Bu bölümde, Yeşil Efendi konağından ve L. Kossuth müzesinden beş tane odanın kapısı incelenmiştir. Bu incelemeler; Tablo 4-3a, Tablo 4-3b, Tablo 4-3c, Tablo 4-3d, Tablo 4-3e 'de verilmiştir.

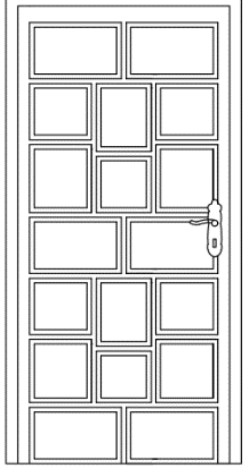
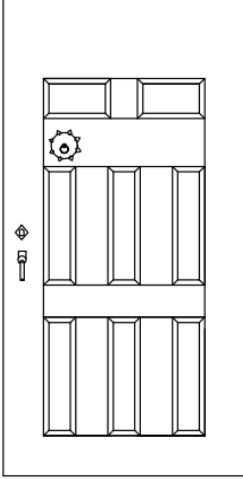
Tablo 4-3a Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Kapıları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

YEŞİL EFENDİ KONAĞI		
	Atatürk Odası Kapısı: Evin en önemli odasına açılan kapıdır. İkinci katta bulunur. Tavanda görülen kademeler ve sonrasında bir göbek şekli kapıda da varlığını hissettirmiştir. Kapıda da çizgisel kademeler ve sonrasında bir göbek görülmektedir.	
		
	Atatürk ve Yeşil Efendi Lületaş İnceleme Odası Kapısı: Evin en önemli ikinci odasına açılan kapıdır. İkinci katta bulunur. Tavanda görülen kademeler ve çiçeği anımsatan geometrik desenler kapıda da görülmüştür.	

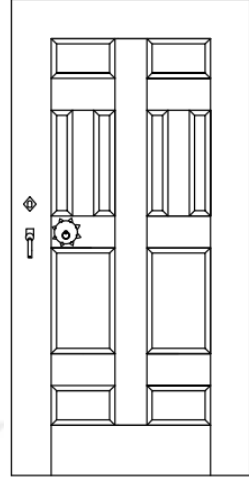
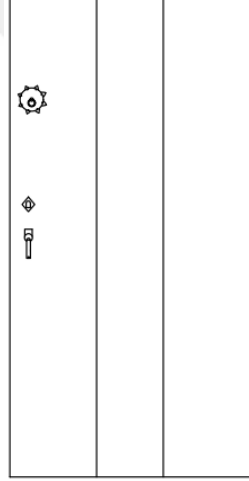
Tablo 4-3b Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Kapıları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

YEŞİL EFENDİ KONAĞI		
	Kütüphane Odası Kapısı: Evin diğer özenli odalarından birinin kapısıdır. İkinci katın girişinde, sağda bulunmaktadır. Tavanda görülen uzun çizgisel hatlar kapıda da görülmektedir. Üst kattaki diğer kapılara benzer niteliktedir.	
YEŞİL EFENDİ KONAĞI		
	Zemin Kat Odaları Kapısı: Evin giriş katında bulunan bütün odaların kapısı bu şekilde düzenlenmiştir. Tavanlarda olduğu gibi bu kapılara da günlük hayatın sadeliğinin yansıdığı görülmüştür.	

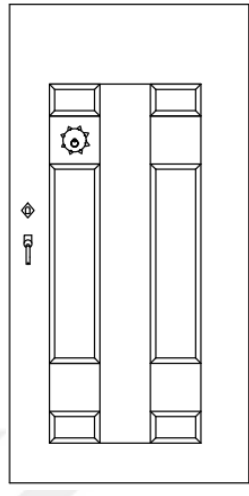
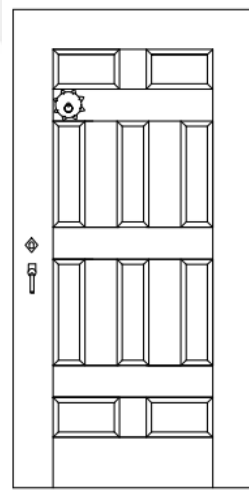
Tablo 4-3c Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Kapıları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

YEŞİL EFENDİ KONAĞI		
L. KOSSUTH MÜZESİ		
		Lavabo Kapısı: Konağın ikinci katında bulunan ve koruma kurulundan alınan bilgiler ışığında lavabo olarak bildiğimiz odanın kapısıdır. Üst katta olması sebebi ile alt kattaki lavabo kapısına oranla daha özenli olduğu görülmektedir. Yatak Odası Kapısı: Evin giriş katında bulunan ve ailenin mahremiyetine açılan kapıdır. Tavandaki yoğun detaylara karşılık kapı daha sade bırakılmıştır. Kapının üzerinde çekmek için bir de tokmak bulunmaktadır.

Tablo 4-3d Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Kapıları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

L. KOSSUTH MÜZESİ		
	Çalışma Odası Kapısı: Evin giriş katında bulunan ve Lajos Kossuth'un çalışma odasına açılan kapıdır. Tavandaki çizgisel hatların kapıda da devam ettiği görülmektedir. Kapının üzerinde çekmek için bir de tokmak bulunmaktadır.	
		
Anı ve Aile Odası Kapısı: İkinci katta olan ve ailenin esas yaşamına açılan odaların kapısıdır. Tavanlarda da görülen sadelik ve günlük kullanım alanları olması sebebiyle kapıların düz bırakıldığı görülmüştür.		

Tablo 4-3e Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Kapıları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

L. KOSSUTH MÜZESİ		
	Baş Oda Kapısı: Evin ikinci katında bulunan ve evin en önemli odasına açılan kapıdır. Tavandaki çizgisel ve düz hatlar kapıda da varlığını hissettirmiştir.	
		
Selamlık ve Yemek Odası Kapısı: Evin giriş katında bulunan ve daimi kullanım alanlarına açılan kapıdır. Günlük hayatın sadeliği burada da etkili olmuştur		

Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Odunpazarı Yeşil Efendi konağında bulunan kapılar 200cm yüksekliğinde ve 100cm genişliğinde yapılmıştır. Kapıların bulunduğu kata ve açıldığı odalara göre biçimlendiği açıkça görülmüştür. Zemin katta bulunan oda kapıları günlük hayat kullanım alanlarına açıldığından dolayı sade ve düz hatlardan oluştuğu görülmektedir.

Üst kat, geleneksel Türk evlerinde essah kat olarak bilinen yerdir. Bu konaktaki kapılar da Türk evlerindeki bu iç mekan kurgusuna uygun olarak yapılmıştır. En özel oda olan Atatürk odasının kapısı daha süslüyken bu kattaki diğer oda kapıları da bu kapıyla bir uyum içerisindedir. Lavabo kapısı dahil bütün kapılar bu kata uygun bir şekilde düzenlenmiştir. Genel olarak değerlendirildiğinde ise bu kapıların mekan bütünlüğüne uygun renk ve desenlerde yapıldığı görülmüştür.

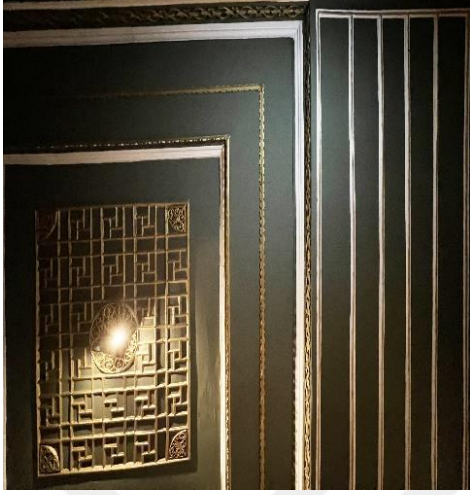
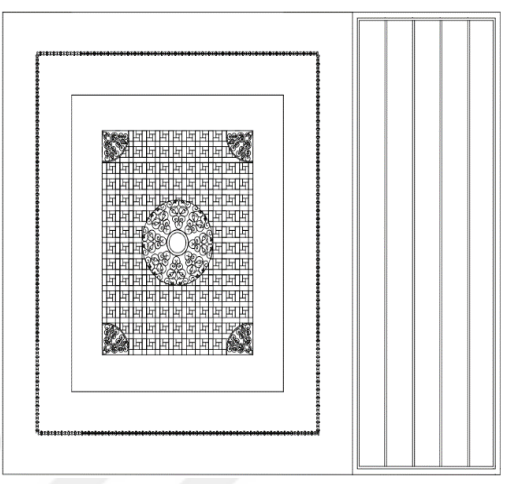
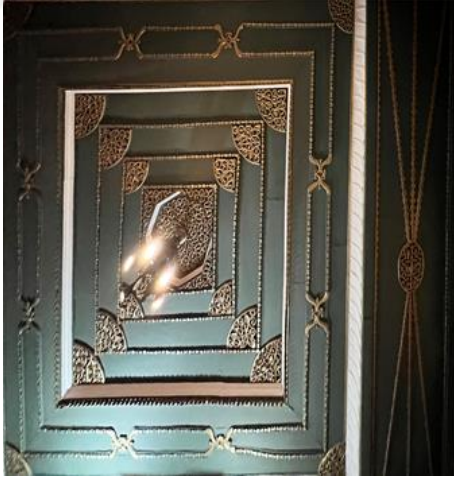
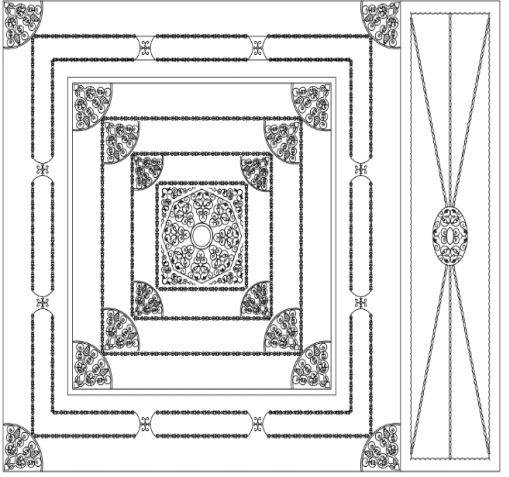
Kütahya L. Kossuth müzesinde bulunan kapılar 180cm yüksekliğinde ve 90cm genişliğinde yapılmıştır. Geleneksel Türk evindeki kapıların odaların içini anlatan birer ayna olduğu kurgusu bu konakta çok fazla hissedilememektedir.

Genel çerçevede bakıldığında ise bu kapıların konaktaki diğer renkler ve ahşap bütünlüğüne uygun olduğu görülmüştür.

TAVANLAR

Bu bölümde, Yeşil Efendi konağından ve L. Kossuth müzesinden beş tane odanın tavan biçimleri incelenmiştir. Bu incelemeler; Tablo 4-a, Tablo 4-b, Tablo 4-c, Tablo 4-d, Tablo 4-e' de verilmiştir.

Tablo 4-4a Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Tavanları (Görseller Yerde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

YEŞİL EFENDİ KONAĞI		
	Kütüphane Odası: Tavan iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda dikey çıtalar görünmektedir. Diğer kısımda ise tekne tavan sistemi kullanılarak kademeli halde orta kısma gelindiği ve bir göbek olduğu görülmüştür. Ayrıca göbeğin köşelerinde çeyrek daireler oluşturulmuştur.	
		
	Atatürk Odası: Evin en önemli odasıdır. Tavan iki kısımdan oluşmaktadır. Kapı girişindeki ilk kısımda adeta bir kurdele edası vardır. İkinci kısımda ise kademeli olarak bizi göbeğe çeken tekne tavan sistemi görülmektedir. Göbek sekiz kenardan oluşmuştur. Karelerin köşelerinde toplamda on altı tane olmak üzere çeyrek daireler bulunmaktadır. Dairelerin içindeki şekiller göbekte de devam etmiştir.	

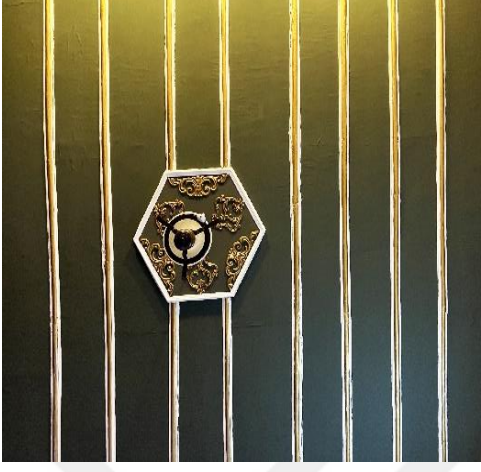
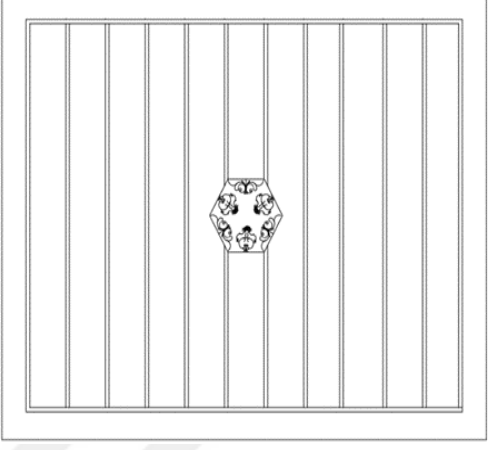
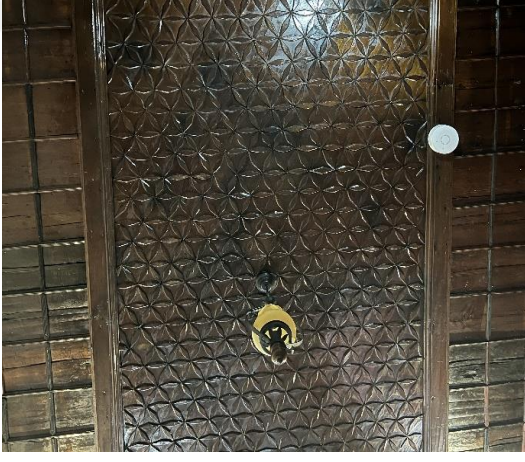
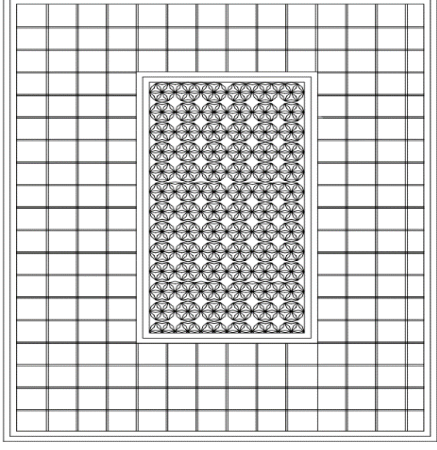
Tablo 4-4b Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Tavanları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

YEŞİL EFENDİ KONAĞI

Lületaşı İnceleme Odası: Tavan iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısım küçük çıtaların iç içe geçmesi ile oluşmaktadır. İkinci kısımda ise kademeli tavan ve geometrik şekillerin uyumu ile çıtakari tavan süslemesi görülmektedir.

Danışma Odası: Konağın alt katında bulunan ve şu an görevlilerin kullandığı odadır. Sergi odalarında kullanılan çıtaların yanı sıra burada aynı etki desenler ile verilmiş, uzun çizgiler oluşturulmuştur. Ve aynı çizgilerin ortada bir göbek oluşturduğu görülmektedir.

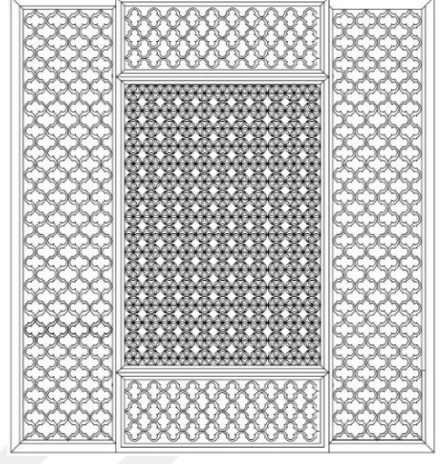
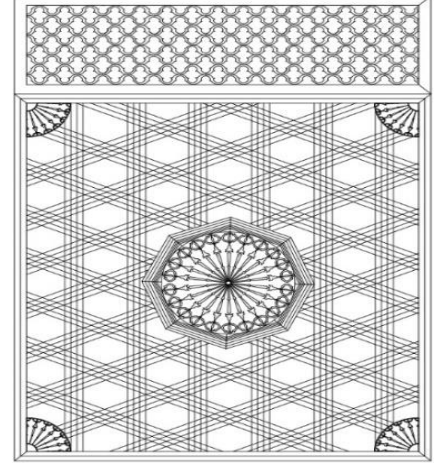
Tablo 4-4c Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Tavanları (Görseller Yerde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

YEŞİL EFENDİ KONAĞI		
L. KOSSUTH MÜZESİ		

Sergi Salonu Odası: Konağın alt katında bulunan iki sergi odasının da tavan biçimidir. Oda boyunca ve belirli aralıklarla uzanan çıtalarla düz tavan tekniği görülmektedir. Bu çıtaların ortasında da küçükte olsa altıgen formunda, desenli bir göbek kullanılmıştır.

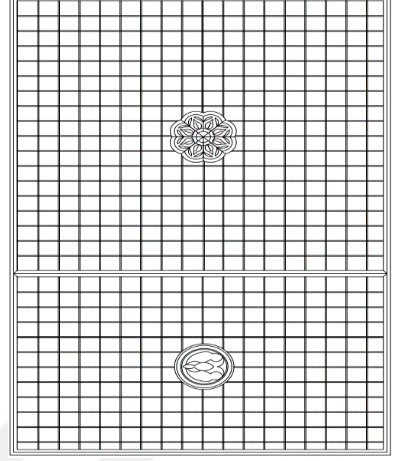
Yemek Odası: Kenarlarda kordonlu çıtalar ile kareler oluşturulmuş, çıtakari süsleme sanatı görülmüştür. İç tarafında ise küçük masif parçalarının bir araya gelerek oluşturduğu geometrik şekil görülmektedir.

Tablo 4-4d Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Tavanları (Görseller Yerde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

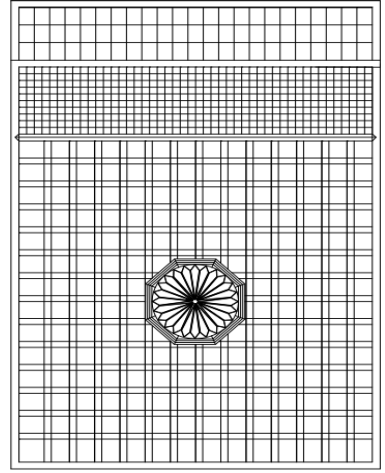
L. KOSSUTH MÜZESİ		
	Yatak Odası: Tavan beş ayrı birime ayrılmıştır. Karşılıklı birimlerin aynı dekore edildiği görülmektedir. Çıtakari süsleme sanatı kullanılmıştır. Ortadaki birim de ise yemek odasında da görülen geometrik örüntü ile oluşturulmuştur.	
		
	Çalışma Odası: Odanın tavan süslemesi iki ayrı kısımdan oluşmaktadır. Kapının girişindeki ilk kısımda geometrik şekillerin tekrarı ile bir örüntü oluşturulmuştur. İkinci kısımda ise ahşap sekizgen bir göbek ve tavanın dört köşesinde çeyrek daireler görülmektedir.	

Tablo 4-4e Yeşil Efendi Konağı ve L. Kossuth Müzesi Tavanları (Görseller Yerinde Çekilmiştir, Çizimler Yazar Tarafından Oluşturulmuştur).

L. KOSSUTH MÜZESİ

Aile Odası: Farklı çaplarda içi çini olan iki göbek mevcuttur. İlki sekizgen ve kenarları yay şeklinde iken diğeri ise daha küçük ve daire formundadır. Göbek dışındaki alanlarda da çıtalarla kareler oluşturulmuş çıtakari tavan süslemesi görülmektedir.

Baş Oda: Tavan üç kısma ayrılmıştır. İlk kısım da kordonlu çıtalar, 90°'lik açıyla bir araya gelerek kare oluşturmuştur. İkinci kısım ise ilk kısımdan biraz daha küçük karelerle oluşturulmuş çıtakari tavan süslemesi görülmektedir. Üçüncü kısımda ise sekizgen bir göbek ve çevresinde bir büyük bir küçük kareler oluşturacak şekilde çıtalarla hareketlendirilmiştir.

Bölüm Sonu Değerlendirmesi

Geleneksel Türk evinin zemini seki altı ve seki üstü şeklinde ayrılmıştır. Bunu daha iyi hissetmek için tavanlarda da bu ayırım kullanılmıştır. İki konağa bakıldığında, her tavanda olmasa da, bu parametreler net bir şekilde görülmektedir. Çıtakari tavan sistemi ve aynı geometrik desenler de kullanılmıştır.

Yeşil Efendi konağında konum ve oda ilişkisinin çok iyi kullanıldığı görülmektedir. Öyle ki, günlük kullanılan zemin katın tavanlarında çıtalar veya alçı ile oluşturulan düz tavan tekniği görülmektedir. Burası biraz daha yalın bırakılsa da tavan göbeklerinde yine o özen görülmektedir.

Üst katta ise evin essah katının varlığı hissettirilerek bizi göbeğe doğru çeken tekne tavan sistemleri görülmektedir. Tavan desenlerinin yoğunlukları odaların anlam ve önemine göre artmaktadır. Malzeme olarak yeşil boya, sarı yıldızlar ve alçı kullanıldığı görülmektedir.

L. Kossuth müzesindeki tavanlar daha çok düz, kod farkı az olan tavanlardır. Bu konakta üst katta başoda olmasına karşın katlar arasında tavan tasarımları açısından pek fazla bir fark görülmektedir. Bütün tavanlarda yoğun geometrik desenler hakimdir. Geleneksel Türk evinin bir özelliği olan odalarda kare tavan oluşturulması arzusu ile tavanların farklı adetlerce bölündüğü görülmektedir (Başoda 3, Aile odası 2, Yatak odası 5).

Üst katta aile odasının tavan göbeğinde görülen çini ise konağın Kütahya'da olduğunu hatırlatan güzel detaylardan biridir. Malzeme olarak ise konağın bütünlüğünü oluşturan koyu kahve ahşapların kullanıldığı görülmektedir.

5 SONUÇLAR VE ÖNERİLER

Ev, insani gereksinimleri gidermek amacıyla, insanların içerisinde yaşadıkları, korundukları, belirli ihtiyaçlarını karşıladıkları yerdir. Bu sebeple ev, her ne kadar barınma ihtiyacı ile oluşmuş olsa da Türk evi barınmadan daha fazla niteliklere sahiptir. Mekansal nitelikleri dahilinde Türk evi, ev sahiplerinin yaşam kültürlerinin çevresel faktörlerle yoğrulması sonucu oluşan bir yaşam biçimidir.

Bu çalışma kapsamında incelenen ulusal tez merkezindeki yüksek lisans çalışmaları ve yapılan diğer akademik çalışmalar, kültürün toplumsal yaşamı etkilediğini ve bu etki sonucunda fiziksel çevrenin şekillendiğini göstermektedir. Bu çalışma da bu savı destekler nitelikte bir somut veri oluşturmuştur. Yapılan tez çalışması kapsamında kültürel bir etki olan dinin ve din ile oluşan mahremiyet duygusunun konut yaşamını etkilemesinden bahsedilmiştir. Türk toplumunun sahip olduğu dini yaşantı ve kültürel geleneklerin iç mekan kurgusunu etkilediği görülmüştür. Dolayısıyla kültür ve din yaşamı etkileyen bir olgudur. Bu olgu insanı ve insan yaşamını temel alan çevreyi de etkilemektedir. Dolayısıyla yaşam biçimini etkileyen ve yön veren faktörlerin korunması ve gelecek nesillere aktarılması, kültürel birikimin sürdürülebilirliği açısından önemlidir.

Diğer taraftan Anadolu çadır kültüründen gelen bir arada yaşama ve tek bir çadırda tüm ihtiyaçlarını karşılama istediği, Türklerin ev yaşantısında da etkisini sürdürmüştür. Bu sebeple geleneksel Türk evinde oda, yaşanan, yatılan, yemek yenilen ve hatta banyo ihtiyaçlarının giderildiği bir alan olarak tasarlanmıştır. Bu yönüyle oda, başlı başına bir ev niteliği kazanmıştır. Geleneksel Türk evlerinde aile bireylerin bir arada bulunduğu ve birçok faaliyetin gerçekleştiği odaya hayat denilmesi de bu durumun bir göstergesidir.

Geleneksel Türk aile hayatında misafir ağırlama ve misafirperverlik önemli kavramlardır. Her şeyin en güzeli ve özeli misafire armağan edilmektedir. Bu düzenleme evin hemen hemen her yerinde hissedilmektedir. Dolayısıyla hane halkının daimi kullandığı mekanlar ile misafirin buyur edildiği yerler ayrılmıştır. Bu ayrımın, evin iç ve dış tasarımında da etkili olduğu görülmüştür.

Anadolu coğrafyası farklı iklim özelliklerine sahip olmasına rağmen geleneksel Türk evinin mimari özellikleri, yerel malzeme yönünden farklılık gösterirken işlev ve kullanım açısından aynı özelliklere sahiptir. Bu tez çalışması kapsamında İç Anadolu ve Ege bölgesinden ele alınan konaklarda bu konular araştırılmıştır.

İncelenen evler sonucunda, ev sahiplerinin sosyo-ekonomik durumunun, kültürlerinin yaşanılan evin plan şemasında etkili olduğu görülmüştür. Eskişehir Yeşil Efendi konağı bu duruma örnektir. Çünkü evin sahibi Halil İbrahim Sipahioğlu'nun lakabının Yeşil Efendi olmasından dolayı yapının iç mekanı yeşildir ve Eskişehir ilk dönem milletvekili olması neticesiyle yapı gösterişlidir. Bodrum üzerine iki katlı bağdadi tekniğiyle inşa edilmiştir. Ele alınan parametreler ışığında geleneksel Türk evinde görülen alt kat ve esas kat kurgusu konakta fiziksel olarak da hissedilmektedir. Bu anlamda, alt katlardaki tavan ve kapılar sade iken esas katta ise bu durum süslü ve özenlidir. Şu an ismi farklı olsa dahi üst katta olduğu bilinen başoda kavramı, Atatürk odasında görülmektedir. İncelenen tavanlarda ve kapılarda görülen yıldızlar, karışık geometrik ve bitkisel detaylar Türk barok mimarisinden esintiler taşıdığı, yapılan çalışmalar sonucu görülmüştür.

Halk arasında bilinen ismiyle Macar evi, mevcut ismiyle L. Kossuth müzesi Kütahya ilk dönem milletvekillerinden olan Şeyh Seyfi Efendi'nin küçük kardeşi Hüseyin Hamdi Aydın'ın konağıdır. Bodrum üzerine iki katlı, yığma kerpiç üstü ahşap karkas şeklinde inşa edilen bu konak, dış sofalı plan tipinin en güzel örneklerinden biri olduğu görülmüştür. Geleneksel Türk evi plan kurgusuna uygun olarak inşa edilen bu konakta, katlarda iki farklı merdiven bulunmaktadır. Girişteki ilk oda olan selamlıktan yukarı kattaki başodaya doğrudan bir merdiven olduğu görülmüştür. Bu merdiven ile gelen misafirin ya da erkek konukların evin tam anlamıyla içine girmeden yukarıya çıkışı sağlanmıştır. Bu sistem geleneksel Türk evindeki mahremiyet olgusunun fiziksel bir yansımasıdır. Konaktaki tavanların hepsinin özenli ve süslü olduğu, kapıların ise tavanlara ziyade daha yalın kaldığı yapılan araştırmalar sonucu görülmüştür.

Yapılan tez çalışması bu bağlamda Türk yaşamına ait konut kültürünün iç mekan kurgusunu örnekleyerek somut bir veri niteliği taşımaktadır. Bu sebeple: Türk Evi'nin önemli simgelerinden olan Yeşil Efendi Konağı ve Macar Evi'nin korunmasının devamlılığının sağlanması önemlidir. Dolayısıyla gelecek nesillere aktarılması hususunda, korumalarının iyi ve nitelikli bir şekilde sürdürülmesi gerekir.

Bu yapılar, turistik bölgelerde yer aldığı için konut kültürünün nitelikli bir şekilde tanıtılması gereklidir. Bu sebeple iç mekanda yer alan ocak, gömme dolap, tavan, kapı gibi detayların yanında, bilgilerinin yazıldığı plakaların yer alması bir ihtiyaç niteliğindedir.

Kültürel sürdürülebilirlikte yapıların hatırlanmasındaki diğer bir önemli husus da yapıların bilinen adlarının değiştirilmeden varlığını sürdürebilmesidir. Bu sebeple, bu evlerin isimlerinin bilinmesi ve korunması önem taşımaktadır. Kentin belleğinde önemli yer edinen bu yapıların kentliye ve yabancılara tanıtılması için gerekli çalışmaların yapılması bu çalışmaların niteliklerinin artırılması önemlidir (Atıcı & Kaçar, 2021, s. 154) .

Yapılan bu tez çalışması, Türk yaşam kültürünün konut tasarımına yansıdığıнын somut bir örneği olmuştur. Tez kapsamında yapılan saha araştırmalarında, korunan yapıların daha nitelikli bir halde tanıtılması ve korunabilmesi için bazı ihtiyaçlara gereksinim duyduğu görülmüştür. Yapılan çalışma devamında, turistik bölgelerdeki kentlinin bu yapıları ne oranda bildiği ve yapıların geçmiş künyeleri hakkındaki bilgilerinin sorgulanmasıyla kolektif belleğin sürekliliği kapsamında yapılacak çalışmalar için bir alt veri niteliği taşımaktadır.

6 KAYNAKÇA

- Ak, H. (2016). Türk Evi Sofa. *Türk Evlerinin Tarihsel Süreci Ve Plan Türleri – 2*. İç Mimarlık Dergisi. <https://www.icmimarlikdergisi.com/2016/10/26/turk-evlerinin-tarihsel-sureci-plan-turleri-2/> adresinden alındı
- Arslantaş, Y. (2014). Paleolitik ve Mezolitik (Epi- Paleolitik) Çağ'da Barınma. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24(2), 319-343.
- Atıcı, E. (2017). Eskişehir Odunpazarı Evlerinin Cephe Dili Üzerinden İncelenmesi. *Sanat Tarihi Dergisi*, 1-26.
- Atıcı, E., & Inceoğlu, M. (2020). Aziz Antuan Kilisesi'nin Mimari Açıdan Okunabilirliği. *Gazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Dergisi*, 35(3), 1499 - 1508. doi:<https://doi.org/10.17341/gazimmfd.584836>
- Atıcı, E., & Kaçar, A. D. (2021). Kiliseden Kültür Merkezine: Surp Yerrortutyun Kilisesi'nin Eskişehir Kent Belleğindeki Yeri. *Hafıza*, 2(3), 137-157.
- Atik, D., & Erdoğan, N. (2007). Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyo-Kültürel Etkiler: Edirne'de Şinasi Dörtok Evi. *Trakya Üniversitesi*, 8(1), 21-27.
- Baran, Y., & Yıldırım, Y. (2008). Geleneksel Türk Evi ve Renk Kullanımı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(26), 223-234.
- Bektaş, C. (2021). *Türk Evi* (9 b.). İstanbul, Şişli: Yem Yayınları.
- Bilgili, S. Ö. (2018). *Twitter*. Twitter: https://twitter.com/Seda_Ozen/status/770178645679869952/photo/3 adresinden alındı
- Bozkurt, S. (2009). *19.Yy'da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi*. İstanbul.
- Bulduklu, Y. (2015). *Alt Gelirde Ulaşımda Olan Motivasyon Unsurları / Motivasyon Bileşenlerinin Alt Gelir Gruplarında Etkili Olması*. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Burkut, E. B. (2019). Türk Evinin Karakteristik Unsuru Saçak. *Toki Haber*, 48-54.
- Cansever, T. (2019). Türk Evi. *Kültürel, Mimari ve Sosyal Hayatımızın Tanıkları "Türk Evi"* (s. 26-45). içinde İstanbul: Ümraniye Belediyesi.
- Çahantimur, A. (1997). *Kültür ve Mekan Etkileşimi Kapsamında Konut ve Yakın Çevre İlişkilerine Diyalektik Bir Yaklaşım*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.

- Çetin, D. Y. (2015). Geleneksel Sakarya Evlerinde Bezeme. *Karadeniz Araştırmaları*(48), 143-164.
- Çimen, H. D. (2021, 07 23). *Arkitekt.* 04 04, 2022 tarihinde Gzt: <https://www.gzt.com/arkitekt/geleneksel-turk-evinin-vazgecilmez-parcasi-cumba-3561101> adresinden alındı
- Demir, G., & Demir, K. (2013). Yörük Köyü – Safranbolu. *Banu Yollarda*. Kişisel Blog.
- Dikici, A. (2001). Geleneklerin Toplumdaki Yeri ve Önemi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(2), 251-258.
- Diyarbakirli, N. (1972). *Hun Sanatı* (1 b.). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- Ekim, E. (2012). *Türk Evinde Yaşam Alanı: Avlu*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Eldem, S. H. (1954). *Türk Evi Plan Tipleri*. İstanbul: Pulhan Matbaası. 10 17, 2021 tarihinde alındı
- Eldem, S. H. (1987). *Türk Evi III*. İstanbul: Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı.
- Erbüyür, M. (2003). *Kütahya Merkez ve Emet İlçesi Geleneksel Türk Evi Tavanları*. Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Erdem, A. (2020). *Yıldız Teknik Üniversitesi Akademik Veri Yönetim Sistemi*. 06 15, 2022 tarihinde Yıldız Teknik Üniversitesi: <https://avesis.yildiz.edu.tr/> adresinden alındı
- Erdem, D. A. (2020). *Yıldız Teknik Üniversitesi Akademik Veri Yönetim Sistemi*. 04 04, 2022 tarihinde Avesis.yildiz.edu.tr: <https://avesis.yildiz.edu.tr/arama?q=t%C3%BCrk%20evi%20cepheler> adresinden alındı
- Erek, Y. D. (2017). Direkli Mağarası Epi-paleolitik Dönem Yaşamsal Alan Düzenlemeleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Seleucia*(7), 377-395. 01 10, 22 tarihinde alındı
- Ertin, G. (1994). *Eskişehir Kentinde Yerleşmenin Evrimi*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- EskişehirKorumaKurulu. (2022). Odunpazarı. Eskişehir: Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü.

- Filibe, S. (1989). *Geleneksel Türk Evinde Merdiven ve Bağlandığı Alanlar*. İstanbul: İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi .
- Göğebakan, Y. (2015). Karakteristik Bir Değer Olan Geleneksel Türk Evi'nin Oluşumunu Belirleyen Unsurlar ve Bu Evlerin Genel Özellikleri. *İnönü Üniversitesi Kültür ve Sanat Dergisi*(1), 41-55.
- Güvenç, B. (2016). *İnsan ve Kültür*. İstanbul: Boyut Yayın Grubu - Araştırma Dizisi.
- Halaç, H., & Doruk, B. (2019). Türk Konutunda Mahremiyet İçin Düzenlemeler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(38), 50-72. doi:10.16990/SOBIDER.5123
- Hürata, A. (2021). *Sivil Mimari Miras Kültür Varlıklarının Korunması İçin Bir Model Önerisi: Kütahya Örneği*. İstanbul: Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi.
- İşler, E., & Aras, R. (2013). Kastamonu Merkez, Daday ve Safranbolu Geleneksel Türk Evi Tavanları. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 6(11), s. 166-180.
- Kafesçioğlu, R. (1954). *Kuzey-Batı Anadolu da Ahşap Ev Yapıları*. İstanbul: Pulhan Matbaası.
- Kahraman, B. (1997). *Geleneksel Türk Evi Ahşap İç Mimari Elemanları*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi / Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Karadeniz, B. (2019). *Kütahya Tarihi Kent Dokusunun 20. Yüzyıl Başından Günümüze Değişim Süreci Ve Korunmasına Yönelik Öneriler*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Karakök, E. Ç. (2017). Bir Geleneksel Türk Evini Geleceğe Aktarmak: Erdoğan Kalay Evi ve Koruma Önerileri. *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi*, 4(10), 85-110. doi:10.17822/omad.2017.73
- Kayhan, K. (2018, 10 09). *TreakEarth*. 04 04, 2022 tarihinde TreakEarth: https://www.trekearth.com/gallery/Middle_East/Turkey/Central_Anatolia/Eski_sehir/odunpazari/photo1016464.htm adresinden alındı
- Kızıl, F. (1978). *Toplumsal Geleneklerin Konut İç Mekan Tasarlanmasına Etkisi ve Toplumsal Geleneklerimizi Daha İyi Karşılacak Konut İç Fiziksel Koşulların Belirlenmesi*. İstanbul: İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Akademisi.
- Körçeşme, N. (2012). *Eyüp Merkez Yerleşiminde Geleneksel Konut Mimarisi*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Kuban, D. (1995). *Türk Hayatlı Evi* (Mısırlı Matbaacılık A.Ş. b., Cilt Uycan). İstanbul: MTR.
- Kuban, D. (2017). *Türk Ahşap Konut Mimarisi 17.-19. Yüzyıllar* (5 b.). Türkiye İş Bankası.
- Küçükerman, Ö. (1973). *Anadolu'daki Geleneksel Türk Evinde Mekân Organizasyonu Açısından Odalar*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu.
- Küçükerman, Ö. (1985). *Kendi Mekanını Arayışı İçinde Türk Evi*. İstanbul: Apa Ofset Basımevi Sanayi ve Ticaret A.ş.
- Küçükerman, Ö., & Güner, Ş. (1995). *Anadolu Mirasında Türk Evleri* (1 b.). İstanbul: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- KütahyaKorumuKurulu. (2022). Kütahya. Kütahya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü.
- Maslow, A. H. (1943). *A Theory of Human Motivation* (50 b.). London: Classics in the History of Psychology.
- Minez, B. (2006). *Geleneksel Kütahya Evlerinin Korunması ve Yeniden Kullanımı Bağlamında Değerlendirilmesi: Ahierbasan Sokağı ve Evleri*. Edirne: Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Naldan, F. (2020). Erzincan - Çayırılı İlçesi Başköy Köy Odaları. *Millî Folklor*, 16(126), s. 249-263. doi:0000-0003-2722-4269
- Önal, M., & Çellek, S. (2016). İç Anadolu'da Geleneksel Türk Evleri, Yapısal Özellikleri, Yozgat ve Kırşehir Örneği. *Uluslararası Bozok Sempozyumu*, (s. 315-331).
- Özcan, U., & Güngör, S. (2019, Ağustos). Geleneksel Türk Evi ile Geleneksel Japon Evi'nin Yapısal Açidan. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*(16), s. 646-661. doi: 10.31590/ejosat.591305
- Özden, Z. (2009). *Eskişehir Odunpazarı Geleneksel Türk Konut Mimarisi Örnekleri*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özel, Y. (2019, Haziran 25). Türk Evinde Sokağa Uzanan İç Mekanlar: Çıkımlar. *International Journal of Social and Humanities Sciences (IJSHS)*, 143-160.

- Özer, Y. D. (2015). *Geleneksel Yapım Sistemleri ve Malzeme*. 01 09, 22 tarihinde Docplayer.biz.tr: <https://docplayer.biz.tr/16406761-Yapi-teknolojileri-2014-2015-bahar-yy.html> adresinden alındı
- Özer, Z. (2006). *Eskişehir Odunpazarı Hasan Şefik Evi Restorasyon Önerisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özerdem, E. (2021). *Kütahya İli Uşakizade Rifat Efendi (İffet Pak-Yüksel Kaplan) Konağı Restorasyon Önerisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Özlem, D. (2012). *Kültür Bilimleri ve Kültür Felsefesi*. İstanbul: Notos Kitap Yayınevi.
- Peker, D. S. (2012). Geleneksel Cumalıkızık Konutlarında Cephe Özellikleri Ve Günümüzdeki Durum. 6. *Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu*. Bursa: Uludağ Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi.
- Sarıalioğlu, C. (2008). *Historiyografik Bir Sorunsal Olarak "Türk Evi"*. İstanbul.
- Sönmez, N. (1983). *Eskişehir'de Odunpazarı Tarihi Yerleşiminin Fiziksel Gelişimi ve Konut Dokusunda Dizgisel Çözümler*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi.
- Şahin, A. Ç. (2016). Türk Çadırı Üzerine. *Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*(16), 25-39.
- Şaşkın, M. T. (2009). *Geleneksel Türk Mimarisi ve Kent Dokusunun Plastik Dilde Yorumlanması*. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü .
- Şaşmaz, H. A. (2002). *Ankara Merkez ve Ayaş, Beypazarı İlçelerinde Geleneksel Türk Evi Kapılarının Analizi*. Ankara: Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- TDK. (2021). *Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. 12 29, 2021 tarihinde TDK: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Telli, A., & Mestan, A. (2018). Kütahya Merkez Geleneksel Türk Evi Süslemelerinin İncelenmesi. *1st International Symposium on Innovative Approaches in Scientific Studies*. 2, s. 288-296. Antalya: SETSCI Conference Indexing System.
- Tokol, T. (2014). "Geleneksel Türk Evinde Yalınlık" Safranbolu Kaymakamlar Evi Örneğinde İç Mekan Donatıları. *Sanat Tasarım Dergisi*(5), 15-24. doi:10.17490/sanat.201559165

- Tülek, B. (2020). Ödemiş, Lubbey Köyü Kırsal Peyzajların Özgünlüğünün Tespiti. R. Kasmı, & L. Kudumovic içinde, *Theory and Research in Architecture, Planning and Design* (s. 83-98). Ankara: Gece Kitaplığı.
- Uçkan, B. O., & Uçkan, E. (2002). *Eskişehir Odunpazarı Evleri*. Eskişehir: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- UNESCO. (2021). *UNESCO Türkiye Milli Komisyonu*. UNESCO: <https://www.unesco.org.tr/Pages/125/122/UNESCO-D%C3%BCnya-Miras%C4%B1-Listesi> adresinden alındı
- Uşma, G. (2021, Temmuz 07). Anadolu'daki Geleneksel Türk Evlerinin Plan, Cephe ve Süsleme Özellikleri Bağlamında İncelenmesi. *Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi*(6), 227-259. doi:10.46372
- Uysal, Ö. N. (2007). *Geleneksel Türk Evi İç Mekan Kurgusunun İncelenmesi Ve Süleymaniye Bölgesi Örnekleri*. İstanbul: T.C. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1932). *Anadolu Türk Tarihi Notlarından: Bizans ve Selçukiylerle Germiyan ve Osman Oğulları Zamanında Kütahya Şehri*. İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası.
- Ürer, H. (2013). Geleneksel Türk Evi Ölçeğinde Eskigediz Evlerinin Cephe Düzenlemeleri. *Sanat Tarihi Dergisi*, 22(2), 189-230.
- Vitruvius. (2015). *Mimarlık Üzerine On Kitap* (26 b.). (D. S. Güven, Çev.) Ankara: Şevki Vanlı Mimarlık Vakfı Yayınları.
- Yakut, A. B. (2016). *Geleneksel Konutta İşlev Değişimi ve Etkileri: Eskişehir Odunpazarı Örneği*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yalçın, Ç. (2019). Kütahya Sivil Mimari Örnekleri Kapsamında Kossuth Evinin Değerlendirilmesi ve Kurgusal Mekan Açısından Analizi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 153-162.
- Yıldırım, K., & Hidayetoğlu, M. (2006). Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme. *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu*, (s. 332-341). İzmir.
- Yüksel, M. (2003). Mahremiyet Hakkı ve Sosyo-Tarihsel Gelişim. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*(58), 182-187.
- Yüksel, N. (1994). *Geç Dönem Tarihi Yozgat Evleri*. Ankara.

Yürekli, H., & Yürekli , F. (2007). *Türk Evi: Gözlem- Yorumlar* (2 b.). İstanbul, Yenibosna: Yem Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

(URL – 1): <https://arkeofili.com/10-maddede-neolitik-yerlesim-catalhoyuku-anlamak/> adresinden alınmıştır.

(URL – 2): <https://www.aksam.com.tr/gunes/turkiye-haritasi/haber-1252103> adresinden alınmıştır.

(URL – 3): <https://santiyede.com/himis-nedir-himis-yapi-malzemeleri-ve-depreme-karsi-dayanikligi/> adresinden alınmıştır.

(URL – 4): <http://www.osmaneli.gov.tr/osmaneli-tarihi-evleri> adresinden alınmıştır.

(URL – 5): <https://www.yeniakit.com.tr/haber/neredeeen-nereyee-bir-osmanli-mimarisi-kim-geldi-penceresi-1651307.html> adresinden alınmıştır.

(URL – 6): https://twitter.com/seda_ozen/status/1074307300343644161 adresinden alınmıştır.

(URL – 7): <https://sanatsozlugum.blogspot.com/2013/05/tepe-penceresi.html> adresinden alınmıştır.

(URL – 8): <https://turkishmuseums.com/museum/detail/2083-izmir-birgi-cakiraga-konagi/2083/1> adresinden alınmıştır.

(URL – 9): <http://www.milas.gov.tr/comakdag-mahallesi> adresinden alınmıştır.

(URL – 10): <https://manifest.my.id/> adresinden alınmıştır.

(URL – 11): <http://safranbolu.gov.tr/kaymakamlar-gezi-evi> adresinden alınmıştır.

(URL – 12): <https://www.safranboluevleri.net/safranbolu-evleri-hakkinda-bilgi/> adresinden alınmıştır.

(URL – 13): <https://www.kulturportali.gov.tr/medya/fotograf/fotodetay/37571> adresinden alınmıştır.

(URL – 14): <https://www.youtube.com/watch?v=uD89l5wJaCo&t=0s> adresinden alınmıştır.

(URL – 15): <https://www.safranboluevleri.net/kaymakamlar-gezi-evi/> adresinden alınmıştır.

(URL – 16): <https://www.insaport.com/haberler/mimari/kirlangic-tavan-teknigi/> adresinden alınmıştır.

(URL – 17): <https://mehves-hanim-konagi-hotel-safranbolu.bookeder.com/> adresinden alınmıştır.

(URL – 18): <https://www.akoren.com/photos/dogalguzellikler/Tarihi-Havuzlu-Asmazlar-Konagi.html> adresinden alınmıştır.

(URL – 19): <https://www.canel.my.id/> adresinden alınmıştır.

(URL – 20): <https://www.fikriyat.com/dunya/2018/03/09/benzersiz-kapilar-ulkesi-fas> adresinden alınmıştır.

(URL – 21): <https://www.shutterstock.com/tr/image-photo/door-detail-suleymaniye-mosque-istanbul-turkey-360722486> adresinden alınmıştır.

(URL – 22): <https://www.arkeolojikhaber.com/haber-abdullah-derici-konagi-vezirkopru-kent-muzesi-oldu-4988/> adresinden alınmıştır.

(URL – 23):
https://www.trekearth.com/gallery/Middle_East/Turkey/Black_Sea/Karabuk/Safranbolu/photo547820.htm adresinden alınmıştır.

(URL – 24): <https://www.neredekal.com/hurrem-dayi-evi-gezilecek-yer-detay/> adresinden alınmıştır.

(URL – 25): <http://www.gulhanisumeyra.com/index.php/tr/mimarlik-tarihi/islam-mimarisi> adresinden alınmıştır.

(URL – 26): <https://www.mimarikultur.com/mimari-terimler-s%C3%B6zl%C3%BC%C4%9F%C3%BC> adresinden alınmıştır.

(URL – 27): http://cografyaharita.com/turkiye_mulki_idare_haritalari2.html adresinden alınmıştır.

(URL – 28): Eskişehir Minyatürü · OSMANLI MİNYATÜR MÜZESİ (omeka.net) adresinden alınmıştır.

(URL – 29): <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/unesconun-dunya-mirasi-odunpazari/1212091> adresinden alınmıştır.

(URL – 30): <http://www.kutahya.gov.tr/ilcelerimiz> adresinden alınmıştır.

(URL – 31): Osmanlının En Başarılı Topografik Haritalar Üstadı Matrakçı Nasuh'un 18 Harika Minyatürü (onedio.com) adresinden alınmıştır.

(URL – 32): <https://turkishmuseums.com/museum/detail/2136-kutahya-kossuth-evi-muzesi/2136/1> adresinden alınmıştır.

